

Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:25

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:25

Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN (nid.): 978-952-263-476-4

ISBN PDF: 978-952-263-477-1

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Teija Metsänperä

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	3.5.2017	
Tekijät	Työryhmä, jonka tehtävänä oli laatia toimenpideohjelma ammatillisen toisen asteen tutkintojen paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyissä.		
Julkaisun nimi	Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:25		
Diaarinumero	4/040/2017	Teema	koulutus
ISBN painettu	978-952-263-476-4	ISSN painettu	1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-477-1	ISSN PDF	1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-477-1		
Sivumäärä	104	Kieli	suomi
Asiasanat	korkeakoulutus, ammatillinen koulutus, opiskelijavalinnat		
Tiivistelmä	<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 3.2.2017 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia toimenpideohjelma ammatillisen toisen asteen tutkintojen paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyissä. Työryhmän toimeksianto täydentää <i>Valmiina valintoihin – Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa</i> -työryhmän työtä opiskelijavalintojen kehittämisen kokonaisuudessa (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37).</p> <p>Työryhmä on ehdotuksissaan ennakoanut ammatillisen koulutuksen reformin jälkeistä tilannetta ja ottanut huomioon korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön sopimat opiskelijavalintojen uudistamisen tavoitteet vuosille 2017–2020. Työryhmä korostaa, että korkeakoulujen valintamekanismien tulee tukea sekä ammatillisen toisen asteen tutkinnon että ylioppilastutkinnon suorittaneiden hakijoiden pääsyyntä korkeakoulutukseen. Opiskelijavalintojen uudistamisessa tulee ottaa huomioon myös muut korkeakoulukelpoiset hakijat.</p> <p>Työryhmä on tehnyt ehdotuksia mm. ammatillisen koulutuksen todistusten hyödyntämisestä korkeakoulujen valinnoissa, ammatillisten perustutkintojen arvostelun muuttamisesta viisiportaiseksi, valintakokeiden kehittämisestä ja toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteistyön kehittämisestä.</p> <p>Työryhmän ehdotukset ammatillisten tutkintotodistusten hyödyntämiseksi korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa on mahdollista toteuttaa vaiheittain vuoteen 2020 mennessä. Työryhmä ehdottaa lisäksi vuosina 2020 ja 2022 tehtäviä arvioiteja.</p>		
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Painopaikka ja vuosi	Lönnerberg Print & Promo, 2017		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	3.5.2017	
Författare	Arbetsgrupp vars uppgift var att göra upp ett åtgärdsprogram som ska möjliggöra att yrkesinriktade examina på andra stadiet utnyttjas i högskolornas urvalsmetoder på bättre sätt		
Publikationens titel	Klar för urval II. Från yrkesutbildning till högskola		
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:25		
Diarienummer	4/040/2017	Tema	utbildning
ISBN tryckt	978-952-263-476-4	ISSN tryckt	1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-477-1	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-477-1		
Sidantal	104	Språk	finska
Nyckelord	högskoleutbildning, yrkesutbildning, studerandeurval		
Referat	<p>Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 3 februari 2017 en arbetsgrupp vars uppgift var att göra upp ett åtgärdsprogram som ska möjliggöra att yrkesinriktade examina på andra stadiet utnyttjas i högskolornas urvalsmetoder på bättre sätt. Arbetsgruppens uppdrag kompletterar arbetet i arbetsgruppen Valmiina valintoihin – ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa (<i>Klar för urval – bättre utnyttjande av studentexamen vid högskoleantagning</i>) i helheten för utveckling av studerandeurval (Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2016:37).</p> <p>I sina förslag har arbetsgruppen förutsett läget efter yrkesutbildningsreformen och beaktat de mål som högskolorna och Undervisnings- och kulturministeriet har kommit överens om för reformen av studerandeurvalen för 2017–2020. Arbetsgruppen understryker att högskolornas urvalsmekanismer ska stöda möjligheterna för sökande som avlagt både examen på andra stadiet och studentexamen att bli antagna till högskoleutbildning. Vid reformen av studerandeurvalen ska även andra sökande med högskolebehörighet beaktas.</p> <p>Arbetsgruppen har lagt fram förslag till bland annat utnyttjande av betyg från yrkesutbildningen vid högskoleantagning, ändring av betygsättningen av de yrkesinriktade grundexamina till femgradig, utveckling av urvalsproven och utveckling av samarbetet mellan läroanstalterna på andra stadiet och högskolorna.</p> <p>Arbetsgruppens förslag till utnyttjande av yrkesinriktade examensbetyg vid högskolornas studerandeurval kan genomföras stegvis före 2020. Dessutom föreslår arbetsgruppen att utvärderingar görs 2020 och 2022.</p>		
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Tryckort och år	Lönberg Print & Promo, 2017		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		3.5.2017
Authors	A working group tasked to compile an action plan for making better use of vocational upper secondary qualifications in student admission processes		
Title of publication	Ready for admissions II. From vocational education and training to higher education		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2017:25		
Register number	4/040/2017	Subject	Education
ISBN (printed)	978-952-263-476-4	ISSN (printed)	1799-0343
ISBN PDF	978-952-263-477-1	ISSN (PDF)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-477-1		
Pages	104	Language	Finnish
Keywords	higher education, vocational education and training, student admissions		
<p>Abstract</p> <p>On 3 February 2017, the Ministry of Education and Culture appointed a working group tasked to compile an action plan for making better use of vocational upper secondary qualifications in the student admission processes of higher education institutions. This working group's mandate supplements the work of the <i>Ready for admissions – Making better use of the matriculation examination in student admissions</i> working group to develop student admissions as a whole (Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2016:37).</p> <p>In its proposals, the working group has anticipated the situation after the reform of vocational upper secondary education and taken into consideration the goals for reforming student admissions agreed upon by universities and the Ministry of Education and Culture for 2017–2020. The working group emphasises that student admissions mechanisms for universities must support applicants who have completed a vocational upper secondary qualification and those who have completed a matriculation examination with regard to their access to higher education. The reform of student admissions must also take into account other applicants who are eligible for higher education.</p> <p>The working group has made proposals concerning the use of vocational education and training certificates in student admissions to universities, changing the grading for vocational upper secondary qualifications to a five-scale system, developing entrance examinations, and developing the co-operation between upper secondary institutions and universities.</p> <p>It is possible to implement the working group's proposals for making use of vocational qualification certificates in student admissions to higher education in phases by 2020. The working group also proposes that evaluations be performed in 2020 and 2022.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Printed by (place and time)	Lönnerberg Print & Promo, 2017		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

1	Ammatillisen toisen asteen tutkintojen parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa	13
2	Ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaneiden koulutuspolut tilastojen valossa	20
3	Ammatilliset tutkinnot	37
3.1	Ammatilliset tutkinnot ennen ja nyt	37
3.1.1	Tutkintojen muodostuminen	40
3.1.2	Arviointi	47
3.1.3	Todistukset	55
3.2	Ammatilliset tutkinnot reformin jälkeen	60
3.2.1	Tutkintojen muodostuminen	62
3.2.2	Arviointi	64
3.2.3	Todistukset	65
3.2.4	Osaamisen laadun varmistaminen ammatillisessa koulutuksessa	66
3.3	Kaksoistutkinnot	68
4	Korkeakoulujen opiskelijavalintamenettelyt	71
4.1	Yleistä valinnoista	71
4.2	Toisen asteen ammatillisen koulutuksen todistusten hyödyntäminen valinnoissa ennen ja nyt	76
4.3	Ylioppilaiden ja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden tasapuolinen kohtelu valinnoissa	76
5	Toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteistyö nivelvaiheessa	85
6	Korkeakouluopintojen alkuvaihe	89
7	Työryhmän ehdotukset perusteluineen	91
7.1	Todistusten hyödynnettävyyden lisääminen	95
7.2	Muiden valintaväylien kehittäminen: valinnat korkeakouluopintojen perusteella	100
7.3	Koulutuksen sisällöllinen kehittäminen, henkilökohtaiset opintopolut ja joustava opiskelijavalinta	101
8	Lähteet	103

OPETUS –JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE

Pääministeri Sipilän hallitusohjelman tavoitteena on nopeuttaa siirtymistä työelämään:

- Tehdään opintopoluista mahdollisimman joustavat koulutusasteiden sisällä ja välillä.
- Tuetaan nopeaa valmistumista sekä siirtymää työelämään.
- Uudistetaan korkeakoulujen valintakoemenettelyä.
- Otetaan käyttöön kolmas lukukausi korkeakouluissa.
- Lisätään toisen asteen koulutuksen ja korkea-asteen välistä yhteistyötä.
- Päivitetään kelpoisuusvaatimuksia julkisella sektorilla. (VNK 2015)

Hallitusohjelman toteuttamissuunnitelmassa on tarkennettu nopeuttamisen keinoja esimerkiksi seuraavasti:

- Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää yhdessä korkeakoulujen kanssa prosessin, jossa korkeakoulut uudistavat valintakoemenettelyään tavoitteena vähentää tarpeettomia väli vuosia ja aikaistaa korkeakouluopintojen aloitusta. OKM ohjaa rahoituksella korkeakoulu- ja luopumaan pitkäkestoisesta pääsykokeisiin valmistautumisesta, jolloin tarve osallistua valmennuskursseille vähenee oleellisesti. Ylioppilastutkintolautakunta ja korkeakoulut laativat toimenpideohjelman ylioppilastutkinnon paremmaksi hyödyntämiseksi valintamenettelyssä.
- Korkeakouluopintoihin siirtymistä nopeutetaan lisäämällä toisen asteen ja korkea-asteen välistä yhteistyötä mahdollistamalla korkeakoulutasoisten kurssien ja kieliopintojen suorittaminen jo toisen asteen opintojen aikana, vahvistamalla työelämäyhteyksiä sekä kehittämällä opinto-ohjausta. Toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteistyön syventämistä pilotoidaan kokeiluina ja levittämällä hyviä käytäntöjä.

- Kehitetään korkeakoulujen digitaalisia oppimisympäristöjä, verkko-opetustarjontaa ja digitaalista koulutusyhteistyötä palvelemaan opintojen sujuvoittamista ja nopeampaa korkeakoulutukseen siirtymistä (VNK 2016).

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 3.2.2017 työryhmän, jonka tehtävänä on laatia toimenpideohjelma ammatillisen toisen asteen tutkintojen paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyissä. Työryhmän toimeksianto täydentää Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa –työryhmän työtä opiskelijavalintojen kehittämisen kokonaisuudessa. (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37)

Työryhmän tuli kartoittaa sekä korkeakoulujen että ammatillisen koulutuksen järjestäjien näkemyksiä ammatillisten tutkintotodistusten käytön nykytilasta ja siihen liittyvistä ongelmista korkeakoulujen opiskelija-valinnoissa sekä muista keinoista, joilla edistetään ammatilliselta toiselta asteelta korkeakoulutukseen siirtymistä. Työryhmän tehtävänä oli tehdä esityksiä ammatillisten tutkintojen paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa 10.4.2017 mennessä.

Työryhmän tuli kuulla keskeisiä sidosryhmiä ja järjestää keskustelutilaisuuksia tai muita osallistumismahdollisuuksia, jotka edistävät toimenpideohjelman laatimista. Työryhmä järjesti kokouksensa yhteydessä keskusteluja, joissa perehdyttiin koulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen, toisen asteen opiskelijoiden sekä opinto-ohjaajien näkemyksiin. Työryhmä vastaanotti lausunnot AMKE ry:ltä, Arene ry:ltä, Osku ry:ltä, Perho liiketalousopistolta, Sajo ry:ltä, Sakki ry:ltä, Sopo ry:ltä, Samok ry:ltä sekä Unifi ry:ltä. Työryhmä järjesti työryhmän jäsenille ja sidosryhmille työpajan 31.3.2017. Työpajassa esiteltiin ammatillisen koulutuksen reformia ja kahta hallituksen *Nopeutetaan siirtymistä työelämään* -kärkihankkeen tavoitteiden tukemiseksi käynnistettyä valtakunnallista opiskelijavalintojen uudistamista koskevaa hanketta sekä työstettiin ehdotuksia ammatillisen koulutuksen tutkintotodistusten hyödyntämiseksi korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Lisäksi, keskustelua käytiin erilaisista tavoista osoittaa osaamista, toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen välisestä yhteistyöstä ja vaihtoehtoisista valintatavoista sekä vuoteen 2030 ulottuvasta visiosta.

Työryhmä on ehdotuksissaan ennakoanut ammatillisen koulutuksen reformin jälkeistä tilannetta ja ottanut huomioon korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön sopimat opiskelijavalintojen uudistamisen tavoitteet vuosille 2017–2020. Työryhmä haluaa korostaa, että korkeakoulujen valintamekanismien tulee tukea sekä ammatillisen toisen asteen tutkinnon että ylioppilastutkinnon suorittaneiden hakijoiden pääsymahdollisuuksia korkeakoulutukseen. Opiskelijavalintojen uudistamisessa tulee ottaa huomioon myös muut korkeakoulukelpoiset hakijat. Opiskelijavalintoja tulee myös uudistaa kokonaisuutena. Työryhmä pitääkin tärkeänä, että Valmiina valintoihin – ja Valmiina valintoihin II

–työryhmien ehdotusten pohjalta laaditaan yksi toimenpideohjelma vielä kesän 2017 aikana. Näin korkeakouluille suunnatut ehdotukset voisivat näkyä valintaperusteissa valittaessa opiskelijoita syksyllä 2018 alkavaan koulutukseen. Työryhmän ehdotukset ammatillisten tutkintotodistusten hyödyntämiseksi korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa on mahdollista toteuttaa vaiheittain vuoteen 2020 mennessä.

Työryhmän puheenjohtajana toimi opetusneuvos, ryhmän päällikkö Birgitta Vuorinen ja varapuheenjohtajana opetusneuvos Seija Rasku. Työryhmän jäseninä ja sihteereinä toimivat ylitarkastaja Ilmari Hyvönen ja opetusneuvos Anne Mårtensson. Työryhmän jäseniä olivat puheenjohtaja Eini Järvi Suomen Opiskelija-Allianssi OSKU ry:stä, erityisasiantuntija Hannele Louhelainen Opetusalan ammattijärjestö OAJ:stä, opetusneuvos Johanna Moisio opetus- ja kulttuuriministeriöstä, opetusneuvos Juhani Pirttiniemi opetushallituksesta, koulutuspalveluiden johtaja Eva Maria Raudasoja Oulun yliopistosta, vararehtori Helena Rasku-Puttonen Jyväskylän yliopistosta, opintoasiainpäällikkö Tapio Rimpioja Metropolia ammattikorkeakoulusta, koulutuspoliittinen asiantuntija Antti Seitamaa Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry:stä, rehtori Raimo Sivonen Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitoksesta, opinto-ohjaaja Timo Vainionpää Koulutuskeskus Sedusta, rehtori Mervi Vidgrén Savonia ammattikorkeakoulusta, erityisasiantuntija Merja Väistö opetushallituksesta sekä asiantuntija Satu Ågren Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry:stä.

Työryhmän puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja sihteerit haluavat kiittää työryhmää ja kuulemistilaisuuksiin osallistuneita sidosryhmien edustajia aktiivisesta keskustelusta ja pitkälle tulevaisuuteen luotaavista visioista.

Työryhmä luovuttaa muistion kunnioittavasti opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Helsingissä 3.5.2017

Birgitta Vuorinen

Seija Rasku

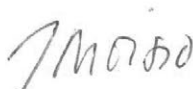
Ilmari Hyvönen

Eini Järvi

Hannele Louhelainen

Johanna Moisio

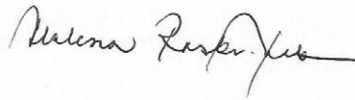
Anne Mårtensson

Juhani Pirttiniemi

Eva Maria Raudasoja

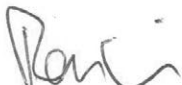
Helena Rasku-Puttonen

Tapio Rimpioja

Antti Seitamaa

Raimo Sivonen

Timo Vainionpää

Mervi Vidgrén

Merja Väistö

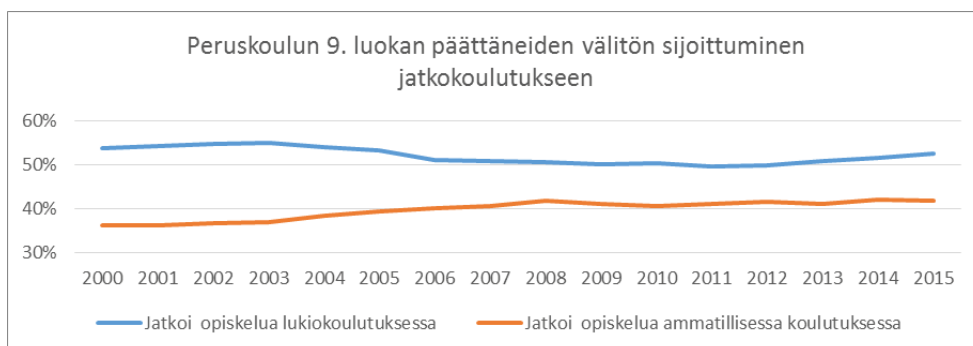

Satu Ågren

1 Ammatillisen toisen asteen tutkintojen parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 3.2.2017 työryhmän laatimaan toimenpideohjelman ammatillisen toisen asteen tutkintojen paremmaksi hyödyntämiseksi korkeakoulujen valintamenettelyissä. Toimeksianto täydentää Valmiina valintoihin. *Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa* -työryhmän työtä. Työryhmämme viittaa edellisen työryhmän marraskuussa 2016 tekemään kuvaukseen opiskelijavalintojen nykytilasta sekä uudistamistarpeista, emmekä ole katsoneet tarpeelliseksi kuvata niitä uudelleen tässä muistiossa. Tässä muistiossa kuvataan ammatillisen koulutuksen tutkintojen kehitystä ja tulevaa uudistamista sekä tarkastellaan ammatillisen tutkinnon suorittaneiden pääsyä korkeakoulutukseen.

Ammatillisessa koulutuksessa aloittaneiden osuus peruskoulun 9. luokan päättäneistä on kasvanut viimeisen 15 vuoden aikana. Vuonna 2000 peruskoulun 9. luokan päättäneistä suoraan ammatilliseen koulutukseen jatkoi 36,1 %. Vuonna 2015 vastaava luku oli 41,8 %.

Kuvio 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatkokoulutukseen
(Lähde: Tilastokeskus)

Ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden määrä on kasvanut tasaisesti 2000-luvulla. Vuonna 2000 ammatillisen perustutkinnon suoritti noin 55 000 henkilöä ja vuonna 2015 noin 69 500 henkilöä. (Vipunen)

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain (630/1998) 2 §:n mukaan ammatillisen peruskoulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin, edistää työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä tukea elinikäistä oppimista. Lain 5 §:ssä säädetään ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteista. Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammatillisen perustutkinnon edellyttämä osaaminen ja ammattitaito sekä valmiuksia yrittäjyyteen. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille valmiuksia ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutumiseksi sekä vahvistaa opiskelijoiden edellytyksiä suorittaa ammatillinen perustutkinto. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen tavoitteena on antaa sairauden tai vamman vuoksi erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille henkilökohtaisten tavoitteiden ja valmiuksien mukaista opetusta ja ohjausta. Koulutuksen tavoitteena on lisäksi tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) 2 §:n mukaan ammatillisen aikuiskoulutuksen tarkoituksena on ylläpitää ja kohottaa väestön ammatillista osaamista, antaa opiskelijoille valmiuksia yrittäjyyteen, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä ja tukea elinikäistä oppimista. Lisäksi ammatillisen aikuiskoulutuksen tarkoituksena on antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen sen hankkimistavasta riippumatta sekä edistää tutkintojen tai niiden osien suorittamista.

Ammatillisen peruskoulutuksen ja ammatillisen aikuiskoulutuksen tavoitteet eroavat lukiokoulutuksen tavoitteista. Lukiolain (629/1998) 1 §:n mukaan lukiokoulutuksen tarkoituksena on antaa opiskelijalle valmiudet aloittaa opiskelu yliopistossa, ammattikorkeakoulussa ja lukion oppimäärään perustuvassa ammatillisessa koulutuksessa. Lain 2 §:n mukaan lukiokoulutuksen tavoitteena on lisäksi ammatillisen peruskoulutuksen tavoin tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lukiokoulutuksen tulee tukea myös opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformissa lait ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta on tarkoitus kumota ja ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö koota uuteen lakiin ammatillisesta koulutuksesta. Hallituksen esityksen mu-

kaan ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen tarkoituksena olisi kohottaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista, antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen sen hankkimistavasta riippumatta, kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin, edistää työllisyyttä, antaa valmiuksia yrittäjyyteen ja työ- ja toimintakyvyn jatkuvaan ylläpitoon sekä tukea elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua. Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena olisi lisäksi edistää tutkintojen tai niiden osien suorittamista. Koulutuksen tavoitteena olisi myös tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa heille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja.

Ammattikorkeakoulujen uusista opiskelijoista entistä useammalla on takanaan ammatillinen tutkinto, vuonna 2015 heidän osuutensa uusista opiskelijoista oli jo 46 % (36 % vuonna 2010). Yliopistoissa ammatillisen tutkinnon suorittaneiden osuus uusista opiskelijoista on erittäin alhainen. Mikäli ammatillisen tutkinnon suorittaneiden kiinnostus ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseen tulee pysymään nykyisellä tasolla tai kasvaa, kehitys pienentää ammatillisen tutkinnon korkeimpana tutkintonaan suorittaneiden osuutta väestössä.

Korkeimpana tutkintonaan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuus tulee pysymään 2010-luvun lopulla lähellä 40 %:a 30–34-vuotiaiden ikäryhmässä, johtuen ammatillisen koulutuksen suosiosta 2000-luvun alkuvuosina. Se, onko luku yli vai alle 40 %, riippuu siitä, kuinka hyvin korkeakoulut pystyvät tuottamaan tutkintoja jo korkeakouluissa kirjoilla oleville ammatillisen koulutuksen suorittaneille opiskelijoilleen. (Lähde: Vipunen)

Suomen itsenäisyyden 100 vuoden aikana väestön koulutustaso on jatkuvasti noussut. Ajanjaksolla 1995–2015 korkeakoulutettujen osuus on noussut ikäryhmässä 30–34-vuotiaat noin 5 prosenttiyksikköä, ollen vuonna 2015 reilut 40 %. Ko. vuosina ammattikorkeakoulutetut ovat korvanneet opistokoulutetut sekä yliopistojen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on noussut 5 prosenttiyksikköä. (Lähde Vipunen).

Suomalaisen koulutuspolitiikan peruseriaatteita on yksilön mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen erilaisilla koulutuspoluilla. Koulutusjärjestelmä ei saa luoda umpiperiä ja estää koulutusasteelta toiselle etenemistä aiemmista koulutusvalinnoista johtuen. Korkeakoululainsäädännössä tämä on otettu huomioon niin, että erilaiset pohjakoulutukset, mukaan lukien ammatilliset tutkinnot ja ulkomaiset tutkinnot, tuottavat kelpoisuuden korkeakouluihin. Lisäksi korkeakoulun harkinnan mukaan opiskelijaksi voidaan ottaa myös henkilö, jolla on koulutuksen kannalta riittävät tiedot, taidot ja valmiudet. Opiskelijavalinnoissa on varmistuttava siitä, että sekä ammatillisen koulutuksen että lukiokoulutuksen suorittaneilla on tosiasiallisia pääsymahdollisuuksia korkeakoulutukseen. Ammatillisen tutkinnon suorittaneita on ammattikorkeakouluihin valituissa suurin piirtein samassa suhteessa, kuin

heitä on hakijoissa. Toiselta asteelta ammattikorkeakouluihin siirrytään erittäin usein saman alan opintoihin. Yliopistoihin pääsy on huomattavasti epätodennäköisempää, eivätkä ammatillisen tutkinnon suorittaneet yliopistoihin paljon myöskään hae. Yliopistojen opiskelijoista noin 95 % on suorittanut ylioppilastutkinnon. Kaksoistutkinnon eli ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon suorittaminen rinnakkain parantaa hakijoiden mahdollisuuksia päästä ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin.

Suomalainen yhteiskunta tarvitsee eri alojen ammattilaisia. Suomi tarvitsee myös korkeasti koulutettuja osaajia. Työelämän muutoksista johtuen sekä toisen asteen tutkinnon suorittaneilla että korkeakoulututkinnon suorittaneilla tulee olla monipuolista osaamista ja edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen. Eri koulutustaustalla samaa tutkintoa opiskelevat valmistuvat myös työmarkkinoille erilaisella osaamisella: osa vahvemmillä akateemisilla taidoilla ja osa vahvemmillä ammatillisilla taidoilla.

Suomen kilpailukyvyyn vahvistaminen edellyttää väestön koulutustason nostamista. Siitä syystä on huolehdittava, että toisen asteen tutkinnon suorittaneet pääsevät korkeakoulutukseen nykyistä nopeammin ja myös suorittavat korkeakoulututkinnon. Väestön koulutustason nostamisen näkökulmasta on tärkeää, että entistä suurempi osa korkeakouluihin valituista uusista opiskelijoista aloittaa suorittamaan ensimmäistä korkeakoulututkintoaan. Korkeakoulujen on täytynyt vuodesta 2016 lähtien varata osa paikoista niille ammatillisen tutkinnon tai ylioppilastutkinnon suorittaneille tai muille korkeakoulukelpoisille henkilöille, jotka eivät ole aikaisemmin suorittaneet Suomen koulutusjärjestelmän mukaista korkeakoulututkintoa tai vastaanottaneet korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa syksyllä 2014 tai sen jälkeen alkaneesta koulutuksesta.

Korkeakoulut voivat käytännössä ottaa opiskelijoiksi vain osan korkeakouluihin hakeneista. Kevään 2017 korkeakoulujen yhteishaussa oli yhteensä yli 151 000 hakijaa ja heistä noin joka kolmas tulee todennäköisesti aloittamaan korkeakouluopinnot. Korkeakoulut ottavat opiskelijat ja päättävät opiskelijavalinnan perusteista (YoL 36 §, AMKL 28 §). Opetus- ja kulttuuriministeriö ja korkeakoulut sopivat vuosia 2017–2020 koskevien tulossopimusten *korkeakoululaitoksen yhteisissä tavoitteissa*, että korkeakoulut hyödyntävät toisen asteen tutkintoja opiskelijavalinnassa nykyistä enemmän ja luopuvat pitkäkestoisesta valmistautumisesta edellyttävistä pääsykokeista. Korkeakoulut lisäävät yhteistyötään toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. Valintamenettelyjä kehitetään alakohtaisessa yhteistyössä. Ensimmäistä korkeakoulututkintoa suorittavien osuutta uusista opiskelijoista kasvatetaan hyödyntämällä paikkojen varamahdollisuutta ensikertaisille hakijoille ja kehittämällä siirto-opiskelijoiden valintaa. Korkeakoulujen kanssa on lisäksi sovittu, että ne ottavat vuoteen 2018 mennessä käyttöön opiskelijavalinnan, joka ei edellytä hakijalta pitkää valmistautumista. (Korkeakoulujen tulossopimukset)

Kansallisen koulutuksen arviointikeskus (KARVI 2016) on selvittänyt ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun johtavien opintopolkujen ja koulutusasteiden yhteistyön toimivuutta. Selvityksen mukaan opiskelijavalinta ammattikorkeakouluun näyttää ammatillisen koulutuksen opiskelijalle vielä epäselvänä ja valintaperusteiden selkeyttämistä tarvitaan. Julkaisussa kuitenkin todettiin, että myönteinen kehitys on jo alkanut, kun ammatillisen polun haasteet on tunnustettu ja ammattikorkeakoulujen valintaperusteita on tältä pohjalta uudistettu. Siirtymistä jatko-opintoihin nopeuttavat avoimen ammattikorkeakoulutuksen ns. polkuopinnot, joissa jatko-opinnoista kiinnostuneille ammatillisen koulutuksen opiskelijoille tarjotaan korkeakouluopintoihin valmentavia opintoja. Selvityksen mukaan toisella asteella korkeakouluväylän valitsevien opiskelijoiden oppimisvalmiuksien kehittämisessä olisi tärkeää kiinnittää huomiota tiedollisen aineiston käsittelyyn ja nostaa ohjauksessa jatko-opintovalmiudet työelämävalmiuksien rinnalle. Ammattikorkeakouluissa osaamisperusteisuus mahdollistaa jo nyt aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen, johon tarvitaan kuitenkin edelleen selkeämpää konseptointia ja kriteereitä tutkinnoittain. Selvityksessä myös suositellaan, että ammattikorkeakoulujen valintaperusteiden tulisi tarjota aiempaa tasapuolisemmat mahdollisuudet koulutukseen hakeutumisessa. Perusteiden kehittämisessä ja käyttöönotossa on oleellista, että kaikki ammattikorkeakoulut sitoutuvat niihin. Valintakokeiden tulee kohdella ammatillista väylää eteneviä tasapuolisesti lukioväylää etenevien kanssa. Raportissa todetaan, että käytännössä tämä tarkoittaa myös ammatillisen osaamisen arvostamista valintaperusteissa.

Työryhmä on etsinyt keinoja, joilla ammatillista osaamista voitaisiin korkeakoulujen opiskelijavalintaprosessissa hyödyntää ja ehdottaa seuraavaa:

1. Korkeakoulut valitsevat toisen asteen ammatillisen perustutkinnon suorittaneita koulutukseen myös pelkkään todistukseen perustuvalla todistusvalinnalla. *Eryteisesti todistusvalintaa tulee kehittää ammatillisen tutkinnon suorittaneiden valitsemiseksi soveltuvan alan korkeakoulutukseen. Tällöin todistusvalinnassa painotetaan todistuksella osoitettua ammatillista osaamista. Pisteitä tulee antaa sekä ammatillisista että yhteisistä tutkinnon osista. Todistuksiin perustuen voidaan valita myös muiden alojen ammatillisia tutkintoja suorittaneita.*
2. Korkeakoulut suunnittelevat eri valintatavoilla (todistusvalinta, yhteispistevalinta, pääsykoevalinta¹) valittavien määrät tarkoituksenmukaisesti siten,

¹ *Todistusvalinnalla* tarkoitetaan valintaa, joka tehdään yksinomaan pohjakoulutuksen todistusarvosanojen perusteella. *Yhteispistevalinnalla* tarkoitetaan valintaa, jossa hakijat valitaan pohjakoulutuksen todistusarvosanoista ja toisaalta pääsykokeesta saatavien pisteiden summan perusteella. *Pääsykoevalinnalla* tarkoitetaan valintaa, jossa pisteitä saa pelkästään pääsykokeesta, eikä aiempia todistuksia huomioida millään tavalla.

ettei erillisiä kiintiöitä ammatillisen tutkinnon suorittaneille tarvita. *Yhteispistevalintaa tulee käyttää mahdollisimman vähän. Mikäli korkeakoulu käyttää hakukohteessa yhteispistevalintaa, joissa osa pisteistä annetaan todistuksen perusteella ja osa valintakokeen perusteella, myös ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden tulee saada todistuksestaan lähtöpisteitä. Pisteitä tulee antaa sekä ammatillisista että yhteisistä tutkinnon osista.*

3. *Opetus- ja kulttuuriministeriö muuttaa ammatillisten perustutkintojen arviointiasteikon 5-portaiseksi (1–5). Lisäksi todistuksiin merkitään kaikkien asteikolla 1–5 arvioitujen tutkinnon osien tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden arvosanojen keskiarvo. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee valtioneuvoston asetuksen muutoksen asiasta ammatillisen koulutuksen reformin aikataulussa 1.1.2018 mennessä voimaan tulevaksi.*
4. *Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI toteuttaa vuonna 2022 kansallisen arvioinnin ammatillisen koulutuksen oppimistuloksista ja niiden suhteesta opiskelijoille annettuihin arvosanoihin.*
5. *Todistusvalinnan lisäksi hakijoille tulee olla väylä, jossa osaamisen ja kyvykkyytensä pääsee näyttämään. Korkeakoulujen tulee kehittää yhä yhteisempiä, useilla aloilla käytettäviä valintakokeita, joissa mitataan osaamista, valmiuksia ja kyvykkyyttä korkeakouluopintoihin, mutta ei itse korkeakouluopintojen sisältöjä. Valintakokeiden tulee huomioida sekä ammatillisesta koulutuksesta että lukiokoulutuksesta tulevien osaaminen. Tämä edistää myös ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittaneiden pääsyä korkeakoulutukseen.*
6. *Ammatillisen koulutuksen tutkintotodistusten arvosanat saadaan valinnoissa käytettäväksi sähköisesti KOSKI-palvelusta vuoden 2018 alusta lähtien. Vanhojen todistusten käsittelyn helpottamiseksi Opetushallitus ja korkeakoulut valmistelevat yhdessä ohjeet ja suositukset vuonna 1999 voimaan tulleen lainsäädännön mukaisesti ja tämän jälkeen suoritettujen ammatillisten perustutkintojen arvosanojen vertailusta sekä todistusten ja niiden liitteiden tulkinnasta. Opetushallitus tarjoaa korkeakouluille tarvittaessa apua näiden tutkintotodistusten tulkitsemisessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee edellä mainittua työtä taloudellisesti.*
7. *Korkeakoulut muuttavat valintaperusteiden päivitysrytmiä siten, että erityisesti todistusten hyödyntämisen osalta valintaperusteet ovat nykyistä pysyvämpiä. Sekä ammatillisessa koulutuksessa että lukioissa opiskelevien tulee voida tietää opintojensa alkuvaiheessa, ennen ratkaisevien valintojen*

tekemistä, millaisilla perusteilla korkeakouluihin valitaan opiskelijoita. Entistä yhtenäisemmät valintaperustesuositukset sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa selkeyttäisivät koulutukseen hakeutumista ja lisäisivät kustannustehokkuutta.

8. Toisen asteen oppilaitokset ja korkeakoulut lisäävät laaja-alaista yhteistyötä ja kehittävät yhteistyöratkaisuja korkeakoulutukseen pääsyn nopeuttamiseksi ja opintojen sujuvoittamiseksi. *Työryhmä haastaa myös yliopistot kehittämään yhteistyötä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa.*
9. Korkeakoulut varmistavat yhdenvertaisen opiskelijavalinnan toteutumisen myös toisen asteen ja korkeakoulujen yhteistyömalleissa. *Meneillään olevissa ESR-rahoitteisissa hankkeissa ja korkeakoulutuksen kehittämisen kärkihankerahoitusta saaneissa opiskelijavalintojen kehittämishankkeissa tulee vuoden 2018 aikana kehittää systemaattisia ja valtakunnallisia malleja, jossa suoritettujen korkeakouluopintojen perusteella voi hakeutua ja päästä eri korkeakouluihin opiskelemaan.*
10. Korkeakoulut voivat hyödyntää kansallisia ja kansainvälisiä ammattitaitokilpailuja valinnoissa *vastaavasti kuin ne hyödyntävät esimerkiksi Viksu-tiedekilpailua ja Talousguru –kilpailua.*
11. Korkeakoulut rakentavat monipuolisia henkilökohtaistettuja opintopolkuja ottaen huomioon opiskelijan aikaisemman osaamisen. *Opintojen ohjaus ja henkilökohtaistaminen tehdään pohjakoulutuksen ja muun, esimerkiksi työelämässä hankitun osaamisen perusteella opintojen alkuvaiheessa.*
12. Opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa edellä olevien ehdotusten toteutusta säännöllisesti. *Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö laatii esityksen opiskelijavalintojen kehittämistä koskevaksi tutkimussuunnitelmaksi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus toteuttaa vuonna 2020 seuranta-arvioinnin Liikettä niveliin –arvioinnille (KARVI 2016) ja ottaa siinä huomioon myös yliopistojen ja toisen asteen oppilaitosten yhteistyön.*

2 Ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaneiden koulutuspolut tilastojen valossa

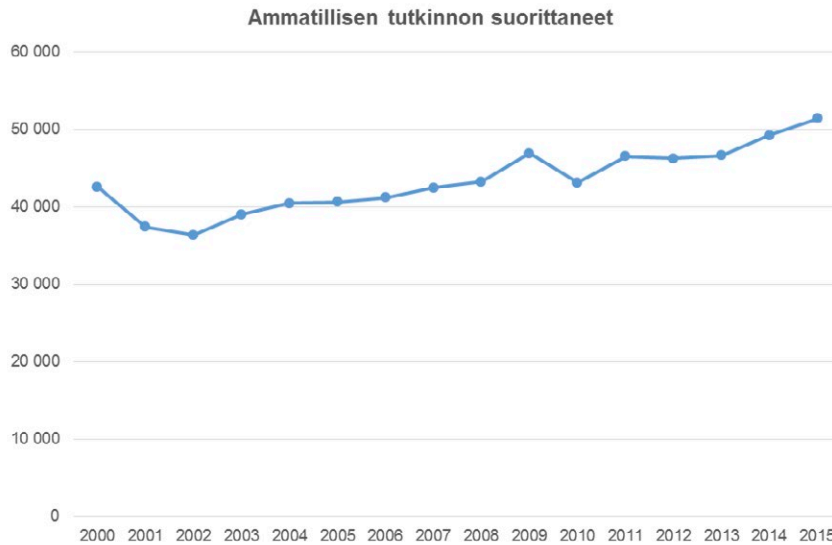
Yhteenveto tilastoista

- Ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden määrä on kasvanut vuoden 2000 n. 42 500 tutkinnon suorittaneesta vuoden 2015 51 300 tutkinnon suorittaneeseen.
- Vuosina 2010–2014 ammattikorkeakouluista paikan vastaanottaneissa ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä kasvoi ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden määrä laski sekä miesten että naisten osalta.
- Ammattikorkeakouluista paikan vastaanottaneiden ammatillisen koulutuksen suorittaneiden määrä on vähentynyt vuodesta 2015 vuoteen 2016. Tätä selittänee se, että ammattikorkeakoulut eivät enää anna valinnoissa pisteitä ammatillisen tutkinnon arvosanoista.
- Ammattikorkeakouluista paikan vastaanottaneista 44 %:lla on ammatillinen tutkinto. Noin kolmasosalla näistä on myös ylioppilastutkinto. (2014)
- Yliopistoista paikan vastaanottaneista noin 10 %:lla on ammatillinen tutkinto. Noin 70 %:lla näistä on myös ylioppilastutkinto. (2014)
- Ammatillisen tutkinnon suorittaneet hakeutuvat ja pääsevät ammattikorkeakouluihin useimmiten samalle alalle kuin millä ammatillinen tutkinto on suoritettu: 68 % ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutuksesta paikan vastaanottaneesta ammatillisen

tutkinnon suorittaneesta on suorittanut nimenomaan *saman alan* ammatillisen tutkinnon. (2014)

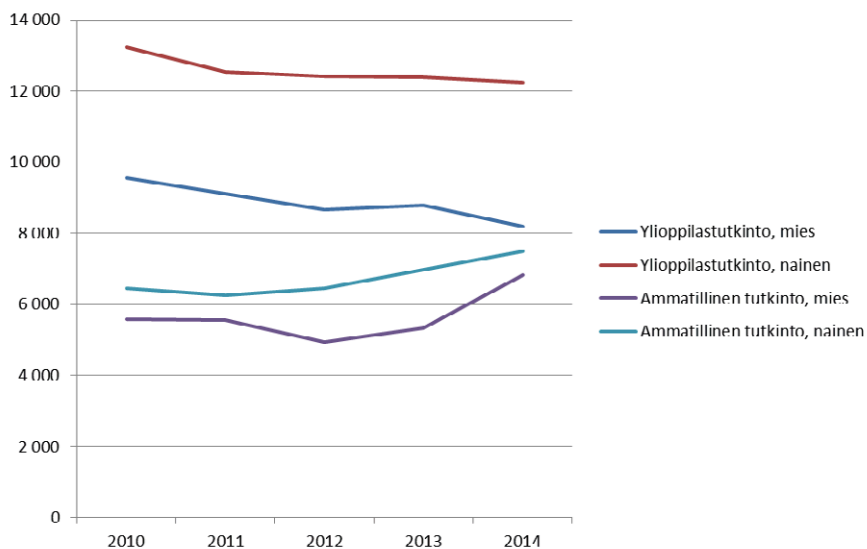
- Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä ja erityisesti osuus suomalaisen toisen asteen tutkinnon suorittaneista hakijoista ja paikan vastaanottavista on nuorimmissa ikäryhmissä pienimmillään, mutta kasvaa vanhemmissa ikäryhmissä. Samoin sekä ammatillisen että ylioppilastutkinnon suorittaneiden määrä kasvaa ikäryhmittäin. Pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneiden, yliopistoista paikan vastaanottaneiden määrä on kaikissa ikäryhmissä erittäin pieni.
- Ammatillisen tutkinnon suorittaneet läpäisevät korkeakoulutuksen huonommin kuin ylioppilastutkinnon suorittaneet. Ammatillisen tutkinnon suorittaneista suurempi osuus kuin ylioppilastutkinnon suorittaneista valmistuu hyvin nopeasti, mutta pitkällä aikavälillä suurempi osuus ammatillisen tutkinnon aiemmin suorittaneista jää valmistumatta kokonaan. Lukuvuonna 2011/2012 aloittaneista ammatillisen koulutuksen suorittaneista ammattikorkeakoulututkinnon suoritti kolmessa vuodessa 10,2 % ja lukiokoulutuksen suorittaneista vastaavasti 5 %. 2004/2005 aloittaneista ammatillisen koulutuksen suorittaneista 63,8 % ja lukiokoulutuksen suorittaneista 70,9 % suoritti ammattikorkeakoulututkinnon 10 vuodessa. Lukuvuonna 2009/2010 aloittaneista ammatillisen tutkinnon suorittaneista 25,8 % ja lukiokoulutuksen suorittaneista 13,9 % suoritti yliopistotutkinnon 5 vuodessa. 2004/2005 aloittaneista lukiokoulutuksen suorittaneista 67,3 % ja ammatillisen tutkinnon suorittaneista 60,1 % suoritti tutkinnon 10 vuodessa.

Kuviossa 2 on ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden määrät vuosina 2000–2015. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden määrät ovat kasvaneet tuona aikana n. 14 500. Ammatillisen perustutkinnon voi suorittaa opetussuunnitelmaperusteisena oppilaitosmuotoisena koulutuksena, näyttötutkintona tai oppisopimuskoulutuksena. Kaikki koulutusmuodot tuottavat saman valtakunnallisiin tutkinnon perusteisiin perustuvan ammatillisen osaamisen, vaikka koulutuksen järjestämis muodot eroavat toisistaan.

Kuvio 2. Ammatillisen tutkinnon suorittaneella tarkoitetaan ammatillisen perustutkinnon opetussuunnitelmanperusteisena oppilaitosmuotoisena koulutuksena, näyttötutkintona tai oppisopimuskoulutuksena tutkintonsa suorittanutta. (Lähde: OPH Vipunen)

Vuosina 2010–2014 ammattikorkeakouluista paikan vastaanottaneissa ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä kasvoi ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden määrä laski sekä miesten että naisten osalta (Kuvio 3).

Kuvio 3. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutuksesta paikan vastaanottaneet ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon suorittaneet sukupuolittain. Ylioppilastutkinnon suorittaneella voi olla myös ammatillinen tutkinto ja päinvastoin. (Lähde: Vipunen)

Taulukoissa 1 ja 2 on *syksyllä 2016* alkaneen ammattikorkeakoulututkintoon johtavan ja yliopistojen I syklistä² alkavan koulutuksen hakijamäärät ja paikan vastaanottaneiden määrät korkeakoulujen yhteishaussa ja erillisvalinnoissa pohjakoulutuksen mukaan. Samalla henkilöllä voi olla useampia tutkintoja ja siten sama hakija voi esiintyä useammalla rivillä. Pelkän ammatillisen perustutkinnon suorittaneita ei ole eroteltu. Pohjakoulutus on hakijan ilmoittama, eli tapauksissa joissa hakijalla on useampia kelpoisuuden tuottavia tutkintoja, hän ei ole välttämättä ilmoittanut kaikkia tutkintoja. Hakijan ilmoitukseen perustuvan tiedon mukaan syksyn 2016 valinnoissa ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen paikan vastaanottaneissa ammatillinen koulutus on 42 %:lla paikan vastaanottaneista (naisista 43 %:lla, miehistä 41 %:lla). Yliopistoista paikan vastaanottaneista 9 %:lla on ammatillinen tutkinto (naisista 10 %:lla miehistä 6 %:lla).

Syksyn 2016 valinnoissa ammattikorkeakouluista paikan vastaanottaneista miehistä 59 %:lla ja naisista 68 %:lla on ylioppilastutkinto. Miehet hakeutuvat ammattikorkeakouluihin siis naisia useammin pelkällä ammatillisella tutkinnolla, ilman ylioppilastutkintoa. Yliopistojen osalta paikan vastaanottaneista miehistä 94 %:lla ja naisista 95 %:lla on ylioppilastutkinto.

Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden määrä paikan vastaanottaneissa on vähentynyt vuodesta 2015 vuoteen 2016. Vuonna 2015 opiskelijavalintarekisterin tiedon mukaan "Suomessa suoritettu ammatillinen perustutkinto, kouluasteen, opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinto" oli 12 150 paikan vastaanottaneella ja vastaavasti 10 638 paikan vastaanottaneella vuonna 2016. Määrä näyttää siis vähentyneen 12 %:lla. Väheneminen johtuu todennäköisesti siitä, että vielä vuonna 2015 ammattikorkeakoulut antoivat hakijoille pisteitä ammatillisen koulutuksen tutkintotodistuksen perusteella. Vuodesta 2016 lähtien pisteitä ei ole annettu. Hakijan ilmoitukseen perustuvassa tilastossa vähenevä saattaa toisaalta osaltaan selittää se, että useamman kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneilla ei ole ollut motiivia ilmoittaa koulutuksia, joista eivät saa valinnoissa etua. Tästä huolimatta on suhteellisen selvää, että pisteytyksestä luopuminen on vaikuttanut ammatillisen koulutuksen suorittaneiden siirtymiseen ammattikorkeakouluihin. Pisteytyksestä kerrotaan tarkemmin raportin kohdassa 4.2.

2 Yliopistojen alempaan korkeakoulututkintoon tai sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus tai ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus, jonka yliopisto järjestää siten ettei siihen kuulu alempaa korkeakoulututkintoa.)

Taulukko 1. Syksyllä 2016 alkaneeseen ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen hake-
neet ja paikan vastaanottaneet (Lähde: Vipunen, OPH:n opiskelijavalintarekisteri)

	Kaikki hakijat		Paikan vastaanottaneet	
	lkm	osuus	lkm	osuus
Ammattikorkeakoulutus	94 041		27 551	
Suomessa suoritettu ammatillinen perustutkinto, kouluasteen, opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinto	38 972	41 %	9 526	35 %
Suomessa suoritettu ammatti- tai erikoisammattitutkinto	7 851	8 %	1 958	7 %
Korkeakoulun edellyttämät avoimen korkeakoulun opinnot	1 145	1 %	580	2 %
Suomessa suoritettu korkeakoulututkinto	7 098	8 %	2 086	8 %
Muulla kuin Suomessa suoritettu korkeakoulututkinto	1 264	1 %	263	1 %
Muu korkeakoulukelpoisuus	1 283	1 %	302	1 %
Muulla kuin Suomessa suoritettu muu tutkinto, joka asianomaisessa maassa antaa hakukelpoisuuden korkeakouluun	6 156	7 %	2 143	8 %
Suomessa suoritettu ylioppilastutkinto ja/tai lukion oppimäärä	53 573	57 %	17 544	64 %
Ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto (kaksoistutkinto)	3 186	3 %	1 166	4 %
Suomessa suoritettu kansainvälinen ylioppilastutkinto	260	0 %	93	0 %
Muulla kuin Suomessa suoritettu kansainvälinen ylioppilastutkinto	334	0 %	47	0 %
Tuntematon	767	1 %	522	2 %

Taulukko 2. Syksyllä 2016 alkaneeseen yliopistojen I syklistä alkavaan koulutukseen hakenneet ja paikan
vastaanottaneet (Lähde: Vipunen, OPH:n opiskelijavalintarekisteri)

	Kaikki hakijat		Paikan vastaanottaneet	
	lkm	osuus	lkm	osuus
Yliopistokoulutus	72 373		17 639	
Suomessa suoritettu ammatillinen perustutkinto, kouluasteen, opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinto	9 300	13 %	1 194	7 %
Suomessa suoritettu ammatti- tai erikoisammattitutkinto	2 182	3 %	297	2 %
Korkeakoulun edellyttämät avoimen korkeakoulun opinnot	1 243	2 %	442	3 %
Suomessa suoritettu korkeakoulututkinto	9 932	14 %	1 873	11 %
Muulla kuin Suomessa suoritettu korkeakoulututkinto	642	1 %	89	1 %
Muu korkeakoulukelpoisuus	701	1 %	120	1 %
Muulla kuin Suomessa suoritettu muu tutkinto, joka asianomaisessa maassa antaa hakukelpoisuuden korkeakouluun	1 065	1 %	162	1 %
Suomessa suoritettu ylioppilastutkinto ja/tai lukion oppimäärä	64 360	89 %	16 692	95 %
Ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto (kaksoistutkinto)	1 983	3 %	394	2 %
Suomessa suoritettu kansainvälinen ylioppilastutkinto	711	1 %	206	1 %
Muulla kuin Suomessa suoritettu kansainvälinen ylioppilastutkinto	252	0 %	49	0 %
Tuntematon	21	0 %	9	0 %

Viimeisin tarjolla oleva *kattava*, tilastokeskuksen tutkintorekisteriin pohjautuva tieto yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin hakeneista ja paikan vastaanottaneiden pohjakoulutuksesta on vuodelta 2014. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, minkä alojen ammatillisilla taustakoulutuksilla eri alojen ammattikorkeakoulu- ja yliopistokoulutuksiin haetaan ja mitä aloilta paikkoja toisaalta vastaanotetaan.

Taulukon 3 sarakkeissa on haetun ammattikorkeakoulututkinnon koulutusala. Ylimmäällä rivillä on eri aloille hakeneiden ja paikan vastaanottaneiden kokonaismäärä sekä paikan vastaanottaneiden osuus hakijoista. Seuraavilla kolmella rivillä ovat hakijat, joilla on ammatillinen tutkinto. Mukana ovat kaikki ammatillisen tutkinnon suorittaneet, mukaan lukien ammatti- ja erikoisammattitutkinnot. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä on merkittävä: 32 355 paikan vastaanottaneesta 14 319:llä eli 44 %:lla on ammatillinen tutkinto. Näillä hakijoilla voi olla myös ylioppilastutkinto tai useampia ammatillisia tutkintoja. Taulukosta 5 nähdään, että noin kolmasosalla ammatillisen tutkinnon suorittaneista, ammattikorkeakouluista paikan vastaanottaneista, on myös ylioppilastutkinto.

Reilusta 14 000 paikan vastaanottaneesta 4 809 on ottanut paikan vastaan sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalta ja 4 833 tekniikan ja liikenteen alalta. Kolmanneksi suurin ala on yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala (2 367 paikan vastaanottanutta). Valintojen kannalta erityisen mielenkiintoista on tarkastella, millä alalla hakija on suorittanut aiemman ammatillisen tutkinnon. Etenkin sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla ja tekniikan ja liikenteen alalla korostuvat hakijat ja paikan vastaanottajat, joilla on ammatillinen tutkinto samalta alalta. Tekniikan ja liikenteen alan 4 833 paikan vastaanottaneesta ammatillisen tutkinnon suorittaneesta 3 903:lla eli 80 %:lla on saman alan ammatillinen tutkinto. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan 4 809 paikan vastaanottaneesta ammatillisen tutkinnon suorittaneesta 3 192:lla eli 66 %:lla on saman alan ammatillinen tutkinto. Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan 2 367 paikan vastaanottaneesta ammatillisen tutkinnon suorittaneesta 1299:lla eli 54 %:lla on saman alan ammatillinen tutkinto.

Ammatillisen koulutuksen suorittaneesta 14 319 paikan vastaanottaneesta (1 299+3 192+3 903 =) 8 394 eli 58 % on näillä kolmella alalla saman alan toisen asteen opinnoista korkeakouluopintoihin siirtyviä. Myös kulttuurialalla suuri osa ammatillisen tutkinnon suorittaneista (64 %) on suorittanut ammatillisen tutkinnon kulttuurialalla, mutta kokonaismäärä on pieni. Kaikki alat huomioon ottaen alan sisällä toisen asteen koulutuksesta korkeakoulutukseen siirtyjiä on 9 735 eli 68 % paikan vastaanottaneista ammatillisen tutkinnon suorittaneista.

Toisaalta taulukosta 3 näkyy, että etenkin sosiaali- terveys- ja liikunta-alalle valitaan huomattavia määriä opiskelijoita myös muun alan taustaustutkinnoilla.

Taulukko 3. 2014 ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen hakeneet: haetun koulutuksen ala ja aiemman ammatillisen tutkinnon ala. (Lähde: Vipunen)

haettu koulutus (02)	Humanist. ja kasv.ala	Kulttuuriala	Yhteiskuntatiet., liiketal. ja hallinnon ala	Luonnontieteiden ala	Tekniikan ja liikent. ala	Luonnonvara- ja ymp.ala	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	Yhteensä
Kaikki hakijat	2 616	13 383	38 367	8 625	33 204	2 487	62 298	9 393	128 631
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	498	1 692	6 918	1 293	9 579	795	10 203	1 374	32 355
%	19 %	13 %	18 %	15 %	29 %	32 %	16 %	15 %	25 %
Hakijat, joilla aiempi ammatillinen tutkinto (02)	1 209	4 668	11 802	2 574	14 148	1 011	28 554	2 964	54 321
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	240	612	2 367	540	4 833	402	4 809	528	14 319
%	20 %	13 %	20 %	21 %	34 %	40 %	17 %	18 %	26 %
Paikan vastaanottaneiden osuuskien ero: kaikki vs ammatillisen suorittaneet	1 %	0 %	2 %	6 %	5 %	8 %	0 %	3 %	1 %
Aloittain									
Humanistinen ja kasvatusala (hakeneet)	255	102	90	12	66	12	1 320	36	1 560
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	72	15	12	3	18	6	249	3	372
%	28 %	15 %	13 %	25 %	27 %	50 %	19 %	8 %	24 %
Kulttuuriala (hakeneet)	114	1 743	516	189	525	63	1 248	129	3 591
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	21	390	114	36	135	21	174	18	912
%	18 %	22 %	22 %	19 %	26 %	33 %	14 %	14 %	25 %
Yhteiskuntat., liiketal. ja hall. ala (hakeneet)	153	633	5 262	483	1 095	99	3 192	507	8 820
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	21	42	1 299	81	228	36	321	60	2 088
%	14 %	7 %	25 %	17 %	21 %	36 %	10 %	12 %	24 %
Luonnontieteiden ala (hakeneet)	12	192	507	738	909	6	327	54	1 854
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	3	9	75	213	267	3	27	6	600
%	25 %	5 %	15 %	29 %	29 %	50 %	8 %	11 %	32 %
Tekniikan ja liikenteen ala (hakeneet)	156	1 110	2 619	882	10 158	315	4 176	423	15 765
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	21	93	393	165	3 903	90	369	33	5 070
%	13 %	8 %	15 %	19 %	38 %	29 %	9 %	8 %	32 %
Luonnonvara- ja ympäristöala (hakeneet)	30	75	189	21	276	366	657	63	1 344
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	6	9	39	3	84	195	102	18	456
%	20 %	12 %	21 %	14 %	30 %	53 %	16 %	29 %	34 %
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala (hakeneet)	336	402	1 089	99	582	78	14 622	225	15 783
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	69	30	174	12	84	24	3 192	21	3 606
%	21 %	7 %	16 %	12 %	14 %	31 %	22 %	9 %	23 %
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala (hakeneet)	150	408	1 422	147	486	72	2 790	1 518	5 250
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	24	21	237	24	99	24	318	369	1 113
%	16 %	5 %	17 %	16 %	20 %	33 %	11 %	24 %	21 %
Muu koulutus (hakeneet)	3	3	105	6	51	3	222	3	351
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	3	3	24	3	15	3	57	0	102
%	100 %	100 %	23 %	50 %	29 %	100 %	26 %	0 %	29 %

Vastaavasti taulukkoon 4 on koottu tietoa yliopistoihin vuonna 2014 valituista ammatillisen tutkinnon suorittaneista. Taulukosta 5 nähdään, että suurimmalla osalla (70 %) yliopistoihin päätyvistä ammatillisen tutkinnon suorittaneista on myös ylioppilastutkinto. 24 825 paikan vastaanottaneesta 2 373:llä eli 10 %:lla on ammatillinen tutkinto. Tilastossa ovat mukana myös maisterivaiheen valinnat (pelkän I syklistä alkavan koulutuksen rajaaminen ei ole aineistossa mahdollista). Ammatillisen tutkinnon suorittaneita päätyy eniten yhteiskuntatieteelliselle (423 hakijaa), kasvatustieteelliselle (414), teknillistieteelliselle (294), luonnontieteelliselle (267), humanistiselle (264), ja kauppatieteelliselle alalle (240) (koulutusala 95 -luokitus). Teknillistieteellisellä alalla ammatillinen tutkinto on usein tekniikasta ($216/294 = 73\%$) ja kauppatieteellisellä alalla yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta ($117/240 = 48\%$). Muilla yliopistokoulutuksen aloilla ei ole yhtä selkeitä tausta-aloja.

Ammattikorkeakoulutukseen verrattuna ammatillisen tutkinnon suorittaneita on hakijoissa vähän, mutta toisaalta kuitenkin merkittävä määrä. Yliopistojen osalta suurimmalla osalla (70 %) ammatillisen tutkinnon suorittaneista yliopistoista paikan vastaanottaneista on myös ylioppilastutkinto.

Taulukko 4. 2014 yliopistoihin hakeneet ja paikan vastaanottaneet: haetun koulutuksen ala ja aiemman ammatillisen tutkinnon ala (Lähde: Vipunen)

	haettu koulutus (1995)	Sotilas- ja rajavartiolaitoskoulutus	Teologinen koulutus	Humanistinen koulutus	Taideteollinen koulutus	Musiikkialan koulutus(yliop.)	Teatt.,tanssial. koul. (yliop.)
Hakijat yhteensä	789	1 197	15 723	4 038	987	2 118	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	144	342	2 928	435	177	81	
%	18 %	29 %	19 %	11 %	18 %	4 %	
Hakijat, joilla ammatillinen tutkinto	222	222	1 980	834	198	405	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	18	48	264	81	30	18	
%	8 %	22 %	13 %	10 %	15 %	4 %	
Paikan vastaanottaneiden osuuskien ero: kaikki vs ammatillisen suorittaneet	-10 %	-7 %	-5 %	-1 %	-3 %	1 %	
Aloittain							
Humanistinen ja kasvatusala	0	15	78	15	3	21	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	0	3	12	0	0	3	
%	0 %	20 %	15 %	0 %	0 %	14 %	
Kulttuuriala	3	18	387	408	177	129	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	0	6	66	48	30	9	
%	0 %	33 %	17 %	12 %	17 %	7 %	
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	21	48	321	93	3	45	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	3	12	36	6	0	0	
%	14 %	25 %	11 %	6 %	0 %	0 %	
Luonnontieteiden ala	3	3	78	21	3	6	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	0	0	9	0	0	0	
%	0 %	0 %	12 %	0 %	0 %	0 %	
Tekniikan ja liikenteen ala	150	54	399	186	9	60	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	9	9	54	12	0	3	
%	6 %	17 %	14 %	6 %	0 %	5 %	
Luonnonvara- ja ympäristöala	3	6	93	18	3	12	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	0	0	21	3	0	0	
%	0 %	0 %	23 %	17 %	0 %	0 %	
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	12	39	318	51	6	72	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	0	6	33	6	0	0	
%	0 %	15 %	10 %	12 %	0 %	0 %	
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	15	33	285	45	3	57	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	3	9	30	6	0	3	
%	20 %	27 %	11 %	13 %	0 %	5 %	
Muu koulutus	12	6	18	3	3	3	
Hyväksytty ja vastaanottanut paikan	3	3	3	0	0	0	
%	25 %	50 %	17 %	0 %	0 %	0 %	

VALMIINA VALINTOIHIIN II – AMMATILISESTA KOULUTUKSESTA KORKEAKOULUUN

Kasvatustieteellinen koulutus	Liikuntatieteellinen koulutus	Yhteiskuntatieteell. koulutus	Psykologian koulutus	Terveystieteiden koulutus	Öikeustieteellinen koulutus	Kauppätieteellinen koulutus	Luonnontieteellinen koulutus	Maatalous-meisätiet. koulutus	Teknillistieteellinen koulutus	Lääkietieteellinen koulutus	Hammastäätieteell. koulutus	Eläinlääketietell. koulutus	Farmasian koulutus	Kuvataidealan koulutus	Yhteensä
13 905	3 042	16 455	4 662	3 744	5 880	17 010	15 111	3 333	12 678	6 321	1 422	786	2 310	822	91 038
2 649	204	2 784	306	483	801	3 522	3 963	498	4 149	723	195	72	435	54	24 825
19 %	7 %	17 %	7 %	13 %	14 %	21 %	26 %	15 %	33 %	11 %	14 %	9 %	19 %	7 %	27 %
2 685	453	2 439	612	870	636	1 707	1 368	363	1 131	480	144	111	357	186	13 140
414	30	423	18	108	42	240	267	51	294	24	18	9	24	12	2 373
15 %	7 %	17 %	3 %	12 %	7 %	14 %	20 %	14 %	26 %	5 %	13 %	8 %	7 %	6 %	18 %
-4 %	0 %	0 %	-4 %	0 %	-7 %	-7 %	-7 %	-1 %	-7 %	-6 %	-1 %	-1 %	-12 %	0 %	-9 %
306	9	105	30	9	6	6	15	3	6	3	3	3	0	0	489
42	0	12	0	0	3	0	3	3	3	0	0	0	0	0	78
14 %	0 %	11 %	0 %	0 %	50 %	0 %	20 %	100 %	50 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	16 %
255	9	234	69	36	27	75	117	24	84	33	9	3	15	123	1 695
45	3	39	3	3	3	9	24	3	18	6	3	0	3	9	321
18 %	33 %	17 %	4 %	8 %	11 %	12 %	21 %	13 %	21 %	18 %	33 %	0 %	20 %	7 %	19 %
393	54	540	96	117	195	840	189	87	111	51	12	15	48	6	2 469
63	3	90	0	21	9	117	33	9	27	3	0	3	3	0	432
16 %	6 %	17 %	0 %	18 %	5 %	14 %	17 %	10 %	24 %	6 %	0 %	20 %	6 %	0 %	17 %
27	6	69	21	6	18	99	180	9	108	12	6	0	9	3	486
3	3	6	3	0	0	18	48	0	18	0	0	0	0	0	102
11 %	50 %	9 %	14 %	0 %	0 %	18 %	27 %	0 %	17 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	21 %
375	78	426	120	84	165	366	489	81	723	120	30	18	60	27	3 003
51	3	48	3	9	12	51	93	12	216	6	3	3	3	3	597
14 %	4 %	11 %	3 %	11 %	7 %	14 %	19 %	15 %	30 %	5 %	10 %	17 %	5 %	11 %	20 %
54	3	72	24	12	15	24	87	54	24	18	6	48	18	6	441
15	0	12	0	3	3	6	15	18	3	3	3	3	3	0	99
28 %	0 %	17 %	0 %	25 %	20 %	25 %	17 %	33 %	13 %	17 %	50 %	6 %	17 %	0 %	22 %
897	249	573	162	474	81	120	168	48	39	180	60	15	168	15	2 895
138	15	105	3	54	3	9	18	3	3	6	3	0	6	0	411
15 %	6 %	18 %	2 %	11 %	4 %	8 %	11 %	6 %	8 %	3 %	5 %	0 %	4 %	0 %	14 %
363	36	321	78	123	63	159	114	57	36	51	15	6	33	6	1 410
51	3	72	3	18	3	24	27	3	6	0	3	0	3	0	258
14 %	8 %	22 %	4 %	15 %	5 %	15 %	24 %	5 %	17 %	0 %	20 %	0 %	9 %	0 %	18 %
18	6	102	9	9	69	15	12	3	3	12	6	3	3	0	252
6	0	39	3	0	6	6	6	0	0	0	3	0	3	0	75
33 %	0 %	38 %	33 %	0 %	9 %	40 %	50 %	0 %	0 %	0 %	50 %	0 %	100 %	0 %	30 %

Taulukkoon 5 on koottu Ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen 2014 hakeneet ja paikan vastaanottaneet ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon suorittaneet ikäryhmittäin. Taulukko sisältää vain Suomessa lukio- tai ammatillisen koulutuksen suorittaneet, eikä esimerkiksi ulkomaalaisella kelpoisuuden tuottavalla tutkinnolla hakeneita. Ammatillisen tutkinnon ja toisaalta ylioppilastutkinnon suorittaneiden korkeakoulutukseen hakeutuneiden ja päässeiden ikärakenne poikkeaa toisistaan. Nuorimmissa ikäryhmissä (15–19-vuotiaat) ylioppilastutkinnon suorittaneita, ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutuksesta paikan vastaanottaneita on $66+5=71$ % niistä hakijoista, joilla on jompikumpi tutkinto. Ammatillisen tutkinnon suorittaneita on vastaavasti $29+5=34$ % näistä hakijoista. Ammatillinen tutkinto ja ylioppilastutkinto on 5 %:lla paikan vastaanottaneista hakijoista. Tässä ikäryhmässä kyse on käytännössä kaksoistutkinnon suorittaneista henkilöistä, jotka ovat suorittaneet ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon rinnakkain. Vanhemmissa ikäryhmissä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden sekä ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus kasvaa ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus pienenee. Esimerkiksi 30–34-vuotiaista ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutuksesta paikan vastaanottaneista ammatillisen tutkinnon tai ylioppilastutkinnon suorittaneista 24 %:lla on molemmat tutkinnot. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden osalta koulutuspolku, jossa ammatillisen tutkinnon suorittamisen jälkeen siirrytään työelämään, on merkittävä, mikä näkyy myös ikärakenteessa. Kaikissa yli 35-vuotiaiden ikäryhmissä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä on ylioppilaiden määrää suurempi.

Taulukkoon 5 on myös laskettu eri ikäryhmien ja toisaalta pohjatutkintojen sisäänpääsyprosentit. Mielenkiintoinen yksityiskohta kaikissa, mutta erityisesti nuorimmissa ikäluokissa on, että sisäänpääsyprosentti on paras sekä ammatillisen että ylioppilastutkinnon suorittaneilla (esim. 15–19-vuotiailla 49 %).

Taulukko 5. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen 2014 hakeneet ja paikan vastaanottaneet ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon suorittaneet ikäryhmittäin (Lähde: Vipunen)

	Ylioppilastutkinto, ei ammatillista tutkintoa	Ylioppilastutkinto, ei ammatill. tutkintoa, osuus	Ammatillisen tutkinto, ei ylioppilastutkintoa	Ammatillisen tutkinto, ei yotutkintoa, osuus	Ammatillinen JA yo-tutkinnon suorittaneet	Ammatillinen JA yo-tutkinnon suorittaneiden osuus	Yhteensä
Hakeneet	58 833	52 %	38 439	34 %	15 882	14 %	113 154
Saanut ja vastaanottanut paikan	15 525	52 %	9 423	32 %	4 890	16 %	29 838
% (paikan vastaanottaneita hakijoista)	26 %		25 %		31 %		26 %
15–19-vuotiaat	10 809	74 %	3 438	23 %	429	3 %	14 676
Saanut ja vastaanottanut paikan	2 910	66 %	1 257	29 %	210	5 %	4 377
%	27 %		37 %		49 %		30 %
20–24-vuotiaat	34 077	60 %	17 016	30 %	5 970	10 %	57 063
Saanut ja vastaanottanut paikan	8 790	59 %	4 209	28 %	1 962	13 %	14 961
%	26 %		25 %		33 %		26 %
25–29-vuotiaat	6 924	39 %	7 266	41 %	3 660	21 %	17 850
Saanut ja vastaanottanut paikan	1 770	43 %	1 419	34 %	942	23 %	4 131
%	26 %		20 %		26 %		23 %
30–34-vuotiaat	3 264	34 %	4 257	44 %	2 106	22 %	9 627
Saanut ja vastaanottanut paikan	930	38 %	936	38 %	594	24 %	2 460
%	28 %		22 %		28 %		26 %
35–39-vuotiaat	1 689	30 %	2 589	46 %	1 335	24 %	5 613
Saanut ja vastaanottanut paikan	480	31 %	648	42 %	420	27 %	1 548
%	28 %		25 %		31 %		28 %
40–44-vuotiaat	942	27 %	1 773	50 %	816	23 %	3 531
Saanut ja vastaanottanut paikan	297	30 %	438	44 %	258	26 %	993
%	32 %		25 %		32 %		28 %
45–49-vuotiaat	723	25 %	1 296	45 %	873	30 %	2 892
Saanut ja vastaanottanut paikan	237	28 %	324	38 %	282	33 %	843
%	33 %		25 %		32 %		29 %
50–54-vuotiaat	303	20 %	624	42 %	558	38 %	1 485
Saanut ja vastaanottanut paikan	90	22 %	153	37 %	174	42 %	417
%	30 %		25 %		31 %		28 %
55–59-vuotiaat	93	24 %	162	42 %	132	34 %	387
Saanut ja vastaanottanut paikan	21	21 %	36	35 %	45	44 %	102
%	23 %		22 %		34 %		26 %
60–64-vuotiaat	6	22 %	12	44 %	9	33 %	27
Saanut ja vastaanottanut paikan	0	0 %	3	50 %	3	50 %	6

Taulukossa 6 on vastaava ikäryhmätieto yliopistojen osalta. Taulukko sisältää myös masterivaiheen koulutukseen hakeneet, joita ei saatu poistettua aineistosta. Nuorimmassa 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä ammatillisen tutkinnon suorittaneita on vain häviävän pieni määrä paikan vastaanottaneista: 48 henkeä, joista 30:llä on kummatkin tutkinnot, eli he ovat käytännössä kaksoistutkinnon suorittaneita. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä vanhemmissa ikäryhmissä on suurempi. Pelkän ammatillisen tutkinnon ja myös sekä ammatillisen että ylioppilastutkinnon suorittaneiden sisäänpääsyprosentit ovat myös pienempiä kuin pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneiden.

Tilastojen avulla voidaan tarkastella myös opintojen kulkua. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden ja lukiokoulutuksen suorittaneiden läpäisy poikkeaa toisistaan. Taulukosta 7 nähdään, että ammatillisen koulutuksen suorittaneista suurempi osuus saa tutkinnon suoritettua kolmessa tai neljässä vuodessa. Viidessä vuodessa tutkinnon suorittaa kutakuinkin sama osuus kummastakin ryhmästä. Kuudessa tai useammassa vuodessa tutkinnon suorittaneiden osuus sen sijaan on lukiokoulutuksen suorittaneilla ammatillisen koulutuksen aloitusvuodesta riippuen joitain prosenttiyksiköitä suurempi. Opintojen läpäisyä 3-4 vuodessa selittää osaltaan opintojen hyväksilukeminen ammatillisesta tutkinnosta. Kokonaan opinnot jäävät kesken kuitenkin ammatillisen tutkinnon suorittaneilta lukiokoulutuksen suorittaneita useammin.

Taulukko 6. Yliopistokoulutukseen 2014 hakeneet ja paikan vastaanottaneet ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon suorittaneet ikäryhmittäin (sis. maisterivaiheen valinnat) (Lähde: Vipunen)

	Ylioppilastutkinto, ei ammatill. tutkintoa	Yötutkinto, elämaattill. tutkintoa, osuus	Ammatillisen tutkinto, ei yotutkintoa	Ammatillisen tutkinto, ei yotutkintoa, osuus	Ammatillinen JA yotutkinnon suoritt.	Ammatillinen JA yotutk. suoritt. osuus	Yhteensä
Hakeneet	67 338	84 %	5 394	7 %	7 743	10 %	80 475
Saanut ja vastaanottanut paikan	19 818	89 %	717	3 %	1 653	7 %	22 188
% (paikan vastaanottaneita hakijoista)	29 %		13 %		21 %		28 %
15–19-vuotiaat	15 375	97 %	282	2 %	141	1 %	15 798
Saanut ja vastaanottanut paikan	4 746	99 %	18	0 %	30	1 %	4 794
%	31 %		6 %		21 %		30 %
20–24-vuotiaat	33 444	88 %	1 917	5 %	2 535	7 %	37 896
Saanut ja vastaanottanut paikan	9 885	94 %	183	2 %	468	4 %	10 536
%	30 %		10 %		18 %		28 %
25–29-vuotiaat	9 636	76 %	1 245	10 %	1 725	14 %	12 606
Saanut ja vastaanottanut paikan	2 787	86 %	150	5 %	309	10 %	3 246
%	29 %		12 %		18 %		26 %
30–34-vuotiaat	4 140	69 %	729	12 %	1 110	19 %	5 979
Saanut ja vastaanottanut paikan	1 077	75 %	111	8 %	252	18 %	1 440
%	26 %		15 %		23 %		24 %
35–39-vuotiaat	2 373	66 %	459	13 %	789	22 %	3 621
Saanut ja vastaanottanut paikan	660	71 %	78	8 %	195	21 %	933
%	28 %		17 %		25 %		26 %
40–44-vuotiaat	1 089	58 %	303	16 %	486	26 %	1 878
Saanut ja vastaanottanut paikan	291	62 %	60	13 %	120	25 %	471
%	27 %		20 %		25 %		25 %
45–49-vuotiaat	777	53 %	237	16 %	459	31 %	1 473
Saanut ja vastaanottanut paikan	210	53 %	60	15 %	126	32 %	396
%	27 %		25 %		27 %		27 %
50–54-vuotiaat	327	39 %	144	17 %	369	44 %	840
Saanut ja vastaanottanut paikan	93	37 %	42	17 %	114	46 %	249
%	28 %		29 %		31 %		30 %
55–59-vuotiaat	144	46 %	57	18 %	111	36 %	312
Saanut ja vastaanottanut paikan	57	54 %	12	11 %	36	34 %	105
%	40 %		21 %		32 %		34 %
60–64-vuotiaat	27	50 %	15	28 %	12	22 %	54
Saanut ja vastaanottanut paikan	6	50 %	3	25 %	3	25 %	12
%	22 %		20 %		25 %		22 %
65–69-vuotiaat	3	25 %	6	50 %	3	25 %	12
Saanut ja vastaanottanut paikan	3	100 %	0	0 %	0	0 %	3
%	100 %		0 %		0 %		25 %
70–74-vuotiaat	3	50 %	0	0 %	3	50 %	6
Saanut ja vastaanottanut paikan	3	100 %	0	0 %	0	0 %	3
%	100 %		0 %		0 %		50 %

Taulukko 7. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen läpäisy pohjatutkinnon mukaan. suoritettu tutkinto tarkoittaa tutkintoa alkuperäisessä tutkintolajissa (ammattikorkeakoulututkinto). Taulukon tiedoissa ammatillisen koulutuksen suorittaneilla voi olla ylioppilastutkinto. Lukiokoulutuksen suorittaneilla ei ole ammatillista tutkintoa. Osuus tarkoittaa alkuperäisessä tutkintolajissa tutkinnon suorittaneiden osuutta kaikista aloittaneista. (Lähde: Vipunen)

Aloituslukuvuosi	3 vuotta		4 vuotta		5 vuotta		7 vuotta		10 vuotta	
	Suoritetut tutkinnot	Osuus	Suoritetut tutkinnot	Osuus	Suoritetut tutkinnot	Osuus	Suoritetut tutkinnot	Osuus	Suoritetut tutkinnot	Osuus
2002/2003	1 122	4,1 %	9 195	33,2 %	14 211	51,3 %	18 081	65,3 %	19 050	68,8 %
Lukiokoulutus	495	2,8 %	5 595	31,7 %	9 021	51,2 %	11 691	66,3 %	12 342	70,0 %
Ammatillinen koulutus	627	6,2 %	3 600	35,9 %	5 190	51,7 %	6 390	63,6 %	6 708	66,8 %
2003/2004	1 359	4,8 %	9 090	32,4 %	14 220	50,7 %	18 003	64,2 %	19 059	68,0 %
Lukiokoulutus	573	3,3 %	5 643	32,3 %	9 111	52,2 %	11 661	66,8 %	12 354	70,8 %
Ammatillinen koulutus	789	7,5 %	3 447	32,6 %	5 109	48,3 %	6 342	59,9 %	6 705	63,4 %
2004/2005	1 335	4,7 %	9 558	33,4 %	14 586	51,0 %	18 417	64,4 %	19 584	68,5 %
Lukiokoulutus	609	3,3 %	6 252	33,4 %	9 762	52,2 %	12 465	66,6 %	13 275	70,9 %
Ammatillinen koulutus	729	7,4 %	3 309	33,5 %	4 824	48,8 %	5 952	60,2 %	6 309	63,8 %
2005/2006	1 515	5,5 %	9 021	32,8 %	13 926	50,7 %	17 907	65,1 %		
Lukiokoulutus	687	3,7 %	5 970	31,8 %	9 522	50,7 %	12 426	66,2 %		
Ammatillinen koulutus	828	9,5 %	3 051	35,0 %	4 404	50,6 %	5 481	63,0 %		
2006/2007	1 383	5,2 %	8 616	32,7 %	13 506	51,2 %	17 403	66,0 %		
Lukiokoulutus	669	3,8 %	5 442	31,3 %	8 898	51,2 %	11 652	67,0 %		
Ammatillinen koulutus	714	7,9 %	3 177	35,4 %	4 608	51,3 %	5 751	64,0 %		
2007/2008	1 356	5,1 %	8 961	33,7 %	13 917	52,3 %	17 781	66,8 %		
Lukiokoulutus	597	3,3 %	5 748	32,2 %	9 282	52,0 %	12 027	67,4 %		
Ammatillinen koulutus	756	8,6 %	3 213	36,6 %	4 635	52,8 %	5 754	65,6 %		
2008/2009	1 488	5,7 %	9 282	35,4 %	14 256	54,4 %				
Lukiokoulutus	675	3,9 %	5 895	34,1 %	9 405	54,4 %				
Ammatillinen koulutus	810	9,1 %	3 387	38,0 %	4 854	54,4 %				
2009/2010	1 674	6,3 %	9 588	36,1 %	14 475	54,5 %				
Lukiokoulutus	705	4,3 %	5 667	34,3 %	8 934	54,1 %				
Ammatillinen koulutus	966	9,6 %	3 921	39,1 %	5 541	55,2 %				
2010/2011	1 776	6,5 %	9 900	36,4 %						
Lukiokoulutus	783	4,7 %	5 865	35,1 %						
Ammatillinen koulutus	993	9,5 %	4 035	38,5 %						
2011/2012	1 908	7,1 %								
Lukiokoulutus	804	5,0 %								
Ammatillinen koulutus	1 107	10,2 %								

Myös yliopistojen osalta läpäisy 5 vuodessa tai nopeammin, on ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osalta yleisempää kuin lukiokoulutuksen suorittaneiden osalta (Taulukko 8). Opiskelijoiden ja tutkinnon suorittaneiden määrä on kuitenkin huomattavan pieni verrattuna lukion suorittaneiden määrään. Seitsemän vuoden läpäisy on suurin piirtein sama ja 10 vuoden jälkeen lukion suorittaneissa läpäisijöitä on muutamia prosenttiyksikköjä enemmän kuin ammatillisen tutkinnon suorittaneissa. Kokonaan opinnot jäävät siis suorittamatta ammatillisen koulutuksen suorittaneilla lukiokoulutuksen suorittaneita useammin.

Taulukko 8. Yliopistokoulutuksen läpäisy pohjatutkinnon mukaan. Suoritettu tutkinto tarkoittaa maisterintutkintoa paitsi tapauksissa joissa opiskelija on valittu opiskelemaan vain alemmaa tutkintoa. Taulukon tiedoissa ammatillisen koulutuksen suorittaneilla voi olla myös ylioppilastutkinto. Lukiokoulutuksen suorittaneilla ei ole ammatillista tutkintoa. Osuus tarkoittaa alkuperäisessä tutkintolajissa tutkinnon suorittaneiden osuutta kaikista aloittaneista. (Lähde: Vipunen)

Aloituslukuvuosi	3 vuotta		4 vuotta		5 vuotta		7 vuotta		10 vuotta	
	Suoritetut tutkinnot	Osuus	Suoritetut tutkinnot	Osuus	Suoritetut tutkinnot	Osuus	Suoritetut tutkinnot	Osuus	Suoritetut tutkinnot	Osuus
2001/2002	759	4,6 %	1 509	9,2 %	2 979	18,1 %	9 285	56,4 %	11 784	71,5 %
Lukiokoulutus	657	4,2 %	1 335	8,6 %	2 706	17,4 %	8 775	56,4 %	11 199	71,9 %
Ammatillinen koulutus	102	11,3 %	174	19,3 %	273	30,2 %	513	56,8 %	588	65,1 %
2002/2003	771	4,6 %	1 479	8,8 %	2 937	17,5 %	8 586	51,0 %	11 688	69,5 %
Lukiokoulutus	669	4,2 %	1 308	8,2 %	2 664	16,8 %	8 100	51,0 %	11 106	69,9 %
Ammatillinen koulutus	99	10,5 %	171	18,2 %	273	29,0 %	489	51,9 %	582	61,8 %
2003/2004	723	4,4 %	1 407	8,6 %	3 960	24,1 %	8 202	50,0 %	11 232	68,4 %
Lukiokoulutus	597	3,9 %	1 206	7,8 %	3 567	23,1 %	7 692	49,8 %	10 608	68,7 %
Ammatillinen koulutus	126	13,0 %	201	20,8 %	390	40,4 %	507	52,5 %	624	64,6 %
2004/2005	726	4,5 %	1 734	10,7 %	2 688	16,6 %	7 326	45,2 %	10 836	66,9 %
Lukiokoulutus	624	4,1 %	1 497	9,8 %	2 388	15,7 %	6 867	45,1 %	10 263	67,3 %
Ammatillinen koulutus	102	10,7 %	240	25,2 %	300	31,4 %	459	48,1 %	573	60,1 %
2005/2006	798	5,0 %	1 341	8,4 %	2 511	15,7 %	7 452	46,7 %		
Lukiokoulutus	687	4,6 %	1 155	7,7 %	2 235	14,9 %	6 969	46,5 %		
Ammatillinen koulutus	111	11,5 %	183	18,9 %	273	28,2 %	483	49,8 %		
2006/2007	612	3,9 %	1 107	7,1 %	2 235	14,4 %	7 173	46,3 %		
Lukiokoulutus	534	3,7 %	969	6,6 %	2 007	13,7 %	6 765	46,2 %		
Ammatillinen koulutus	78	8,9 %	138	15,7 %	225	25,6 %	405	46,1 %		
2007/2008	600	4,0 %	1 044	7,0 %	2 214	14,7 %	6 957	46,3 %		
Lukiokoulutus	522	3,7 %	906	6,4 %	1 992	14,1 %	6 513	46,2 %		
Ammatillinen koulutus	78	8,3 %	138	14,7 %	222	23,7 %	441	47,1 %		
2008/2009	516	3,5 %	969	6,6 %	2 136	14,6 %				
Lukiokoulutus	435	3,2 %	828	6,0 %	1 905	13,9 %				
Ammatillinen koulutus	81	9,0 %	141	15,7 %	231	25,8 %				
2009/2010	546	3,8 %	957	6,7 %	2 097	14,7 %				
Lukiokoulutus	474	3,5 %	831	6,2 %	1 875	14,0 %				
Ammatillinen koulutus	72	7,8 %	126	13,7 %	225	24,4 %				
2010/2011	486	3,4 %	933	6,6 %						
Lukiokoulutus	426	3,2 %	816	6,1 %						
Ammatillinen koulutus	57	6,2 %	114	12,3 %						
2011/2012	483	3,4 %								
Lukiokoulutus	411	3,1 %								
Ammatillinen koulutus	72	7,5 %								

3 Ammatilliset tutkinnot

3.1 Ammatilliset tutkinnot ennen ja nyt

Ammatillisten tutkintojen kehittäminen ja vaiheittainen laajentaminen ulottuu keskiasteen koulutus uudistukseen, jonka keskeinen tavoite oli yhtenäistää ammatillisen koulutuksen hajautunutta rakennetta ja nykyaikaistaa sitä vastaamaan uudistuneen työelämän tarpeisiin. Hallituksen esityksessä keskiasteen koulutuksen kehittämisestä vuodelta 1978 todetaan silloisen ammatillisen koulutuksen erityisiksi ongelmiksi mm. tutkintojen kapea-alaisuus sekä ammatillisen koulutuksen suorittaneiden hyvin rajalliset jatko-opintokelpoisuudet. Keskiasteen koulutuksen kehittämistä koskeneessa puitelaissa ammatillisen koulutuksen kehittämislinjoiksi säädettiin ammatillisen tutkinnon suorittaneiden jatko-opintomahdollisuuksien parantamisesta siten, että myös ammatillisesta koulutuksesta olisi mahdollista edetä opistoasteelle ja sieltä korkeakouluihin.

Ammatillisen koulutuksen osalta puitelain vielä yleisistä tavoitteista siirryttiin toimintalainsäädäntöön vasta vajaat kymmenen vuotta myöhemmin. Vuonna 1987 voimaan astuneessa laissa ammatillisista oppilaitoksista koottiin aiemmin hajallaan ja eri hallinnonaloilla valmistellut ammatillista koulutusta koskeneet lait yhteen lakiin. Ensimmäistä kertaa lain tasolla säädettiin ammatillisen koulutuksen tavoitteista ja yhtenäisesti koulutuspuiteudesta. Laissa todetaan, että ammatillisen koulutuksen tehtävänä on: "[...] antaa yhteiskunnan ja työelämän sekä niiden kehittymisen edellyttämiä, ammattitaidon saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi sekä jatko-opintojen harjoittamiseksi tarpeellisia valmiuksia". Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi säädettiin myös ammatillisen koulutuksen vähimmäiskestosta, joka peruskoulupohjaisena oli vähintään kaksi lukuvuotta.

Muutama vuosi lain voimaantulon jälkeen alettiin valmistella ammattitutkintoja koskevaa lainsäädäntöä. Vuonna 1994 voimaan astunut laki loi Suomeen näyttötutkintojärjestelmän ja ammatillisen perustutkinnon rinnalle kaksi uutta tutkintotyyppiä: ammattitutkinnon ja erikoisammattitutkinnon. Ammattitutkintoja koskevassa laissa alettiin ensimmäistä kertaa säädellä osaamisen kokonaisuuksia, ei osaamista kehittävä koulutusta. Samalla opetussuunnitelmien perusteiden laadinnasta siirryttiin aikuisille tarkoitettujen tutkintojen osalta

tutkintojen perusteiden laadintaan. Myös opintojen ajallinen mittaaminen tai sääntely tuli tarpeettomaksi, koska valmistavan koulutuksen pituus määrittyi yksinomaan tutkinnon suorittajan aikaisemman osaamisen suhteesta tutkinnon tai sen osan perusteisiin. Kyse oli ajattelutavan muutoksesta, jossa tutkintojärjestelmää kehitettäessä otettiin huomioon kunkin tutkintotyypin ensisijainen kohderyhmä.

Ammatillisen koulutuksen rakennetta ja sisältöjä uudistettiin 1990-luvulla. Uudistamistyötä ohjasi valtioneuvoston 1994 tekemä päätös ammatillisen koulutuksen koulutuspituuksista sekä opetusministeriön päätökset nuorten ammatillisen koulutuksen rakenteesta ja nuorten ammatillisen koulutuksen kaikille opiskelijoille yhteisistä opetussisällöistä. Tutkintojen laajuudeksi määriteltiin 80–120 opintoviikkoa (2–3 vuotta). Opintoviikko määriteltiin vastaamaan opiskelijan 40 tunnin työtä. Kaikki toisen asteen ammatilliset tutkinnot nimettiin perustutkinnoiksi riippumatta niiden nimellislaajuudesta. Pääsääntöisesti kaksivuotisen perustutkinnon jälkeen mahdollistettiin hakeutuminen joko työelämään tai enintään vuoden mittaisiin syventäviin ammatillisiin opintoihin tai jatko-opintoihin valmistaviin opintoihin. Kaksivuotinen ammatillinen perustutkinto tuotti jatko-opintokelpoisuuden vastaavan alan opistotutkintoihin tai ammatilliselle korkea-asteelle. Kolmivuotinen perustutkinto tuotti yleisen jatko-opintokelpoisuuden vastaaviin jatko-opintoihin. Tutkinnot rakentuivat ammatillisista perusopinnoista ja suuntautumisopinnoista, kaikille yhteisistä opinnoista ja vapaasti valittavista opinnoista. Tutkintojen ammatilliset opinnot rakennettiin pääosin työelämän toimintakokonaisuuksiin perustuvista opintokokonaisuuksista. Pyrkimyksenä oli päästä pois oppiainejakoisesta opetussuunnitelmasta. Opintokokonaisuuksien tavoitteet määriteltiin jo tuolloin osaamisperusteisesti työelämässä vaadittavana osaamisena. Työelämälähtöisyyttä lisättiin sisällyttämällä ammatillisiin opintoihin vähintään neljä opintoviikkoa työharjoittelua.

Lakia ja asetusta ammatillisesta koulutuksesta uudistettiin 1998, ja ne tulivat voimaan vuoden 1999 alusta. Laissa määriteltiin tutkintojen laajuus ja sisältö. Uudistuksessa otettiin huomioon ammatillisen koulutuksen kehittämistarve, koulutuksen tason nostaminen maan elinkeino- ja muun työelämän pohjan turvaamiseksi ja koulutusrakenteen muutosvaikutus opistoasteen poistuessa.

Vuosien 1999–2001 aikana toteutetut ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmien perusteiden uudistaminen perustui valtioneuvoston hyväksymään koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan vuosille 1995–2000. Sen mukaan tutkintojen tavoitepituudeksi asetettiin kolme vuotta (120 opintoviikkoa), tutkintoja laaja-alaisesti ja kaikkiin tutkintoihin liitettiin vähintään puolen vuoden (20 opintoviikon) työssäoppiminen. Kolmevuotisen ammatillisen perustutkinnon suorittaneelle määriteltiin yleinen jatko-opintokelpoisuus sekä ammattikorkeakouluun että yliopistoon. Kaikkien alojen perustutkintojen kolmivuotisuutta pidettiin tärkeänä sekä alojen että niiden tutkintoja suorittaneiden yksilöiden tasa-arvon kannalta. Samalla kolmivuotisuus antoi paremmat lähtökohdat vastata työelämän osaamisvaatimusten kasvuun.

Ammatillisia perustutkintoja uudistettiin myös vuosina 2008–2010. Tämä uudistus vahvisti edelleen tutkintojen työelämälähtöisyyttä ja osaamisperusteisuutta. Valinnaisuutta ja joustavuutta lisättiin merkittävästi, ja elinikäisen oppimisen avaintaitojen osuutta vahvistettiin. Tutkintoihin tuli mahdollisuus valita osia muista ammatillisista tutkinnoista ja osin ammatikorkeakouluopinnoistakin. Koulutuksen järjestäjille tuli mahdollisuus tarjota paikallisia tutkinnon osia työelämän ja yksilöiden tarpeisiin vastaamiseksi. Peruskoulutuksessa koko tutkinnon suorittaminen on lähtökohtana, mutta tutkinnot on mahdollista suorittaa myös osa kerrallaan. Tutkinnon laajentaminen yksilöllisesti on mahdollista, jos se on työelämän tarpeiden tai yksilön työllistymisen kannalta tarpeen. Osaamisperusteisuus näkyy vahvasti tutkinnoissa. Tutkinnon osat suunnitellaan työelämän toimintakokonaisuuksien pohjalta, ja ammattitaitovaatimukset on määritelty työelämässä vaadittavana osaamisena.

Viimeisin valmisteilla olevaa ammatillisen koulutuksen reformia edeltävä koko ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmää koskeva uudistus tuli voimaan elokuussa 2015. Ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettuja lakeja muutettiin siten, että luotiin puitteet selkeämmälle ja aiempaa paremmin työelämän vaatimuksia vastaavalle tutkintorakenteelle sekä tutkintojen perusteiden uudistamiselle. Ammatillisten tutkintojen osaamisperusteista määrittelyä ja tutkinnon osiin perustuvaa rakennetta vahvistettiin edelleen. Tavoitteena oli helpottaa joustavien ja yksilöllisten opintopolkujen rakentamista ja edistää aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista osaksi tutkintoa. Lisäksi parannettiin tutkintorakenteen ja sitä koskevan päätöksenteon nopeutta ja joustavuutta reagoida työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettavien ammatillisten perustutkintojen mitoituspohjana otettiin käyttöön ECVET-suositukseen perustuvat, osaamisen laajuutta kuvaavat osaamispisteet, jotka korvasivat aikaan perustuvat opintoviikot. Ammatillisiin perustutkintoihin kuuluvia yhteisiä tutkinnon osia selkeytettiin ryhmittelemällä ne aiempaa laajemmiksi osaamisperusteisiksi tutkinnon osiksi.

Näyttötutkintojärjestelmää uudistettiin vuonna 2015. Uudistukset tulivat voimaan elokuussa 2016. Näyttötutkintojen järjestämisen laatua vahvistettiin säätämällä näyttötutkinnon järjestäjälle asetettavista edellytyksistä sekä näyttötutkinnon järjestäjän tehtävistä. Tutkintotoimikuntien tehtäviä muutettiin siten, että niissä korostuisivat laadunvarmistus ja näyttötutkintojen ja näyttötutkintojärjestelmän kehittäminen ja niitä avustamaan perustettiin Opetushallituksen yhteyteen näyttötutkintosihteeristö. Näyttötutkintojärjestelmän työelämälähtöisyyttä syvennettiin säätämällä arvioinnista ja arvioijista.

Luvuissa 3.1.1 Tutkintojen muodostuminen, 3.1.2 Arviointi ja 3.1.3 Todistukset on tarkasteltu tarkemmin ammatillisten tutkintojen muodostumista ja opiskelijan osaamisen arviointia ja osaamisesta annettuja todistuksia vuoden 1998 koulutusuudistuksen jälkeen aina voimassa olevaan lainsäädäntöön saakka.

3.1.1 Tutkintojen muodostuminen

Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmään on näyttötutkintojärjestelmän voimaan tulon jälkeen eli vuodesta 1995 eteenpäin kuulunut kolme tutkintotyyppiä: ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Tutkintojärjestelmään kuuluvista tutkinnoista on säädetty opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksilla. Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain (630/1998) mukaan ammatillisista perustutkinnoista ja niiden laajuudesta annettiin tarkempia säännöksiä opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. Tämän säännöksen nojalla annettiin opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisista perustutkinnoista (216/2001). Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella säädettiin tutkinnoista, jotka voidaan suorittaa näyttötutkintoina. Tämän säännöksen nojalla annettiin opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitetusta tutkintorakenteesta (viimeisin 768/2014), joka sisälsi ammatti- ja erikoisammattitutkinnot.

Elokuusta 2015 lähtien ammatillisista tutkinnoista on säädetty yhdessä asetuksessa eli opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteesta (835/2014). Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 5 §:n ja ammatillisesta aikuis- koulutuksesta annetun lain 12 b §:n nojalla opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella säädetään ammatillisista perustutkinnoista ja niiden osaamisaloista, ammattitutkinnoista ja erikoisammattitutkinnoista sekä tutkintojen sijoittumisesta koulutusaloittain.

Kaikki ammatilliset tutkinnot ovat muodostuneet koko 2000-luvun pääosin ammatillista tutkinnon osista, jotka ovat olleet joko pakollisia tai valinnaisia siten kuin tutkinnon perusteissa on määrätty. Kaikissa ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa ei kuitenkaan ole välttämättä ollut yhtään valinnaista tutkinnon osaa tai yhtään pakollista tutkinnon osaa. Ammatillisiin perustutkintoihin on sisältynyt ammatillisten tutkinnon osien lisäksi myös yhteisiä tutkinnon osia ja vapaasti valittavia tutkinnon osia. Jokaisella ammatillisella tutkinnoilla on ollut kansalliset opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteet, joista on määrännyt Opetushallitus. Alla on tarkasteltu tarkemmin ammatillisten perustutkintojen sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintojen muodostumisessa tapahtunutta muutosta ja Opetushallituksen määräysten sisältöä säädösten ja niiden muutosten kautta.

Ammatillisen perustutkinnon muodostuminen

Ammatillisessa peruskoulutuksessa tutkinnon muodostumista säätelevät laki (630/1998) ja asetus (811/1998) ammatillisesta peruskoulutuksesta, valtioneuvoston asetus ammatillisen perustutkinnon muodostumisesta (801/2014), jota edelsi valtioneuvoston päätös tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista ammatillisessa peruskoulutuksessa (213/1999), sekä Opetushallituksen määräykset ammatillisten perustutkintojen perusteista.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta vuonna 1998 annetun lain (630/1998) 4 §:ssä säädettiin ammatillisista tutkinnoista. Lain 12 §:ssä säädettiin opetuksen laajuudesta ja sisällöstä, ei suoraan tutkinnon muodostumisesta. Kyseisen pykälän mukaan ammatillisena peruskoulutuksena suoritettu tutkinto oli laajuudeltaan vähintään kaksivuotinen (80 opintoviikkoa). Tutkinnoista ja niiden laajuudesta päätti tarkemmin opetus- ja kulttuuriministeriö. Tutkinto sisälsi, sen mukaan kuin opetussuunnitelmassa määrättiin, ammatillisia opintoja ja niitä tukevaa työssä oppimista sekä ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia ja ammattitaitoa täydentäviä äidinkielen, toisen kotimaisen kielen ja vieraan kielen opintoja, matemaattis-luonnontieteellisiä opintoja, humanistis-yhteiskunnallisia opintoja, liikuntaa ja terveystietoa, taito- ja taideaineiden opintoja sekä opinto-ohjausta. Liikunta ja terveystieto sekä taito- ja taideaineiden opinnot olivat vapaaehtoisia niille opiskelijoille, jotka aloittivat opintonsa 18 vuotta täytettyään. Äidinkielenä opetettiin opiskelijan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä. Äidinkielenä voitiin opiskelijan valinnan mukaan opettaa myös romanikieltä, viittomakieltä tai muuta opiskelijan äidinkieltä.

Lain 13 §:n mukaan valtioneuvosto päätti koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä yhteisistä opinnoista ja niiden laajuudesta. Opetushallitus päätti koulutusaloittain ja tutkinnoittain opintojen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä opetussuunnitelman perusteissa. Opetussuunnitelman perusteet oli mahdollista antaa erikseen nuorten ja aikuisten koulutusta varten.

Valtioneuvoston päätöksessä 213/1999 määriteltiin ammatillisen perustutkinnon laajuus, muodostuminen ja yhteiset opinnot ammatillisessa peruskoulutuksessa. Päätöksen 1 §:n mukaan ammatilliseen 120 opintoviikon laajuiseen perustutkintoon kuului

1. ammatillisia opintoja ja niitä tukevaa työssäoppimista 90 opintoviikkoa, joista enintään 10 opintoviikkoa voidaan opetussuunnitelman perusteissa osoittaa vapaasti valittaviin opintoihin edellyttäen, että tutkinnossa voidaan saavuttaa 3 momentissa mainitut tavoitteet
2. ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia ja ammattitaitoa täydentäviä yhteisiä opintoja 20 opintoviikkoa
3. vapaasti valittavia opintoja 10 opintoviikkoa.

Edellä mainittuihin opintoihin sisältyy opinto-ohjausta vähintään 1,5 opintoviikkoa. Opetussuunnitelman perusteet tuli laatia siten, että tutkinto tuotti laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin ja erikoistuneemman osaamisen ja työelämän edellyttämän ammattitaidon yhdellä tutkinnon osa-alueella. Ammatillisista opinnoista vapaasti valittaviin opintoihin osoitettavat opinnot voivat olla ammatillisia opintoja syventäviä tai laajentavia opintoja, yhteisiä opintoja tai lukio-opintoja. Näyttötutkintona suoritettu ammatillinen perustutkinto muodostui vain ammatillisista tutkinnon osista. Siihen ei sisällynyt yhteisiä tutkinnon osia eikä vapaasti valittavia tutkinnon osia.

Valtioneuvoston päätöksen 2 §:n mukaan yhteiset opinnot sisältävät pakollisia opintoja 16 opintoviikkoa ja valinnaisia opintoja neljä opintoviikkoa. Pakolliset opinnot olivat äidinkieli, toinen kotimainen kieli, vieras kieli, matemaattis-luonnontieteelliset opinnot (matematiikka, fysiikka ja kemia), humanistis-yhteiskunnalliset opinnot (yhteiskunta-, yritys- ja työelämä tieto), liikunta ja terveystieto sekä taito- ja taideaineet (taide ja kulttuuri). Opetuskieleltään ruotsinkielisessä koulutuksessa pakollisten opintojen laajuus oli 17 opintoviikkoa ja valinnaisten opintojen kolme opintoviikkoa. Toisen kotimaisen kielen opintoja oli kaksi opintoviikkoa. Valinnaiset opinnot voi valita pakollisista yhteisistä opinnoista tai seuraavista matemaattis-luonnontieteellisistä ja humanistis-yhteiskunnallisista opinnoista: ympäristötieto, tieto- ja viestintäteknikka, etiikka, kulttuurien tuntemus, psykologia, yritystoiminta. Jos opiskelijan äidinkieli oli muu kuin suomen tai ruotsin kieli, koulutuksen järjestäjä voi päättää äidinkielen ja toisen kotimaisen kielen opintojen jakamisesta toisin kuitenkin siten, että mainittujen opintojen yhteislaajuus on viisi opintoviikkoa.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annettua lakia muutettiin lailla 455/2001. Tuolloin 12 §:ssä säädetty opetuksen laajuus ja sisältö muutti niin, että liikunta ja terveystieto, jotka oli aiemmin katsottu yhdeksi oppiaineeksi, erotettiin erillisiksi oppiaineiksi. Vastaava muutos tehtiin valtioneuvoston päätökseen valtioneuvoston asetuksella 616/2001.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annettua lakia muutettiin ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistyön tuloksena lailla 787/2014. Muutosten keskeisenä tavoitteena oli vahvistaa ammatillisten tutkintojen osaamisperusteista määrittelyä ja tutkinnon osiin perustuvaa rakennetta, mikä tukee joustavien ja yksilöllisten opintopolkujen rakentamista, ja edistää aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista osaksi tutkintoa. Lisäksi muutoksilla edistettiin tutkintorakenteen ja sitä koskevan päätöksenteon nopeutta ja joustavuutta reagoida työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Tavoitteena oli myös selkeyttää ja yhtenäistää ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lainsäädäntöä erityisesti tutkintorakennetta ja tutkintojen perusteita sekä osaamisperusteisuutta koskevan sääntelyn ja terminologian osalta. Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettavien ammatillisten perustutkintojen mitoitusperusteena otettiin käyttöön ECVET-suositukseen perustuvat osaamispisteet, jotka korvasivat nykyisin käytetyt opintoviikot. Lisäksi ammatillisiin perustutkintoihin kuuluvia yhteisiä tutkinnon osia selkeytettiin ryhmittelemällä ne aiempaa laajemmiksi osaamisperusteisiksi tutkinnon osiksi. Aiemmat erilliset aineet sisällytettiin osa-alueina tai osaamistavoitteina uusiin yhteisiin tutkinnon osiin.

Vuonna 2014 tehdyt muutokset ovat edelleen voimassa lukuun ottamatta niihin lailla 246/2015 tehtyjä valmentavia koulutuksia koskevia lisäyksiä sekä erityisopetukseen ja erityisiin opetusjärjestelyihin liittyviä täsmennyksiä.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan ammatillisen perustutkinnon suorittaneella on laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito vähintään yhdellä osa-alueella (4 §).

Lain 12 §:n ja 12 a §:n mukaan ammatillisena peruskoulutuksena suoritettavien ammatillisten perustutkintojen ja niiden osien mitoituksen peruste on osaamispiste, ja tutkinnon laajuus on 180 osaamispistettä. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella voidaan säätää tutkinnon laajuudeksi yli 180 osaamispistettä, jos ammattialaa koskeva sääntely sitä edellyttää. Tutkinnon osien osaamispisteet määräytyvät sen mukaan, mikä on niihin sisältyvän osaamisen kattavuus, vaikeusaste ja merkittävyys suhteessa koko tutkinnon tai valmentavan koulutuksen ammattitaitovaatimuksiin ja osaamistavoitteisiin.

Lain 12 b §:ssä säädetään ammatillisen perustutkinnon muodostumisesta. Pykälän mukaan ammatillisena peruskoulutuksena suoritettava ammatillinen perustutkinto sisältää:

1. ammatillisia tutkinnon osia
2. yhteisiä tutkinnon osia
3. vapaasti valittavia tutkinnon osia.

Tutkintoon tai siihen sisältyvään osaamisalaan sisältyy vähintään yksi pakollinen ammatillinen tutkinnon osa ja vähintään yksi valinnainen ammatillinen tutkinnon osa. Näyttötutkintona suoritettu ammatillinen perustutkinto muodostuu pakollisista ja valinnaisista ammatillisista tutkinnon osista. Siihen ei sisälly yhteisiä tutkinnon osia eikä vapaasti valittavia tutkinnon osia.

Yhteiset tutkinnon osat ovat

1. viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen
2. matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen
3. yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen
4. sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen.

Lain 12 b §:ään sisältyy myös valtuussäännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin tutkinnon muodostumisesta erityyppisistä tutkinnon osista sekä yhteisten tutkinnon osien laajuudesta ja niihin kuuluvista osa-alueista.

Voimassa olevan ammatillisen perustutkinnon muodostumisesta annetun asetuksen 1 §:n ammatilliseen perustutkintoon sisältyy ammatillisia tutkinnon osia 135 osaamispistettä. Opetushallitus voi tutkinnon perusteissa kuitenkin määrätä, että edellä mainituista tutkinnon osista enintään 15 osaamispistettä osoitetaan vapaasti valittaviin tutkinnon osiin edellyttäen, että tutkinnossa saavutetaan ammatillisen perustutkinnon määritelmän mu-

kaiset tavoitteet. Jos ammatillisen perustutkinnon laajuudeksi on säädetty yli 180 osaamispistettä, tutkinnon osat ovat 180 osaamispisteen laajuuden ylittävältä osin ammatillisia tutkinnon osia.

Asetuksen 2 §:n mukaan ammatilliseen perustutkintoon sisältyy yhteisiä tutkinnon osia 35 osaamispistettä. Viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen laajuus on 11 osaamispistettä ja siihen kuuluvat seuraavat osa-alueet:

1. äidinkieli
2. toinen kotimainen kieli
3. vieraat kielet.

Matemaattis-luonnontieteellisen osaamisen laajuus on 9 osaamispistettä ja siihen kuuluvat seuraavat osa-alueet:

1. matematiikka
2. fysiikka ja kemia
3. tieto- ja viestintäteknikka sekä sen hyödyntäminen.

Yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavan osaamisen laajuus on 8 osaamispistettä ja siihen kuuluvat seuraavat osa-alueet:

1. yhteiskuntataidot
2. työelämätaidot
3. yrittäjyys ja yritystoiminta
4. työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto.

Sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen laajuus on 7 osaamispistettä ja siihen kuuluvat seuraavat osa-alueet:

1. kulttuurien tuntemus
2. taide ja kulttuuri
3. etiikka
4. psykologia
5. ympäristöosaaminen
6. jokin tai jotkin aiemmin mainittujen tutkinnon osien osa-alueista.

Asetuksen 3 §:n mukaan viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen, matemaattis-luonnontieteellisen osaamisen sekä yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavan osaamisen tutkinnon osien tulee sisältää pakollisia osaamistavoitteita kaikilta kyseiseen tutkinnon osaan kuuluvilta osa-alueilta sekä valinnaisia osaamistavoitteita vähintään yhdeltä osa-alueel-

ta. Sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen tutkinnon osan tulee sisältää osaamistavoitteita vähintään yhdeltä siihen kuuluvalta osa-alueelta. Yhteisten tutkinnon osien valinnaiset osaamistavoitteet voivat olla tutkinnon perusteissa määrättyjä tai koulutuksen järjestäjän päättämiä muita valinnaisia osaamistavoitteita. Valinnaisiin osaamistavoitteisiin voidaan sisällyttää myös opiskelijan aikaisemmin hankkimaa osaamista, joka tukee kyseisen tutkinnon osan ja sen osa-alueiden osaamistavoitteita. Jos osaamistavoitteita on mukautettu jonkin osa-alueen laajuuden osalta erityisopetuksen perusteella tai käyttämällä erityisiä opiskelujärjestelyjä, tutkinnon osaan tulee sisällyttää osaamistavoitteita sen laajuutta vastaavasti muilta tutkinnon osaan kuuluvilta osa-alueilta.

Vapaasti valittavista tutkinnon osista säädetään asetuksen 5 §:ssä, jonka mukaan ammatilliseen perustutkintoon sisältyy vapaasti valittavia tutkinnon osia 10 osaamispistettä. Vapaasti valittavien tutkinnon osien tulee tukea tutkinnon ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita. Ne voivat olla

1. ammatillisia tutkinnon osia
2. paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia
3. yhteisten tutkinnon osien osa-alueita tai lukio-opintoja
4. jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevia opintoja
5. työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvia yksilöllisiä tutkinnon osia.

Asetuksen 6 §:n mukaan opiskelija voi sisällyttää tutkintoonsa yli 135 osaamispistettä ammatillisia tutkinnon osia tai paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia, jos se on tarpeellista työelämän alakohtaisten tai paikallisten ammattitaitovaatimusten taikka opiskelijan ammattitaidon syventämisen kannalta.

Opetushallitus määrää ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 13 §:n nojalla tutkinnon perusteet kullekin tutkintorakenteeseen kuuluvalla tutkinnolla. Ammatillisen perustutkinnon perusteissa määrätään

1. tutkintonimikkeet
2. tutkinnon muodostuminen pakollisista ja valinnaisista tutkinnon osista sekä tutkinnon osien ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden laajuus osaamispisteinä siltä osin, kuin näistä ei ole säädetty laissa tai sen nojalla
3. tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet sekä osaamisen arviointi.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen muodostuminen

Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen muodostumista säätelevät laki (631/1998) ja asetus (812/1998) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta sekä Opetushallituksen määräykset näyttötutkintojen ja ammatillisten perustutkintojen perusteista.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta vuonna 1998 annetun lain 12 §:ssä säädettiin näyttötutkinnoista, jotka ovat ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomia. Pykälän mukaan ammatillisessa perustutkinnossa osoitetaan ammattitaidon saavuttamisen edellyttämät tiedot ja taidot, ammattitutkinnossa alan työntekijältä edellytetty ammattitaito ja erikoisammattitutkinnossa alan vaativimpien työtehtävien hallinta. Lain 13 § mukaan asianomainen ministeriö päätti tutkinnoista, jotka voidaan suorittaa näyttötutkintoina. Opetushallitus puolestaan päätti tutkintojen perusteista siten kuin asetuksella säädettiin.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun asetuksen 1 §:n mukaan näyttötutkintojen tutkintojen perusteista tulee käydä ilmi

1. tutkinnossa vaadittava ammattitaito
2. osat, joista tutkinto muodostuu
3. tavat, joilla ammattitaito voidaan osoittaa
4. tutkintosuoritusten arvioinnin perusteet ja suorituksista annettavien todistusten mallit
5. tutkintoon valmistavassa koulutuksessa noudatettavien henkilökoh-
taisten opiskeluohjelmien laatimisen perusteet.

Tutkinnon perusteet voivat sisältää tutkintoja järjestävää henkilöstöä sekä tutkinnossa käytettäviä tiloja ja laitteita koskevia suosituksia.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 13 §:ää muutettiin lailla 1031/2005 nostamalla aiemmin asetustasolla säädetty tutkinnon perusteiden sisältö lakiin. Lain 13 §:n mukaan tutkinnon perusteissa määritellään tutkinnossa vaadittava ammattitaito, tutkinnon osat ja mahdollisesti niistä muodostuvat osaamisalat, ammattitaidon osoittamistavat sekä tutkinnon arvioinnin yleiset perusteet. Opetushallitus päätti edelleen tutkinnon perusteista.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia muutettiin ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisen yhteydessä lailla 788/2014. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettuun lakiin tehtiin vastaavat osaamisperusteisuutta vahvistavat, tutkintojärjestelmän ketteryyttä parantavat ja käsitteistöä yhtenäistävät ja selkiyttävät muutokset kuin ammatillisesta peruskoulutuksesta annettuun lakiin. Vuonna 2014 tehdyt näyttötutkintoja ja niiden muodostumista koskevat säännökset ovat edelleen voimassa, joten niitä on kuvattu tarkemmin voimassa olevan lainsäädännön kuvauksen yhteydessä.

Voimassa olevassa lainsäädännössä lain 12 a §:ssä määritellään osaamisperusteisesti tutkinnot, jotka voi suorittaa näyttötutkintona. Mainitun pykälän mukaan ammatillisessa perustutkinnossa osoitetaan laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikois-tuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito vähintään yhdellä osa-alueella. Ammattitutkinnossa osoitetaan työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua ammatti-osaamista, joka on perustutkintoa syvempää tai kohdistuu rajatumpiin työtehtäviin. Erikoisammattitutkinnossa puolestaan osoitetaan työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua ammattiosaamista, joka on syvällistä ammatin hallintaa tai monialaista osaamista.

Näyttötutkintojen muodostumisesta säädetään ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 12 c §:ssä, jonka mukaan näyttötutkinnot muodostuvat ammatillisista tutkinnon osista. Tutkintoon tai siihen sisältyvään osaamisalaan tulee sisältyä vähintään yksi pakollinen tutkinnon osa ja vähintään yksi valinnainen tutkinnon osa. Tämä säännös lisäsi valinnan mahdollisuuksia ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa.

Lain 13 §:n mukaan Opetushallitus määrää tutkinnon perusteet kullekin tutkintorakenteeseen kuuluvalla tutkinnolla. Tutkinnon perusteissa määrätään

1. ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen osaamisalat
2. tutkintonimikkeet
3. tutkinnon muodostuminen pakollisista ja valinnaisista tutkinnon osista siltä osin, kuin niistä ei ole säädetty 12 c §:ssä
4. tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset ja osaamisen arviointi.

3.1.2 Arviointi

Arviointi ammatillisessa peruskoulutuksessa

Ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelijan ja osaamisen arviointia säätelevät laki (630/1998) ja asetus (811/1998) ammatillisesta peruskoulutuksesta sekä Opetushallituksen määräykset ammatillisten perustutkintojen perusteista. Lisäksi Opetushallitus on laatinut arvioinnin oppaita arvioinnin tueksi.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta vuonna 1998 annetun lain 4 §:n mukaan ammatillinen perustutkinto suoritettiin ammatillisessa peruskoulutuksessa, mutta se voitiin suorittaa myös ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomana näyttötutkintona siten kuin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa säädetään. Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 25 §:n mukaan opiskelijan arvioinnilla pyrittiin ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Opiskelijoiden oppimista ja työskentelyä tuli arvioida monipuolisesti. Opinto- ja tutkintosuoritusten

arvioinnista sekä opinnoissa etenemisestä oli voimassa, mitä asetuksella säädettiin ja Opetushallitus määräsi. Todistuksiin merkittävistä tiedoista päätti Opetushallitus.

Arvioinnin yleisistä perusteista säädettiin valtioneuvoston asetuksella, samoin arvioinnin suorittajasta, tiedosta arviointiperusteista sekä opinnoista etenemisestä ja arvosanan korottamisesta. Alkuperäisen asetuksen (811/1998) 10 §:n mukaan opiskelijan tiedot ja taidot sekä niiden kehittyminen oli arvioitava riittävän usein koulutuksen aikana ja koulutuksen päättyessä. Opiskelijan hyväksytyt suoritukset arvioitiin käyttäen asteikkoa kiitettävä (5), hyvä (4–3) ja tyydyttävä (2–1). Vapaasti valittavat opinnot oli mahdollista opiskelijan suostumuksella hyväksyä suoritetuksi ilman arvosanaa. Oppisopimuskoulutuksessa opiskelijan suoritukset arvioitiin työpaikalla tapahtuvan koulutuksen osalta ja tietopuolisissa opinnoissa käyttäen 1–5 asteikkoa ja arvosanoja. Opetushallitus antoi opetussuunnitelman perusteiden yhteydessä tarkemmat määräykset arvioinnin yleisistä perusteista.

Asetuksen 11 §:n mukaan opiskelijan arvioinnista päätti arvioitavien opintojen opetuksesta vastaava opettaja tai, jos opettajia oli useita, opettajat yhdessä. Tutkintoon sisältyvästä työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävän koulutusjakson arvioinnista päättivät opetuksesta vastaava opettaja ja työnantajan nimeämä henkilö yhdessä. Oppisopimuskoulutuksessa tietopuolisten opintojen arvioinnista päätti opettaja ja työpaikalla tapahtuvassa koulutuksessa työnantajan nimeämä henkilö. Koulutuksen järjestäjä päätti tietopuolisten opintojen ja työpaikalla tapahtuvan koulutuksen arviointien yhdistelmästä. Opiskelijalla oli oikeus saada tieto arviointiperusteista ja niiden soveltamisesta häneen.

Asetuksen 12 §:n mukaan opetussuunnitelmassa määrättiin opinnoista, joiden suorittaminen hyväksytysti oli edellytyksenä opinnoissa etenemiseen. Opiskelijalle, joka ei ollut suorittanut edellä tarkoitettuja opintoja hyväksytysti, tuli varata mahdollisuus osoittaa saavuttaneensa sellaiset tiedot ja taidot, jotka mahdollistivat opinnoissa etenemisen. Opiskelijalle, joka ei ollut suorittanut hyväksytysti tutkintoon kuuluvia opintoja taikka joka halusi korottaa saamaansa arvosanaa, tuli järjestää mahdollisuus uusintaan tai arvosanan korottamiseen. Opetushallitus voi antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä opinnoissa etenemisestä ja arvosanan korottamisesta.

Arvioinnin yleisiä perusteita muutettiin asetuksella 1139/1999. Tuolloin mahdollistettiin se, että arvioinnin yleisistä perusteista voi poiketa vammaisten opiskelijoiden valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa sekä maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa siten kuin Opetushallituksen vahvistamissa opetussuunnitelman perusteissa määrättiin.

Opiskelijan arviointia koskevia säännöksiä muutettiin merkittävästi vuonna 2005, kun ammattiosaamisen näytöt tuotiin osaksi ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijan ammatillisen osaamisen arviointia. Ammattiosaamisen näyttöjen tarkoituksena oli varmis-

taa ammatillisen koulutuksen laatua, kehittää työelämäyhteyksiä, tehostaa koulutuksesta työelämään siirtymistä ja yhtenäistää opiskelijan arviointia. Lain 601/2005 uudistetussa 25 §:ssä opiskelijan arvioinnin tavoitteet säilyivät pääosin ennallaan, mutta niissä korostettiin aiempaa vahvemmin osaamisen arviointia. Lisäksi itse arviointia koskevia säännöksiä muutettiin niin, että ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelijan ammatillista osaamista tuli muun arvioinnin ohella arvioida opiskelijan työpaikalla, oppilaitoksessa tai muussa koulutuksen järjestäjän osoittamassa paikassa työtilanteissa tai tehtävissä antamien ammattiosaamisen näyttöjen perusteella. Valtioneuvoston asetuksella säädettiin opintosuoritusten arviointiasteikosta, aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta, opinnoissa etenemisestä ja arvosanan korottamisesta, tutkintotodistuksista ja muista opiskelijalle annettavista todistuksista. Opetushallitus voi antaa opinto-, näyttö- ja tutkintosuoritusten arvioinnista asetusta tarkentavia määräyksiä ja se määräsi edelleen asetusta täydentäen todistuksiin merkittävistä tiedoista.

Ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönoton myötä koulutuksen järjestäjän tuli asettaa ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelua ja toteuttamista varten toimielin tai useampia toimielimiä. Tästä säädettiin lain 25 a §:ssä. Ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin lisättiin myös säännökset arvioinnin suorittajasta sekä muutamia muita säännöksiä, jotka olivat olleet aiemmin asetustasolla. Lain 25 b §:ssä säädettiin arvioinnista päättämisestä. Opiskelijan opintosuoritusten ja osaamisen arvioinnista päättivät arvioitavien opintojen opetuksesta vastaava opettaja tai, jos opettajia oli useita, opettajat yhdessä. Tutkintoon sisältyvästä työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävän koulutuksen arvioinnista päättivät opetuksesta vastaava opettaja ja työnantajan nimeämä henkilö yhdessä. Ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnista päättivät toimielimen määräämät opettajat ja työelämän edustajat yhdessä tai erikseen. Oppisopimuskoulutuksessa tietopuolisten opintojen arvioinnista päätti opettaja tai, jos opettajia oli useita, opettajat yhdessä ja työpaikalla tapahtuvassa koulutuksessa työnantajan nimeämä henkilö. Koulutuksen järjestäjä päätti tietopuolisten opintojen ja työpaikalla tapahtuvan koulutuksen arviointien yhdistelmästä. Laissa olevan valtuutussäännöksen mukaan muulta arvioinnin suorittavalta henkilöltä kuin opettajalta vaadittavasta osaamisesta säädettiin valtioneuvoston asetuksella.

Myös opiskelijan arvioinnin oikaisemista koskevaa menettelyä selkiytettiin ja yhtenäistettiin lisäämällä lakiin 25 c § arvioinnin oikaisemisesta. Arviointiin tyytymätön opiskelija voi ensi vaiheessa pyytää arvioinnin oikaisua rehtorilta tai arvioinnin suorittaneelta opettajalta tai muulta arvioinnista päätöksen tehneeltä henkilöltä. Tähän päätökseen tyytymätön opiskelija voi hakea kirjallisesti oikaisua näyttöjen suunnittelua ja toteuttamista varten asetetulta toimielimeltä. Opiskelijalla oli oikeus saada tieto arviointiperusteiden soveltamisesta opinto-, näyttö- ja tutkintosuoritukseensa. Menettelytavasta säädettiin valtioneuvoston asetuksella.

Lisäksi ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönoton yhteydessä täsmennettiin ja täydennettiin opintosuoritusten hyväksilukemista siten, että lain uudistetussa 30 §:ssä säädet-

tiin osaamisen tunnustamisesta opintojen hyväksilukemisen sijaan. Säännöksen mukaan opiskelijan oikeus osaamisen tunnustamiseen käsitti aikaisemmin suoritettujen opintojen lisäksi myös muutoin hankitun osaamisen hyväksilukemisen ja tunnustamisen.

Myös asetuksessa säädettyjä arvioinnin yleisiä perusteita muutettiin ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönoton yhteydessä asetuksella 603/2005. Arvioinnin perusteet (10 §) säilyivät pääsoin samoina, mutta asetuksessa korostettiin tietojen ja taitojen kehittymisen sijaan osaamista ja sen kehittymistä. Lisäksi asetuksessa todettiin, että 1–5 asteikkoa käytetään myös arvioitaessa ammattiosaamisen näyttöjä. Erityisopetuksessa ammattiosaamisen näytöt voitiin arvioida myös sanallisesti. Vapaasti valittavat opinnot oli opiskelijan suostumuksella mahdollista hyväksyä suoritetuksi ilman arvosanaa. Pykälässä annettiin Opetushallitukselle valtuus määrätä opetussuunnitelman perusteiden yhteydessä tarkemmin arvioinnin ja siihen sisältyvien ammattiosaamisen näyttöjen perusteista.

Asetuksen 11 §:ssä säädettiin ammattiosaamisen näyttöjen arviointiin osallistuvan henkilön pätevydestä. Näyttöjen arviointiin osallistuvalla muulla henkilöllä kuin opettajalla tuli olla sellainen koulutuksella, työkokemuksella tai muulla tavalla hankittu asianomaisen alan osaaminen ja ammattitaito, jota voitiin pitää riittävänä ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnissa. Asetuksen 11 a §:ssä olivat säädökset arviointiaineiston säilyttämisestä. Opiskelijalle oli varattava tilaisuus tutustua kirjalliseen tai muuten tallennettuun opintoja, osaamista tai ammattiosaamisen näyttöjä koskevaan arvioinnin perusteena olevaan aineistoon. Arvioinnin perusteena oleva aineisto oli säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan arvosanan antamisesta. Lisäksi asetuksen 12 §:ää opinnoissa etenemisestä ja arvosanan korottamisesta täsmennettiin siten, että siinä otettiin opintojen ohella huomioon myös ammattiosaamisen näytöt.

Ammatillisten perustutkintojen arviointiasteikko muutettiin vuonna 2008 asetuksella 488/2008. Asetuksen 10 §:n mukaan opiskelijan hyväksytyt opintosuoritukset ja osaaminen arvioitiin käyttäen asteikkoa kiitettävä (3), hyvä (2) ja tyydyttävä (1). Vastaavaa asteikkoa käytettiin arvioitaessa ammattiosaamisen näyttöjä. Erityisopetuksessa ammattiosaamisen näytöt oli mahdollista arvioida myös sanallisesti. Vapaasti valittavat opinnot voidaan opiskelijan suostumuksella hyväksyä suoritetuksi ilman arvosanaa. Opetushallituksella oli valtuus antaa opetussuunnitelman perusteissa tarkemmat määräykset arvioinnista ja siihen sisältyvistä ammattiosaamisen näytöistä.

Vuonna 2009 ammatillisesta peruskoulutusta annetun asetuksen 10 §:ää muutettiin niin, että pykälässä säädetyistä arvioinnin perusteista oli mahdollista poiketa vammaisten opiskelijoiden valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa, ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa sekä kotitalousopetuksessa siten kuin Opetushallitus opetussuunnitelman perusteissa määräsi.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain opiskelijan arviointia koskevia pykäläiä muutettiin seuraavan kerran ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistyön yhteydessä lailla 787/2014 ja asetuksella 799/2014. Muutokset johtuvat siitä, että osaamisperusteisuuden vahvistamisen vuoksi laissa puhutaan opiskelijan arvioinnin asemesta osaamisen ja oppimisen arvioinnista. Lakiin muun muassa lisättiin pykälät opiskelijan oppimisen ja osaamisen arvioinnin periaatteista (24 a §), oppimisen arvioinnista (24 b §) ja osaamisen osoittamisen uusimisesta ja arvosanan korottamisesta (25 d §). Vuonna 2014 tehdyt muutokset opiskelijan osaamisen arviointia koskeviin säännöksiin ovat pääsoin edelleen voimassa, joten niitä on kuvattu tarkemmin voimassa olevan lainsäädännön kuvauksen yhteydessä. Lain 24 a §:ää, 25 §:ää ja 25 b §:ää tosin täsmennettiin edelleen lailla 246/2015 ensisijaisesti erityisopiskelijoiden näkökulmasta. Pykälässä todettiin, että jos tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista on poikettu mukauttamisen tai erityisten opiskelijajärjestelyjen käyttämisen vuoksi, opiskelijan osaamista arvioidaan vertaamalla sitä opiskelijan henkilökohtaisiin tavoitteisiin.

Voimassa olevan ammatillista peruskoulutusta koskevan lainsäädännön mukaan ammatillinen perustutkinto suoritetaan ammatillisessa peruskoulutuksessa osoittamalla tutkinnon perusteissa määritelty osaaminen ammattiosaamisen näyttöjen toteutuksesta ja suunnittelusta vastaavan toimielimen hyväksymän osaamisen arviointisuunnitelman ja sen pohjalta laaditun henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisissa ammattiosaamisen näytöissä käytännön työtehtävissä työpaikoilla ja tarvittaessa muulla arvioinnilla ja osallistumalla henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaiseen koulutukseen.

Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijan arvioinnista säädetään ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 24 a §:ssä, jonka mukaan opiskelijan arvioinnilla ohjataan ja kannustetaan opiskelua, kehitetään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin, annetaan tietoa opiskelijan osaamisesta sekä varmistetaan tutkinnon tai koulutuksen perusteiden ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttaminen. Opiskelijan oppimista ja osaamista tulee arvioida monipuolisesti ja riittävän usein koulutuksen aikana. Lain 24 b §:n mukaan opiskelijan oppimista arvioidaan antamalla opiskelijalle suullista tai kirjallista palautetta. Opiskelijan oppimista arvioi opetuksesta vastaava opettaja. Työssäoppimisessa opiskelijan oppimista arvioi myös työnantajan nimeämä henkilö. Oppisopimuskoulutuksessa tietopuolisten opintojen oppimista arvioi opetuksesta vastaava opettaja. Työpaikalla tapahtuvassa koulutuksessa oppimista arvioi työnantajan nimeämä henkilö.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 25 §:n mukaan opiskelijan osaamista arvioidaan vertaamalla sitä tutkinnon tai koulutuksen perusteissa määrättyyn osaamiseen. Jos tutkinnon tai koulutuksen perusteiden ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista on poikettu 19 a §:ssä tarkoitetun mukauttamisen tai 21 §:ssä tarkoitettujen erityisten opiskelijajärjestelyjen käyttämisen vuoksi, opiskelijan osaamista arvioidaan vertaamalla sitä opiskelijan henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa

koulutuksessa opiskelijan ammatillista osaamista arvioidaan ammattiosaamisen näyttöjen perusteella sekä tarvittaessa muulla tavoin. Ammattiosaamisen näytöissä opiskelija osoittaa osaamisensa työtilanteissa ja -tehtävissä työpaikalla, oppilaitoksessa tai muussa koulutuksen järjestäjän osoittamassa paikassa. Koulutuksen järjestäjä laatii suunnitelman osaamisen arvioinnin toteuttamisesta ja osaamisen arviointimenetelmistä. Ammattiosaamisen näytöt toimivat paitsi opiskelijan osaamistason mittaajina myös opiskelijan osaamisen kehittymisen tukena. Niiden aikana opiskelijaa voidaan tukea ja ohjata tarvittaessa, mutta tämä voi vaikuttaa opiskelijan samaan arvosanaan.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 25 §:n mukaisesti osaamisen arvioinnin perusteella annetaan tutkinnon osien, ammattiosaamisen näyttöjen, yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden ja valmentavan koulutuksen osien arvosanat. Valtioneuvoston asetuksella säädetään osaamisen arviointiasteikosta. Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun asetuksen 10 §:n mukaan ammatillisen perustutkinnon tutkinnon osien, ammattiosaimaisen näyttöjen ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden hyväksytty osaaminen arvioidaan käyttäen asteikkoa kiitettävä (3), hyvä (2) ja tyydyttävä (1). Edellä todetusta poiketen vapaasti valittavissa tutkinnon osissa, jotka ovat jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevia opintoja tai työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvia yksilöllisiä tutkinnon osia osaaminen voidaan koulutuksen järjestäjän päätöksellä arvioida asteikolla hyväksytty/hylätty. Lisäksi ammatillisen perustutkinnon valinnaisiin ammatillisiin tutkinnon osiin tai vapaasti valittaviin tutkinnon osiin sisältyvä ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon tutkinnon osa arvioidaan asteikolla hyväksytty/hylätty.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 25 b §:n mukaan tutkinnon osan, yhteisten tutkinnon osien osa-alueen tai valmentavan koulutuksen osaamisen arvioinnista päättää opetuksesta vastaava opettaja tai opettajat yhdessä, jos opettajia on useita. Ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnista päättävät ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavan toimielimen määräämät opettajat ja työelämän edustajat yhdessä tai erikseen. Jos tutkinnon osan ammatillista osaamista arvioidaan ammattiosaamisen näyttöjen lisäksi muulla tavoin, tästä arvioinnista päättää opetuksesta tai tietopuolisista opinnoista vastaava opettaja tai opettajat yhdessä, jos opettajia on useita. Muulta osaamisen arvioinnin suorittajalta kuin opettajalta vaadittavasta osaamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Heidän esteellisyyteensä sovelletaan, mitä hallintolain 27–29 §:ssä säädetään.

Opiskelijalla on lain 25 c §:n nojalla oikeus saada tieto arviointiperusteiden soveltamisesta osaamisensa arviointiin. Menettelytavasta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Opiskelija voi pyytää osaamisen arvioinnin perusteella annetun arvosanan oikaisua suullisesti tai kirjallisesti rehtorilta tai arvioinnista päättäneeltä. Oikaisupyyntö on tehtävä 14 päivän kuluessa siitä, kun opiskelijalla on ollut tilaisuus saada arvioinnin tulokset sekä arviointiperusteiden soveltaminen omalta kohdaltaan tietoonsa. Opiskelija saa vaatia oikaisua kirjallisesti 2 momentissa tarkoitettuun päätökseen ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelusta ja

toteutuksesta vastaavan toimielimeltä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Toimielin voi, jos päätös on ilmeisesti virheellinen, velvoittaa toimittamaan uuden arvioinnin.

Koulutuksen järjestäjän tulee lain 25 d §:n mukaan järjestää mahdollisuus osaamisen osoittamisen uusimiseen, jos opiskelijan osaamisen arviointi on hylätty. Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää mahdollisuus myös osaamisen arvioinnin perusteella annetun hyväksytyin arvosanan korottamiseen. Jos opiskelijan osaamisen arviointi on hylätty, koulutuksen järjestäjän tulee tarvittaessa varata opiskelijalle mahdollisuus muutoin osoittaa sellainen osaaminen, joka mahdollistaa opiskelun etenemisen.

Arviointi ammatillisessa aikuiskoulutuksessa

Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto suoritetaan näyttötutkintona. Näyttötutkintojärjestelmässä tutkintosuoritusten arviointia säätelevät laki (631/1998) ja asetus (812/1998) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta sekä Opetushallituksen määräykset näyttötutkintojen ja ammatillisten perustutkintojen perusteista.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta vuonna 1998 annetussa laissa ei säädetty tarkemmin opiskelijan tai tutkinnon suorittajan arvioinnista. Lain 11 §:n mukaan näyttötutkintoihin tosin sovellettiin soveltuvin osin ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain säännöksiä opintojen hyväksilukemisesta. Tutkintosuoritusten arvioinnista säädettiin asetuksen 7 §:ssä, jossa todettiin, että näyttötutkintona suoritettavien ammatillisten perustutkintojen arvioinnissa noudatetaan ammatillisen peruskoulutuksen arviointiasteikkoa. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot arvioidaan asteikolla hyväksytty/hylätty. Tutkintosuoritusten arvioinnin oikaisussa noudatettiin soveltuvin osin, mitä ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa asetuksessa säädettiin.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia muutettiin vuonna 2000 lailla 1210/2000. Lakiin lisättiin uusi 8 § näyttötutkintoon valmistavasta koulutuksesta ja mahdollisuudesta suorittaa tutkinto. Pykälässä painotettiin näyttötutkintojärjestelmän peruseriaatteiden mukaisesti sitä, että tutkintotoimikunnan kanssa näyttötutkintojen järjestämissopimuksen solminut taho on velvollinen järjestämään näyttötutkintoja myös ilman niihin valmistavaa koulutusta.

Ammatillisen aikuiskoulutuslaissa tarkoitettuun koulutukseen ja tutkintoihin tuli vuonna 2003 lailla 480/2003 sovellettavaksi ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain säännöksiä arvioinnin uusimisesta ja oikaisusta. Arvioinnin oikaisua koskevien säännösten soveltamisesta oli aiemmin säädetty asetustasolla.

Vuonna 2006 lakia ammatillisesta aikuiskoulutuksesta muutettiin lailla 602/2005 ammatiosaamisen näyttöjen käyttöönoton vuoksi muutamalla viittaussäännöksiä ammatillisesta peruskoulutuksesta annettuun lakiin. Lain 16 §:ssä olevia viittaussäännöksiä ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain opiskelijan arviointia koskeviin säännöksiin 25 § opiskelijan arvioinnista, 25 b § arvioinnista päättämisestä, 25 c § arvioinnin oikaisemisesta ja 30 § osaamisen tunnustamisesta muutettiin siten, että ammattiosaamisen näyttöjä koskevia säännöksiä ei sovellettaisi ammatillisena aikuiskoulutuksena järjestettävään koulutukseen, jossa on käytössä erillinen näyttötutkintojärjestelmä. Vastaavasti arvioinnin oikaisemisesta päättäisi tutkintotoimikunta. Näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen osallistuvalla tulee osana koulutusta järjestää mahdollisuus suorittaa näyttötutkinto.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia muutettiin lailla 788/2014 ja asetuksella 800/2014, jolloin lakiin ja asetukseen tehtiin ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämistä johtuvat muutokset. Lakiin muun muassa lisättiin uudet pykälät 7 b § näyttötutkintojen suorittamismahdollisuuksista ja 15 a § tutkinnon suorittajan osaamisen arvioinnista. Lain 12 §:ssä määriteltiin näyttötutkinnot tutkinnoiksi, jotka suoritetaan osoittamalla ammattitaito tutkintotilaisuuksissa. Lain 15 a §:n mukaan osaamisen arvioinnilla annettiin tietoa tutkinnon suorittajan osaamisesta ja varmistettiin tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten saavuttaminen. Tutkinnon suorittajan osaamista arvioitiin monipuolisesti vertaamalla sitä tutkinnon perusteissa määrättyyn osaamiseen. Valtioneuvoston asetuksella säädettiin osaamisen arviointiasteikosta. Asetuksen 7 §:n mukaan ammatillisissa perustutkinnoissa hyväksytty osaaminen arvioidaan käyttäen asteikkoa kiitettävä (3), hyvä (2) ja tyydyttävä (1). Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa osaaminen arvioidaan asteikolla hyväksytty/hylätty.

Vuonna 2015 ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettuun lakiin tehtiin näyttötutkintojärjestelmän kehittämistä johtuvat muutokset. Muutosten tarkoituksena oli vahvistaa näyttötutkintojen järjestämisen laa. Tässä yhteydessä syvennettiin myös näyttötutkintojärjestelmän työelämäläheisyyttä säätämällä arvioinnista ja arvioijista sekä täsmentämällä arvioinnin oikaisua koskevia säännöksiä. Vuonna 2015 tehdyt muutokset näyttötutkintojen arviointiin ovat edelleen voimassa, joten niitä on kuvattu voimassa olevan lainsäädännön kuvauksessa.

Voimassa olevan ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 12 §:n mukaan näyttötutkinnot suoritetaan osoittamalla osaaminen tutkintotilaisuuksissa. Tutkinnon suorittajan osaamisen arvioinnista säädetään ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 15 a §:ssä, jonka mukaan osaamisen arvioinnilla annetaan tietoa tutkinnon suorittajan osaamisesta ja varmistetaan tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten saavuttaminen. Tutkinnon suorittajan osaamista arvioidaan monipuolisesti vertaamalla sitä tutkinnon perusteissa määrättyyn osaamiseen. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun asetuksen 7 §:n mukaan ammatillisissa perustutkinnoissa hyväksytty osaaminen arvioidaan käyt-

täen asteikkoa kiitettävä (3), hyvä (2) ja tyydyttävä (1). Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa osaaminen arvioidaan asteikolla hyväksyty/hylätty. Näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta tai muuta ammatillista lisäkoulutusta ei arvioida osaamisen arviointiasteikolla.

Tutkintosuoritusten arvioijista sovitaan näyttötutkintojen järjestämissopimuksissa. Tutkintosuoritusten arvioinnin tekee työnantajien, työntekijöiden ja opetusalan edustajista koostuva arviointiryhmä. Jos tutkintosuorituksen arviointi tapahtuu tutkinnossa, jonka alalla itsenäinen ammatinharjoittaminen on tyypillistä, itsenäinen ammatinharjoittaja voi korvata työnantajien tai työntekijöiden edustuksen. Arvioijilla tulee olla riittävä suoritettavaan tutkintoon liittyvä ammattitaito ja riittävä perehtyneisyys arviointiin ja suoritettavan tutkinnon perusteisiin. Lisäksi vähintään yhden arvioijista tulee olla suorittanut näyttötutkintomestarikoulutuksen.

Tutkinnon suorittajalla on oikeus saada tieto arviointiperusteiden soveltamisesta tutkintosuoritukseensa. Tutkinnon suorittaja voi pyytää kirjallisesti arvioinnin oikaisua ensin arvioinnin suorittaneilta arvioijilta, ja jos arvioijien päätös ei tyydytä tutkinnon suorittajaa tämän jälkeen tutkintotoimikunnalta. Jos päätös on ilmeisesti virheellinen, tutkintotoimikunta voi määrätä uuden arvioinnin sekä perustellusta syystä edellyttää näyttötutkinnon järjestäjää asettamaan uudet arvioijat.

3.1.3 Todistukset

Ammatillisen peruskoulutuksen todistukset

Ammatillisessa peruskoulutuksessa annettavia todistuksia säätelevät laki (630/1998) ja asetus (811/1998) ammatillisesta peruskoulutuksesta sekä Opetushallituksen määräykset ammatillisten perustutkintojen perusteista.

Vuonna 1998 ammatillisen peruskoulutuksen todistuksista ei säädetty laissa juuri mitään, vaan varsinainen sääätely oli asetustasolla ja Opetushallituksen määräyksissä. Lain 25 §:ssä säädettiin vain, että opinto- ja tutkintosuoritusten arvioinnista sekä opinnoissa etenemisestä on voimassa, mitä asetuksella säädetään ja Opetushallitus määrää. Todistuksiin merkittävistä tiedoista päättää Opetushallitus.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun asetuksen (811/1998) 13 §:ssä säädettiin tutkintotodistuksesta, erotodistuksesta ja todistuksesta suoritetuista opinnoista. Pykälän mukaan kun opiskelija on suorittanut hyväksytysti tutkintoon kuuluvat opinnot, hänelle annetaan tutkintotodistus suoritetusta tutkinnosta. Tutkintotodistus voidaan antaa myös opiskelijalle, jonka opinnoissa on noudatettu erityisiä opetusjärjestelyjä. Opiskelijan muualla suorittamien hyväksi luettujen opintojen arvosanat merkitään opiskelijalle annettavaan todistukseen. Kesken ammatillisen tutkinnon suorittamista eroavalle opiskelijalle

annetaan erotodistus, johon merkitään suoritettut opinnot arvosanoineen. Opiskelijalle annetaan pyynnöstä todistus hänen suorittamistaan opinnoista myös opiskelun kestäessä. Todistuksesta tulee käydä ilmi noudatetut opetussuunnitelman perusteet, tutkinnon laajuus sekä oppisopimuskoulutuksessa oppisopimuksen kestoaike. Oppisopimuskoulutuksessa työnantajan ja tietopuolisen opetuksen järjestäjän suorittamat arvioinnit liitetään todistukseen. Opiskelijalle, joka on suorittanut tutkinnon tai opintoja, annetaan pyynnöstä tutkintotodistukseen tai todistukseen erityisesti kansainväliseen käyttöön tarkoitettu liite, jossa annetaan riittävät tiedot oppilaitoksesta samoin kuin tutkintotodistuksessa tai todistuksessa tarkoitetuista opinnoista sekä niiden tasosta ja asemasta koulutusjärjestelmässä.

Vuonna 2005 ammatillisen koulutuksen lainsäädäntöä muutettiin ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönoton vuoksi. Todistuksia koskeva säätely laissa oli edelleen vähäistä. Lain 25 §:ssä annettiin valtuus säätää valtioneuvoston asetuksella muun muassa tutkintotodistuksista ja muista opiskelijalle annettavista todistuksista. Lisäksi Opetushallituksella oli edelleen valtuus päättää todistuksiin merkittävistä tiedoista.

Myös ammatillisesta peruskoulutuksesta annettua asetusta muutettiin asetuksella 503/2005 ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönoton vuoksi. Todistuksissa otettiin huomioon opiskelijan arvioinnin muuttuminen. Asetuksen muutetun 13 §:n mukaan kun opiskelija on suorittanut hyväksytysti tutkintoon kuuluvat opinnot ja ammattiosaamisen näytöt, hänelle annetaan tutkintotodistus suoritettavasta tutkinnosta. Tutkintotodistus sisältää päättötodistuksen ja näyttötodistuksen. Tutkintotodistus voidaan antaa myös opiskelijalle, jonka opinnoissa on noudatettu erityisiä opetusjärjestelyjä. Opiskelijan muualla suorittamien hyväksi luettujen opintojen tai muutoin hankitun osaamisen arvosanat tuli merkitä opiskelijalle annettavaan todistukseen. Tutkintotodistuksen antoi koulutuksen järjestäjä. Näyttötodistuksen allekirjoitti ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavan toimielimen puheenjohtaja. Kesken ammatillisen tutkinnon suorittamista eroavalle opiskelijalle annettiin edelleen erotodistus, johon merkittiin suoritettut opinnot ja ammattiosaamisen näytöt arvosanoineen. Lisäksi opiskelijalle annettiin pyynnöstä todistus suoritettavista opinnoista ja ammattiosaamisen näytöistä myös opiskelun kestäessä. Opiskelijalle annettiin pyynnöstä todistus myös aikaisemmin hankitusta osaamisesta. Lisäksi opiskelijalle, joka oli suorittanut tutkinnon tai opintoja ja ammattiosaamisen näyttöjä, tuli antaa pyynnöstä tutkintotodistukseen tai todistukseen erityisesti kansainväliseen käyttöön tarkoitettu liite, jossa annetaan riittävät tiedot oppilaitoksesta samoin kuin tutkintotodistuksessa tai todistuksessa tarkoitetuista opinnoista sekä niiden tasosta ja asemasta koulutusjärjestelmässä.

Vuonna 2008 todistuksia koskevia säännöksiä tarkennettiin asetuksella 488/2008. Asetuksen 13 §:ssä säädettiin tarkemmin opiskelijan muualla suorittamien hyväksi luettujen opintojen tai muutoin hankitun osaamisen arvosanojen merkitsemisestä opiskelijalle annettavaan todistukseen sekä osana ammatillista perustutkintoa suoritettavien ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osien merkitsemisestä todistukseen.

Vuonna 2014 ammatillisesta peruskoulutuksesta annettua lakia muutettiin lailla 787/2014 ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisen ja osaamisperusteisuuden vahvistamisen vuoksi. Tässä yhteydessä lakiin nostettiin perustuslain mukaisesti opiskelijoiden oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia säännöksiä, joista oli aiemmin säädetty asetustasolla. Lakiin lisättiin aiemmin asetustasolla ollut todistuksia koskeva pykälä 25 e. Valtioneuvoston asetuksella säädettiin enää tarkemmin vain todistusten sisällöstä ja allekirjoittamisesta sekä todistusten liitteistä. Opetushallitus määräsi edelleen todistuksiin ja niiden liitteisiin merkittävistä tiedoista 25 e §:n mukaisesti. Ammatillisen peruskoulutuksen todistuksia koskevia säännöksiä muutettiin seuraavan kerran vuonna 2015 lailla 246/2015. Lain 25 e §:ään lisättiin tuolloin ammatilliseen koulutukseen valmentavien koulutusten todistuksia koskevat säännökset sekä säännökset opiskelijan osaamisesta annettavasta todistuksesta.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annettua asetusta muutettiin asetuksella 799/2014 ja uudelleen vuonna asetuksella 392/2015. Vuonna 2015 asetukseen lisättiin lakia tarkentavat säännökset valmentavien koulutusten todistuksista ja opiskelijan osaamisesta annettavasta todistuksesta.

Edellä mainitut vuosina 2014 ja 2015 tehdyt laki- ja asetusmuutokset ovat edelleen voimassa, joten niitä on kuvattu tarkemmin alla olevassa voimassa olevan lainsäädännön kuvauksessa.

Voimassa olevan ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 25 e §:n mukaisesti koulutuksen järjestäjä antaa ammatillisen perustutkinnon suorittaneelle tutkintotodistuksen, kun opiskelija on suorittanut hyväksytysti tutkinnon muodostumiseksi vaadittavat tutkinnon osat. Jos opiskelija eroaa kesken tutkinnon suorittamisen, koulutuksen järjestäjä antaa opiskelijalle todistuksen suoritetuista tutkinnon osista. Todistus suoritetuista tutkinnon osista annetaan opiskelijan pyynnöstä myös opiskelun aikana.

Saman pykälän mukaan koulutuksen järjestäjä antaa opiskelijalle todistuksen suoritusta valmentavasta koulutuksesta, kun opiskelija on suorittanut ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen tai työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen. Jos opiskelija eroaa kesken valmentavan koulutuksen suorittamisen, koulutuksen järjestäjä antaa opiskelijalle todistuksen suoritetuista koulutuksen osista, Todistus suoritetuista koulutuksen osista annetaan opiskelijan pyynnöstä myös opiskelun aikana.

Koulutuksen järjestäjä ei kuitenkaan saa antaa tutkintotodistusta tai todistusta suoritetuista tutkinnon osista, jos mukauttamisen tai erityisten opiskelijajärjestelyjen käyttämisen vuoksi opiskelija ei ole saavuttanut keskeisiä tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksia ja osaamista-voitteita. Koulutuksen järjestäjä antaa tällöin todistuksen opiskelijan osaamisesta.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin ammatillisen peruskoulutuksen todistusten sisällöstä ja allekirjoittamisesta sekä todistusten liitteistä. Ammatillisesta peruskou-

lutuksesta annetun asetuksen 13 §:n mukaan tutkintotodistus sisältää päättötodistuksen ja näyttötodistuksen. Todistus suoritetuista tutkinnon osista puolestaan sisältää todistuksen tutkinnon osista, jotka opiskelija on suorittanut, ja todistuksen ammattiosaamisen näytöistä, jotka opiskelija on suorittanut. Päättötodistus ja todistus tutkinnon osista, jotka opiskelija on suorittanut sisältää suoritetut tutkinnon osat ja niiden arvosanat. Nämä todistukset allekirjoittaa koulutuksen järjestäjä. Näyttötodistus ja todistus ammattiosaamisen näytöistä, jotka opiskelija on suorittanut sisältää suoritetut ammattiosaamisen näytöt ja niiden arvosanat. Nämä todistukset allekirjoittaa ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaavan toimielimen puheenjohtaja.

Todistus suoritetusta valmentavasta koulutuksesta sisältää asetuksen 13 §:n mukaan suoritetut koulutuksen osat sekä niiden arvosanat. Todistuksen allekirjoittaa koulutuksen järjestäjä. Jos valmentavaan koulutukseen sisältyy ammatillisen perustutkinnon tutkinnon perusteiden mukaisia ammatillisia tutkinnon osia, annetaan näistä tutkinnon osista lisäksi todistus ammattiosaamisen näytöistä.

Todistus opiskelijan osaamisesta sisältää asetuksen 13 §:n mukaan sanallisen kuvauksen opiskelijan osaamisesta niissä tutkinnon osissa, joissa opiskelija ei lain 19 a §:ssä tarkoitetun mukauttamisen tai 21 §:ssä tarkoitettujen erityisten opiskelujärjestelyjen käyttämisen vuoksi ole saavuttanut keskeisiä tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita. Todistuksen allekirjoittaa koulutuksen järjestäjä.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun asetuksen 13 a §:n mukaan todistuksiin tulee liittää ote opintosuoritusrekisteristä tai muu vastaava selvitys, josta ilmenevät opiskelijan suorittamat yhteisten tutkinnon osien osa-alueet ja niiden osaamisen arviointi sekä muut tutkinnon osaa pienemmät kokonaisuudet. Opiskelijan pyynnöstä koulutuksen järjestäjän tulee antaa kansainväliseen käyttöön tarkoitettu liite, joka sisältää tiedot opiskelijan suorittaman tutkinnon tuottamasta osaamisesta sekä tutkinnon tasosta ja asemasta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Todistukseen suoritetuista tutkinnon osista tulee liittää selvitys ammattialaa koskevaan sääntelyyn perustuvasta ammattipätevyydestä, joka opiskelijalla on suoritettujen tutkinnon osien perusteella. Opetushallitus määrää todistuksiin ja niiden liitteisiin merkittävistä tiedoista.

Näyttötutkintojen todistukset

Näyttötutkinnoista annettavia todistuksia säätelevät laki (631/1998) ja asetus (812/1998) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta sekä Opetushallituksen määräykset ammatillisten perustutkintojen perusteista.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa ei alun perin säädetty kovinkaan tarkasti todistuksista. Lain 7 §:ssä todettiin vain, että todistukset antaa tutkintotoimikunta.

Vuonna 1998 annetussa asetuksessa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (812/1998) säädettiin 1.1.1999 lukien, että tutkintotodistukset antaa tutkintotoimikunta (6 §). Todistuksen allekirjoittavat tutkintotoimikunnan edustaja sekä tutkinnon järjestäneen oppilaitoksen tai muun lain 4 §:ssä tarkoitetun laitoksen virallinen edustaja. Tutkintotodistus annetaan sen jälkeen, kun henkilö on suorittanut kaikki osat, joista tutkinto muodostuu. Tutkinnon osan suorittamisesta annetaan todistus silloin, kun osallistuja sitä pyytää. Opetushallituksen hyväksymään ammattikirjaan tehty merkintä tutkinnosta on tutkintotodistukseen rinnastettava todistus tutkinnon suorittamisesta.

Lakia ammatillisesta aikuiskoulutuksesta muutettiin lailla 1013/2005, jolloin lain uudessa 7 a §:ssä säädettiin, että tutkintotoimikunnan tulee antaa tutkintotodistus, kun henkilö on suorittanut hyväksytysti kaikki tutkinnon osat. Tutkinnon osan hyväksytystä suorittamisesta annetaan todistus pyydettyä. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin todistuksen sisällöstä ja allekirjoittamisesta. Valtioneuvoston asetusta muutettiin asetuksella 1202/2005 siten, että asetuksen 6 §:ssä säädettiin tutkintotodistuksista. Tutkintotoimikunnan antamassa tutkintotodistuksessa tuli olla seuraavat tiedot:

1. tutkinto sekä mahdollinen tutkintonimike ja osaamisala
2. yksilöidyt tiedot opetushallituksen päättämästä tutkinnon perusteesta
3. todistuksen antaneen tutkintotoimikunnan nimi
4. tutkinnon suorittajan henkilötiedot
5. tutkinnon osat ja niiden arviointi
6. todistuksen myöntämispäivä
7. arviointiasteikko
8. tutkinnon tuottama jatko-opintokelpoisuus.

Tutkinnon osan suorittamisesta annettavassa todistuksessa tuli olla edellä 1–7 kohdassa luetellut tiedot. Tutkintotodistuksen allekirjoitti tutkintotoimikunnan ja tutkinnon järjestäjän edustaja. Opetushallituksen hyväksymään ammattikirjaan tehty merkintä tutkinnosta oli tutkintotodistukseen rinnastettava todistus tutkinnon suorittamisesta.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia muutettiin lailla 788/2014 ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisen vuoksi. Muutoksilla tarkennettiin muun muassa 7 a §:ää todistusten antamisesta ja tietojen toimittamisesta sekä lisättiin uudet pykälät 7 b § tutkinnon suorittamismahdollisuuksista, 9a § todistuksesta valmentavasta koulutuksesta ja muusta koulutuksesta ja 15 b § todistuksia koskevista tarkemmista säännöksistä ja määräyksistä. Nämä säännökset ovat edelleen voimassa, joten niitä on kuvattu tarkemmin voimassa olevan lainsäädännön kuvauksessa. Tosin lain 7 a §:ään tehtiin muutos näyttötutkintojärjestelmän kehittämisen yhteydessä. Muutos liittyi arvioijien aseman vahvistamiseen ja arvioinnin oikaisumenettelyjen täsmentämiseen, ja on voimassa edelleen.

Vuonna 2016 lakia ammatillisesta aikuiskoulutuksesta muutettiin lailla 507/2016 siten, että Opetushallitus ylläpitää tutkintotoimikunnalle säädettyjen tehtävien hoitamiseksi tarpeellisista tiedoista näyttötutkintojen suoritusrekisteriä. Lakiin lisätyn 18 a §:n mukaan rekisteriin tallennetaan muun muassa suoritettavaa tutkintoa, tutkinnon osaa ja osaamisalaa sekä niiden arvosanoja, hyväksymistä ja arvioinnin oikaisua koskevat tiedot. laissa säädettiin myös tietojen säilytysajasta (18 b §), salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta tutkintotoimikunnalle (18 c §) sekä tietojen luovuttamisesta tietoon oikeutetuille teknistä käyttöyhteyttä hyväksi käyttäen (18 d §). Nämä pykälät ovat voimassa edelleen.

Voimassa olevan ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 7 a §:n mukaan tutkintotoimikunta antaa tutkinnon suorittajalle tutkintotodistuksen, kun tämä on suorittanut hyväksytysti tutkinnon muodostumiseksi vaadittavat tutkinnon osat. Lisäksi tutkintotoimikunnan tulee antaa todistus suoritetuista tutkinnon osista pyydettyäessä. Todistukset tutkinnoista ja tutkinnon osista annetaan arvioijien tekemän arvioinnin mukaisina. Jos tutkintotoimikunnalla on aihetta epäillä, että arviointi on virheellinen tai että arviointia ei ole toteutettu näyttötutkinnon järjestäjän ja tutkintotoimikunnan välisessä sopimuksessa edellytetyllä tavalla, tutkintotoimikunta voi määrätä uuden arvioinnin sekä perustellusta syystä edellyttää näyttötutkinnon järjestäjää asettamaan uudet arvioijat. Lain 9 a §:n mukaan koulutuksen järjestäjän tulee antaa henkilölle todistus näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen tai muuhun koulutukseen osallistumisesta. Lain 15 b §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin todistusten sisällöstä ja allekirjoittamisesta sekä todistusten liitteistä. Opetushallitus määrää tarkemmin todistuksiin ja niiden liitteisiin merkittävistä tiedoista.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun asetuksen 6 §:n mukaan tutkintotodistus ja todistus suoritetuista tutkinnon osista sisältävät suoritettut tutkinnon osat ja niiden arvot. Todistukset allekirjoittaa tutkintotoimikunnan ja näyttötutkinnon järjestäjän edustaja. Opetushallituksen hyväksymään ammattikirjaan tehty merkintä tutkinnosta on tutkintotodistukseen rinnastettava todistus tutkinnon suorittamisesta. Asetuksen 6 a §:n mukaan todistus valmistavaan koulutukseen ja muuhun koulutukseen osallistumisesta sisältää tiedot koulutuksen sisällöstä ja koulutuksen kestosta. Todistuksen allekirjoittaa koulutuksen järjestäjä.

3.2 Ammatilliset tutkinnot reformin jälkeen

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi on yksi hallitusohjelman osaaminen ja koulutus -painopisteen kuudesta kärkihankkeesta. Strategisen hallitusohjelman mukaan ammatillisen koulutuksen reformissa vahvistetaan ammatillisen koulutuksen yhteiskunnallista merkitystä sekä uudistetaan koulutuksen rahoitusta ja rakenteita jatko-opintokelpoisuus säilyttäen. Lisäksi huolehditaan alueellisesti kattavasta koulutuksesta sekä tiivistetään

koulutuksen ja työelämän välistä vuorovaikutusta. Koulutuksen päällekkäisyyksiä poistetaan, samoin nuorten ja aikuisten ammatillisen koulutuksen raja-aidat. Koulutustarjonta, rahoitus ja ohjaus kootaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi opetus- ja kulttuuriministeriön alle. Ammatillisen koulutuksen rahoitus- ja ohjausjärjestelmästä tehdään yhtenäinen kokonaisuus. Koulutuksen järjestäjiä kannustetaan toiminnan tehostamiseen. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista lisätään. Lisäksi uudistetaan oppisopimuskoulutusta työnantajille aiheutuvaa hallinnollista ja taloudellista taakkaa keventämällä.

Toimintasuunnitelmassaan strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019 hallitus täsmentää kärkihankkeiden ja reformien toimenpiteet, rahoituksen ja aikataulun strategisessa hallitusohjelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Hallituksen toimintasuunnitelman mukaan ammatillisen koulutuksen reformissa on kaksi keskeistä toimenpidettä:

1. Uudistetaan toisen asteen ammatillista koulutusta vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeita.
2. Tehdään ammatillisen koulutuksen rahoitus- ja ohjausjärjestelmästä yhtenäinen kokonaisuus.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2017. Ehdotettujen lakien on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä tammikuuta 2018. Hallituksen esityksen mukaan toisen asteen ammatillista peruskoulutusta ja ammatillista aikuiskoulutusta koskeva lainsäädäntö uudistetaan kokonaisuudessaan vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeita. Uudistuksella toteutetaan toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki ammatillisesta koulutuksesta. Uuteen lakiin koottaisiin ammatillista koulutusta koskevat säännökset. Ammatillisesta peruskoulutuksesta annettu laki ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettu laki kumottaisiin. Lisäksi muutettaisiin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia sekä eräitä muita lakeja, joita on tarpeen muuttaa ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistamisen vuoksi. Reformin yhteydessä osa työvoimakoulutuksesta siirrettäisiin opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulle ja osaksi uutta ammatillista koulutusta.

Alla luvuissa 3.2.1 Tutkintojen muodostuminen, 3.2.2 Arviointi ja 3.2.3 Todistukset käydään tarkemmin läpi sitä, mitä muutoksia ammatillisiin tutkintoihin, niiden muodostumiseen, opiskelijoiden osaamisen arviointiin sekä osaamisesta annettaviin todistuksiin on hallituksen esityksen mukaan tulossa.

3.2.1 Tutkintojen muodostuminen

Hallituksen esityksen mukaan ammatillisia tutkintoja olisivat nykytilaa vastaavasti ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Kaikki ammatilliset tutkinnot olisivat osaamisperusteisia, ja tutkintotyyppien määritelmät säilyisivät nykyisensä. **Ammatillisessa perustutkinnossa** osoitetaan laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito vähintään yhdellä työelämän toimintakokonaisuuteen liittyvällä osa-alueella. **Ammattitutkinnossa** osoitetaan työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua ammattitaitoa, joka on perustutkintoa syvällisempää tai kohdistuu rajatumpiin työtehtäviin. **Erikoisammattitutkinnossa** osoitetaan työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua ammattitaitoa, joka on ammattitutkintoa syvällisempää ammatin hallintaa tai monialaista osaamista.

Perusopetuksen päättäneille ensisijainen ammatillinen tutkinto olisi jatkossakin ammatillinen perustutkinto. Kaikki ammatilliset tutkinnot tuottaisivat edelleen yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin. Tutkintorakenteeseen kuuluvista ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista ja erikoisammattitutkinnoista säädettäisiin nykytilaa vastaavasti opetus- ja kulttuuriministeriön antamalla tutkintorakenneasetuksella.

Kaikilla ammatillisilla tutkinnoilla ja tutkintojen osilla olisi yhteinen osaamisperusteinen mitoituspiste, osaamispiste. Myös ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa otettaisiin käyttöön osaamispisteet. Ammatillisen perustutkinnon laajuus olisi nykytilaa vastaavasti 180 osaamispistettä. Ammattitutkintojen laajuus olisi puolestaan 120, 150 tai 180 osaamispistettä ja erikoisammattitutkintojen laajuus 160, 180 tai 210 osaamispistettä. Opetus- ja kulttuuriministeriö päättäisi yksittäisten ammatti- ja erikoisammattitutkintojen laajuudesta sekä yksittäisten ammatillisten perustutkintojen poikkeavasta 180 osaamispisteen ylittävästä laajuudesta ministeriön asetuksella.

Ammatilliset tutkinnot koostuisivat nykyiseen tapaan ammatillisista tutkinnon osista. Ammatillisessa tutkinnossa tai tutkinnon mahdollisissa osaamisaloissa olisi vähintään yksi pakollinen ammatillinen tutkinnon osa ja vähintään yksi valinnainen ammatillinen tutkinnon osa. Ammatilliseen perustutkintoon sisältyisi ammatillisten tutkinnon osien lisäksi kaikille perustutkinnoille yhteisiä tutkinnon osia, jotka olisivat ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia ja ammattitaitoa täydentäviä. Niiden tehtävänä olisi varmistaa, että ammatillisen perustutkinnon suorittaneella olisi tutkinnosta riippumatta työssä ja elämässä tarvittavat perustaidot ja -tiedot, kaikilla toimialoilla tarvittavaa yhteistä osaamista sekä yhtäläiset valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja aktiiviseen ja tasa-arvoiseen toimintaan yhteiskunnassa. Yhteiset tutkinnon osat tukisivat myös ammatillisen osaamisen hankkimista jo koulutuksen aikana.

Jatkossa yhteiset tutkinnon osat sisältyisivät kaikkien ammatillista perustutkintoa suorittavien tutkintoon. Ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin ei sisältyisi yhteisiä tutkinnon osia.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintoa suorittavat voisivat kuitenkin suorittaa yhteisiä tutkinnon osia erillisinä tutkinnon osina, jos se katsottaisiin henkilökohtaistamisen yhteydessä tarpeelliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi. Ammatillisiin perustutkintoihin voimassa olevan lainsäädännön mukaan sisältyvistä vapaasti valittavista tutkinnon osista erillisinä tutkinnon osina luovuttaisiin ja vastaava valinnaisuus sisällytettäisiin ammatillisiin tutkinnon osiin.

Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin tutkinnon muodostumisesta ammatillisista ja yhteisistä tutkinnon osista sekä yhteisten tutkinnon osien laajuudesta osaamispisteinä ja yhteisiin tutkinnon osiin kuuluvista osa-alueista. Lisäksi asetuksella säädettäisiin yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden pakollisuudesta ja valinnaisuudesta. Asetukseen ehdotetun sääntelyn mukaan 180 osaamispisteen laajuiseen ammatilliseen perustutkintoon sisältyisi nykytilaa vastaavasti 35 osaamispistettä yhteisiä tutkinnon osia. Ammatillisten tutkinnon osien osuus lisääntyisi nykyisestä 135 osaamispisteestä 145 osaamispisteeseen, kun aiemmat 10 osaamispisteen laajuiset vapaasti valittavat tutkinnon osat sisällytettäisiin osaksi ammatillisia tutkinnon osia.

Yhteiset tutkinnon osat muodostuisivat kolmesta temaattisesta kokonaisuudesta, jotka olisivat viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen sekä yhteiskunta- ja työelämäosaaminen. Yhteisiin tutkinnon osiin sisältyisi osa-alueina edelleen muun muassa äidinkielen, toisen kotimaisen kielen, vieraiden kielten, kulttuurien tuntemuksen, matematiikan, fysiikan, kemian, tieto- ja viestintätekniiikan, yhteiskuntatietojen ja -taitojen, työelämä tietojen ja -taitojen, työkyvyn ja hyvinvoinnin ylläpitämisen, liikunnan ja terveystiedon, yrittäjyyden, etiikan, psykologian, kestävän kehityksen edistämisen sekä taiteen, kulttuurin ja luovan ilmaisun osaamista, jotta tutkinnon osat vahvistaisivat ammattisivistystä ja antaisivat valmiuksia jatko-opintoihin ja elinikäiseen oppimiseen. Yhteiset tutkinnon osat sekä niiden osa-alueet ja osaamistavoitteet määriteltäisiin kuitenkin niin, että ne olisivat osaamisperusteisia. Viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen, matemaattis-luonnontieteellisen osaamisen ja yhteiskunta- ja työelämäosaamisen tutkinnon osat olisivat kaikki pakollisia. Ne voisivat kuitenkin sisältää sekä pakollisia että valinnaisia osa-alueita. Yhteisten tutkinnon osien pakolliset osa-alueet ja niiden pakolliset osaamistavoitteet olisivat samat kaikissa ammatillisissa perustutkinnoissa. Opiskelijan valinnan mahdollisuudet säilyisivät pääpiirteissään nykyisen laajuisina.

Opetushallitus määräisi edelleen tutkinnon perusteet kullekin tutkintorakenteeseen kuuluvalla tutkinnolla. Opetushallitus laatisi ammatillisten tutkintojen perusteet nykytilaa vastaavasti tiiviissä yhteistyössä työelämän ja muiden sidosryhmien kanssa. Tutkinnon perusteissa määrättäisiin

1. tutkintonimikkeet
2. tutkinnon osaamisalat

3. tutkinnon muodostuminen pakollisista ja valinnaisista tutkinnon osista sekä tutkinnon osien ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden laajuus osaamispisteinä siltä osin, kuin näistä ei säädetä laissa tai sen nojalla
4. tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet sekä osaamisen arviointi
5. miltä osin osaamisen arvioinnin mukauttaminen tai ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen ei ole mahdollista.

Osaamisen arvioinnista määrääminen tarkoittaisi esim. arvioinnin kriteereistä ja ammattitaidon osoittamistavoista määräämistä. Ammatillisille tutkinnoille ja tutkintojen osille on näin olemassa valtakunnallisesti yhtenevät ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet sekä valtakunnallisesti määrätty arviointi, joita koulutuksen järjestäjien ja osaamisen arvioijien tulee noudattaa omassa toiminnassaan.

3.2.2 Arviointi

Hallituksen esityksen mukaan voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaavasti tutkinnon osa olisi suoritettu, kun sen tutkinnon perusteiden mukainen osaaminen olisi osoitettu joko näyttämällä tai muulla tavoin taikka osaamisen tunnustamisen kautta. Tutkinto olisi suoritettu, kun kaikki siihen tutkinnon perusteiden mukaan tutkinnon muodostumiseksi kuuluvat osat olisi suoritettu. Koulutuksen järjestäjällä olisi velvollisuus järjestää tutkinnon suorittamismahdollisuuksia myös niille, jotka eivät osallistu tutkintokoulutukseen.

Ammatillisessa koulutuksessa siirryttäisiin yhteen näyttöön perustuvan ja osaamisen hankkimistavasta riippumattomaan tapaan suorittaa tutkinto. Osaaminen osoitettaisiin näyttämällä se pääsääntöisesti käytännön työtilanteissa työpaikoilla. Myös muut näyttöympäristöt olisivat perustelluista syistä mahdollisia. Näyttötutkintojärjestelmästä ja ammatilliseen peruskoulutukseen perustuvasta ammatillisen perustutkinnon suorittamistavasta luovuttaisiin, mutta henkilökohtaistamisen avulla varmistettaisiin, että kaikki ammatillista tutkintoa suorittavat saavat tarvitsemansa opetuksen ja ohjauksen tavoitteena olevan tutkinnon tai valmentavan koulutuksen tai niiden osan suorittamiseksi.

Osaaminen arvioitaisiin tutkinnon tai koulutuksen osittain sekä yhteisten tutkinnon osien osalta osa-alueittain. Osaamisen arvioinnista vastaisivat ja päättäisivät kaksi koulutuksen järjestäjän nimeämää arvioijaa, joista toinen olisi pääsääntöisesti opettaja tai erityisesti syystä muu koulutuksen järjestäjän edustaja ja toinen edustaisi työelämää. Yhteisissä tutkinnon osissa osaamisen arvioinnista vastaisi ja päättäisi opettaja tai erityisesti syystä muu koulutuksen järjestäjän edustaja. Arvioijilla tulisi olla nykykäytännön mukaisesti riittävä suoritettavaan tutkintoon ja erityisesti arvioitavaan tutkinnon osaan tai yhteisen tutkinnon osan osa-alueeseen liittyvä ammattitaito sekä riittävä perehtyneisyys arviointiin

ja suoritettavan tutkinnon perusteisiin. Koulutuksen järjestäjien tulisi huolehtia työelämän arvioijien perehdyttämisestä. Nykykäytäntöä vastaavasti opiskelijalle annettaisiin mahdollisuus itsearviointiin ja heillä olisi myös oikeus saada palautetta osaamisensa kehittymisestä tutkinnon suorittamisen ja koulutuksen aikana.

Osaamisen arvioinnissa arvioija arvioi, hallitseeko opiskelija tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet. Opiskelijan osaamista arvioitaisiin vertaamalla opiskelijan osaamista tutkinnon tai koulutuksen perusteissa määrättyihin ammattitaitovaatimuksiin ja osaamistavoitteisiin. Tutkinnon osan osaamisen arvioinnista kuten arvioinnin kohteista ja kriteereistä sekä ammattitaidon osoittamistavoista määrätään tutkinnon perusteissa. Arvioinnin tulisi kattaa kaikki tutkinnon tai koulutuksen perusteiden ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet. Osaamista tulisi arvioida monipuolisesti. Osaamisen arvioinnilla annettaisiin tietoa opiskelijan osaamisen sisällöstä ja tasosta opiskelijan itsensä lisäksi myös ulkopuolisille tahoille, kuten työnantajille. Tietoa opiskelijan osaamisesta tarvitaan myös jatko-opinnoissa.

Osaamisen arviointiasteikosta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Asetukseen ehdotetun säätelyn mukaan ammatillisen perustutkinnon ammatillisten tutkinnon osien ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden hyväksytyt osaaminen arvioitaisiin käyttäen joko asteikkoa 1–3 tai 1–5. Ammatillisen perustutkinnon yhteiset tutkinnon osat arvioitaisiin asteikolla hyväksytty/hylätty. Ammatillisen perustutkinnon valinnaisiin ammatillisiin tutkinnon osiin sisältyvä ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon tutkinnon osa arvioitaisiin asteikolla hyväksytty/hylätty. Jos ammatillisen perustutkinnon osaamisen arviointia on mukautettu, tutkinnon suorittajan osaaminen arvioidaan lisäksi sanallisesti. Tieto mukauttamisesta on merkittävä tutkinnon suorittajalle annettavaan todistukseen. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa tutkinnon osien osaaminen arvioitaisiin aina asteikolla hyväksytty/hylätty.

3.2.3 Todistukset

Hallituksen esityksen mukaan ammatillisen tutkinnon myöntämisoikeus olisi osa ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämislupaa ja siirtyisi kokonaisuudessaan koulutuksen järjestäjälle. Koulutuksen järjestäjä antaisi tutkintotodistuksen ja todistukset suorite-
tuista tutkinnon osista sekä muut tarvittavat todistukset ja niiden liitteet. Koulutuksen järjestäjän tulisi antaa opiskelijalle tutkintotodistus, kun opiskelija on suorittanut hyväksytysti tutkinnon muodostumiseksi vaadittavat tutkinnon osat. Tutkintoa ja sen osaa koskevat arvioinnit ja arvosanat annettaisiin osaamisen arvioijien tekemän arvioinnin mukaisina. Tämä tarkoittaa, että arvioinnista päättäisivät arvioijat, eikä koulutuksen järjestäjä tutkintotodistusta myöntäessään tekisi suoritusten uudelleenarviointia.

Mikäli opiskelija ei ole osaamisen arvioinnin mukauttamisen taikka ammattitaitovaatimuksesta tai osaamistavoitteista poikkeamisen vuoksi saavuttanut keskeisiä tutkinnon osien

ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita, koulutuksen järjestäjä ei saisi antaa tutkintotodistusta. Myöskään todistusta suoritetuista tutkinnon osista ei voitaisi antaa sellaisten tutkinnon osien osalta, joissa opiskelija ei ole saavuttanut keskeisiä ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita.

Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin todistusten sisällöstä. Todistus tutkinnon tai sen osan tai osien suorittamisesta sisältäisi suoritettut tutkinnon osat sekä niiden osaamispisteet ja arvosanat. Valtioneuvoston asetuksella määriteltäisiin myös liitteet, jotka opiskelijalle annettavaan todistukseen tulee liittää. Liitteet tarkentaisivat todistuksesta ilmeneviä tietoja. Todistukseen tulisi aina liittää ote opintosuoritusrekisteristä tai muu vastaavaa selvitys, josta ilmenisivät opiskelijan suorittamat yhteisten tutkinnon osien osat ja niiden osaamisen arviointi. Näitä tietoja voitaisiin hyödyntää esim. jatko-opintoihin hakeuduttaessa. Opetushallituksella olisi valtuus määrätä todistuksiin ja niiden liitteisiin merkittävistä tiedoista. Todistusten vertailukelpoisuuden kannalta olisi tärkeää, että todistuksiin merkittävistä teknisluonteisista tiedoista määrättäisiin yhtenevästi.

Jatkossa todistuksiin kirjattavat tiedot olisivat saatavissa suoraan Koski-palvelusta. Koski kerää yhteen tiedot kunkin opiskelijan koulutuksesta yksittäisestä opintosuorituksesta suoritettuihin tutkintoihin asti. Palvelu sisältää myös tiedot opinto-oikeuksista sekä suoritettujen tutkintojen keskeisistä sisällöistä ja osaamisvaatimuksista. Opetushallitus rakentaa palvelua parhaillaan yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Kosken on tarkoitus olla käytössä täydessä laajuudessaan vuonna 2019.

3.2.4 Osaamisen laadun varmistaminen ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvän hallituksen esityksen mukaan opiskelijoiden osaamisen laatua varmistettaisiin monin eri tavoin lähtien valtakunnallisesti määritellyistä tutkinnon perusteista, ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvista sekä koulutuksen järjestäjien laadunhallintajärjestelmistä aina yksittäisen opiskelijan osaamisen arviointiin saakka.

Opetushallitus laatisi nykyiseen tapaan ammatillisten tutkintojen perusteet yhteistyössä työelämän ja muiden sidosryhmien kanssa. Kaikilla ammatillisten tutkintojen osilla olisi näin valtakunnallisesti määritellyt ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet sekä arvioinnin kriteerit ja osaamisen osoittamistavat, joihin opiskelijan osaamista arvioinnista päätettäessä verrattaisiin.

Hallituksen esityksen mukaan ammatillisten tutkinnon osien osaamista arvioisivat pääsääntöisesti opettaja ja työelämän edustaja yhdessä. Opettajan vahvuus on vahva pedagoginen osaaminen sekä tutkinnon perusteiden ja sen arviointia koskevien määräysten vankka tuntemus. Työelämän edustajan vahvuus puolestaan on arvioitavaa osaamista vas-

taava käytännön ammattitaito. Lisäksi arviointiin osallistuvilla työelämän edustajilla ei ole intressiä tehtailla tutkintoja tai tutkinnon osia koulutuksen järjestäjän saaman suoritusrahoituksen vuoksi, vaan he haluavat työelämään henkilöitä, joilla on tutkinnon suorittamiseksi vaadittava osaaminen, jolla pärjää työelämässä. Yhteisten tutkinnon osien ja niiden osa-alueiden osaamista arvioisi opettaja. Pedagogisesti pätevä opettaja, joka on arvioinnin ammattilainen, olisi siis lähtökohtaisesti aina mukana osaamisen arvioinnissa.

Hallituksen esityksessä esitetään, että kaikille osaamisen arvioijille olisi määritelty osaamisvaatimukset laissa. Arvioijilla tulisi olla riittävä suoritettavaan tutkintoon ja erityisesti suoritettavaan tutkinnon osaan liittyvä ammattitaito sekä riittävä perehtyneisyys arviointiin ja suoritettavan tutkinnon perusteisiin. Lisäksi koulutuksen järjestäjillä olisi velvoite perehdyttää työelämän arvioijat osaamisen arviointiin.

Hallituksen esityksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö myöntäisi koulutuksen järjestäjille oikeuden myöntää ammatillisia tutkintoja ja järjestää ammatillista koulutusta. Jatkossa kaikkea ammatillista koulutusta sekä ammatillisten tutkintojen järjestämistä ja myöntämistä on tarkoitus säännellä yhdellä ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvalla. Järjestämislupien keskeinen tarkoitus olisi nykyiseen tapaan määrittää koulutuksen järjestäjän tehtävä ja varmistua luvan saaneen järjestäjän toiminnallisista ja taloudellisista edellytyksistä laadukkaiden tutkintojen ja koulutuksen järjestämiseen. Järjestämisluvan myöntämisedellytysten arvioinnissa otettaisiin huomioon muun muassa toiminnan laatuun, vaikuttavuuteen ja tuloksellisuuteen liittyvät näkökohdat. Toiminnallisten edellytysten täyttymiseksi hakijalla tulisi olla järjestämisluvan mukaisen tehtävän tuloksellisen, vaikuttavan ja laadukkaan hoitamisen kannalta tarvittava kelpoisuusehdot täyttävä opetushenkilöstö, ajanmukaiset osaamisperusteisen ja asiakaslähtöisen toiminnan vaatimukset täyttävät pedagogiset prosessit ja tukiprosessit sekä koulutustehtävän hoitamiseksi tarkoituksenmukaiset oppimisympäristöt ja toimivat laadunhallinnan menettelyt.

Ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvan saaneen koulutuksen järjestäjän tulisi laatia osana laadunhallintajärjestelmänsä suunnitelma osaamisen arvioinnin toteuttamisesta. Tätä suunnitelmaa hyödynnettäisiin, kun arvioidaan tutkintojen järjestämisen edellytyksiä osana järjestämisluvan myöntämistä, muuttamista tai peruuttamista. Uudet työelämätoimikunnat antaisivat pyynnöstä opetus- ja kulttuuriministeriölle lausunnon osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmista. Koulutuksen järjestäjän tulisi myös arvioida järjestämiään tutkintoja, koulutusta ja muuta toimintaa sekä niiden laatua ja vaikuttavuutta. Koulutuksen järjestäjä vastaisi järjestämiensä tutkintojen laadusta ja laadun jatkuvasta parantamisesta. Lisäksi koulutuksen järjestäjän olisi säännöllisesti osallistuttava ulkopuoliseen toimintansa ja laadunhallintajärjestelmiensä ulkopuoliseen arviointiin sekä julkistettava järjestämiensä arviointien keskeiset tulokset.

Myös valtakunnalliset työelämätoimikunnat osallistuisivat näyttöjen toteutuksen ja osaamisen arvioinnin laadun varmistamiseen. Työelämätoimikunnat varmistaisivat näyttöjen toteutuksen ja osaamisen arvioinnin laatua muun muassa seuraamalla ammatillisten tutkintojen järjestämistä valtakunnallisen palaute-, seuranta- ja arviointitiedon avulla. Tarvittaessa työelämätoimikunnat voisivat tehdä myös vierailukäyntejä varmistaakseen, että näytöt toteutetaan ja ammatillisten tutkinnon osien osaaminen arvioidaan lainsäädännön, tutkinnon perusteiden ja koulutuksen järjestäjän laatiman osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelman mukaisesti. Mikäli työelämätoimikunnat huomaisivat puutteita näyttöjen toteutuksessa tai osaamisen arvioinnissa, ne toimittaisivat tiedon havaitsemistaan puutteista opetus- ja kulttuuriministeriölle, joka päättäisi tarvittavista toimenpiteistä. Työelämätoimikunnat voisivat toimittaa tiedon havaitsemistaan puutteista ministeriön lisäksi myös Opetushallitukselle, jos puute olisi toimikunnan arvioin mukaan toistuva ja vaatisi muutosta tutkinnon perusteiden osaamisen arviointia koskeviin määräyksiin.

3.3 Kaksoistutkinnot

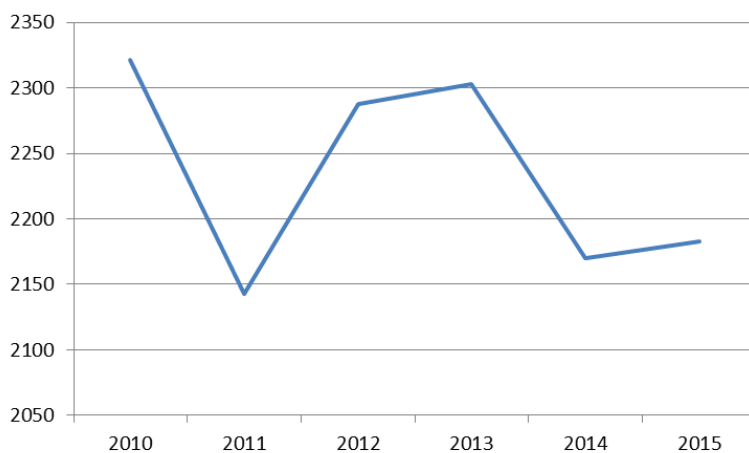
Kaksoistutkinnosta puhutaan, kun opiskelija suorittaa samanaikaisesti tutkinnon osia tai opintoja eri koulutuksista tavoitteenaan kahden tutkinnon suorittaminen yhtä aikaa. Ammatillisen perustutkinnon ohella suoritetaan tavallisimmin ylioppilastutkinto, joten termillä ”kaksoistutkinto” tarkoitetaan yleensä juuri tätä tutkintojen yhdistelmää. Ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon suorittaminen yhtä aikaa edellyttää, että opiskelija opiskelee ammatillisten opintojen ohella vähintään neljä lukion ainetta. Opiskelija voi suorittaa ammatillisen perustutkinnon lisäksi myös koko lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon tai suorittaa vain yksittäisiä lukion aineita osallistumatta lainkaan ylioppilastutkintoon.

Käytännössä ammatillisessa koulutuksessa yhteistyö lukioiden kanssa toteutuu tavallisimmin siten, että ammatillisen koulutuksen opiskelijat sisällyttävät opintoihinsa muutamia lukion kursseja (esim. äidinkieltä, vieraita kieliä ja matemaattisia aineita) parantamaan jatko-opintovalmiuksia. Ammatillisen tutkinnon sekä lukion oppimäärän ja/tai ylioppilastutkinnon suorittaminen samaan aikaan on suhteellisen vähäistä. Syynä tähän on se, että kaksoistutkinnon suorittaminen on vaativaa. Sitä pyritään helpottamaan muun muassa niin, että yhteisten tutkinnon osien opinnot voi korvata lukion vastaavilla aineilla. Ammatilliset oppilaitokset ja lukiot tekevät yhteistyötä, jotta lukion ainevalinnat ja eri opintojen yhteensovittaminen onnistuu. Lukion aineita opiskellaan yleensä lähialueen lukiossa lähiopetuksessa. Oppilaitokset voivat myös tarjota lukioaineita etä- ja monimuoto-opiskeluna. Lukioaineiden rytmitys ammatillisten opintojen kanssa kuitenkin vaihtelee ajoittain ja alueittain. Opiskelu voi tapahtua täysinä lukiojaksoina tai limitettynä ammatillisten opintojen kanssa.

Koulutuksen arviointineuvosto arvioi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opetuksellista yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta vuosina 2005 – 2006. Vuonna 2007 julkaistun arviointiraportin (KARVI 2007) mukaan 63 % ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta antavista koulutuksen järjestäjistä teki yhteistyötä lukiokoulutuksen järjestäjien kanssa. Vastaavasti 83 % lukiokoulutuksen järjestäjistä oli yhteistyössä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. Nämä koulutuksen järjestäjät muodostavat arviointiraportin mukaan yhteistyöverkostoja, joissa kussakin on vähintään yksi ammatillisen koulutuksen ja yksi lukiokoulutuksen järjestäjä. Yhteistyön käynnistäjänä on ollut useimmiten ammatillisen koulutuksen järjestäjä, ja lukioiden osalta painopiste on ollut aikuislukioissa.

Arviointiraportin mukaan lukuvuonna 2004–2005 valtakunnallisesti noin 5 % ammatillisen perustutkinnon suorittajista suoritti kaksi tai kolme tutkintoa yhtä aikaa. Alueellisesti erot ovat hyvin suuria: esimerkiksi Etelä-Suomessa kaksi tai kolme tutkintoa suoritti yhtä aikaa noin 9,5 % ammatillisen perustutkinnon suorittajista, vastaava osuus Itä-Suomessa oli vain 1,5 %. Myös koulutuksen järjestäjän koko vaikutti tutkintojen suorittamiseen: pienten ammatillisen koulutuksen järjestäjien opiskelijoista 16,6 % suoritti kaksi tai kolme tutkintoa yhtä aikaa, vastaava osuus oli suurilla järjestäjillä 5,4 %.

Kuviossa 4 on tarkasteltu kaksoistutkinnon suorittaneita vuosina 2010–2015. Kaksoistutkinnon suorittaneiksi on katsottu opiskelijat, jotka ovat suorittaneet ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon samana vuonna tai peräkkäisinä vuosina. Kaksoistutkinnon suorittaneiden määrä on pysynyt tarkasteluajanjaksona jokseenkin samana eli reilussa 2 000:ssa. Ammatillisen perustutkinnon suorittajista noin 5–6 % suorittaa vuosittain kaksoistutkinnon.

Kuvio 4. Vuosina 2010–2015 sekä ammatillisen perustutkinnon että ylioppilastutkinnon samana vuonna tai peräkkäisinä vuosina suorittaneet (Lähde: Vipunen)

Voimassa olevan ammatillisen perustutkinnon muodostumisesta annetun asetuksen mukaan Opetushallitus voi tutkinnon perusteissa määrätä, että ammatillisista tutkinnon osista enintään 15 osaamispistettä osoitetaan vapaasti valittaviin tutkinnon osiin edellyttäen, että tutkinnossa saavutetaan ammatilliselle perustutkinnolle laissa asetetut tavoitteet. Tämä säännös on mahdollistanut sen, että esimerkiksi lukio-opintoja on voitu sisällyttää ammatilliseen tutkintoon myös laajemmin kuin yhteisten tutkinnon osien 35 osaamispisteen ja vapaasti valittavien tutkinnon osien 10 osaamispisteen puitteissa. Parhaimmillaan opiskelija voi sisällyttää ammatilliseen perustutkintoon noin 60 osaamispistettä lukioaineita.

Valtioneuvoston asetuksella on tarkoitus jatkossakin säätää mahdollisuudesta sisällyttää jatko-opintovalmiuksia vahvistavaa osaamista, esimerkiksi lukio-opintoja tai korkeakouluopintoja, osaksi ammatillista tutkintoa vastaava määrä kuin nykyisin. Käytännössä jatko-opintovalmiuksia vahvistavaa osaamista voisi sisällyttää tutkintoonsa minimimäärää laajemmin yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden valinnaisten osaamistavoitteiden sekä ammatillisiin tutkinnon osiin sisältyvän valinnaisuuden kautta. Tämä mahdollisuus on tärkeää ammatillista perustutkintoa ja ylioppilastutkintoa yhtäaikaisesti suorittaville opiskelijoille, mutta myös korkeakouluun jatko-opintoihin tähtäävälle opiskelijalle.

Mahdollisuus suorittaa kaksoistutkinto on otettu huomioon hallituksen esityksessä myös ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmää koskevissa esityksissä. Hallituksen esityksen mukaan perusrahoituksen puitteissa rahoitettaisiin ylioppilastutkinnon yhtäaikaista suorittamista ammatillisen perustutkinnon kanssa nykytilaa vastaavin perustein.

4 Korkeakoulujen opiskelijavalintamenettelyt

4.1 Yleistä valinnoista

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen valintamenettelyn nykytilaa on kuvattu kattavasti Valmiina valintoihin -raportissa (OKM 2016). Alla kuvataan vain lyhyesti kelpoisuutta ja korkeakoulujen valintoja koskeva säätely sekä korkeakoulujen valintaperusteita.

Kelpoisuudesta, eli siitä millä pohjakoulutuksella korkeakouluopintoihin on mahdollista hakeutua, säädetään ammattikorkeakoululaissa ja yliopistolaissa. Koska työryhmän työ keskittyy toiselta asteelta korkeakouluihin siirtymisen nopeuttamiseen, kelpoisuutta kuvataan tässä vain ensimmäisen korkeakoulututkinnon osalta.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi se, joka on suorittanut:

1. *lukion oppimäärän tai ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon;*
2. *vähintään kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot;*
3. *amatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon; taikka*
4. *ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden korkeakouluopintoihin.*

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö, jolla ammattikorkeakoulu katsoo olevan riittävät tiedot ja taidot opintoja varten. (Ammattikorkeakoululaki, AMKL).

Yliopistojen alempaan korkeakoulututkintoon tai sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut:

1. ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon;
2. vähintään kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot;
3. ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon; taikka
4. ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin.

Mitä 1 momentissa säädetään kelpoisuudesta korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, koskee myös kelpoisuutta ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen, jonka yliopisto järjestää siten, ettei koulutukseen kuulu alempaa korkeakoulututkintoa.

—

Tässä pykälässä tarkoitettuihin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi myös henkilö, jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet.

(Yliopistolaki, YoL).

Hakijat voidaan jakaa erilaisen koulutustaustan perusteella valinnoissa erillisiin ryhmiin. Samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Yliopistojen osalta jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista rajoitetusti poiketa.

Kelpoisuussäätelystä seuraa, että korkeakouluihin hakeutuu heterogeeninen joukko hakijoita. Koska hakijoita on eri koulutustaustoista säännönmukaisesti enemmän kuin opiskelijoiksi valittavia, edellytetään korkeakouluilta valintaperusteita, joilla kaikki kelpoiset hakijat voidaan järjestää hakukohteen kannalta paremmuusjärjestykseen. Laki edellyttää vain sitä, että samalla koulutustaustalla hakeviin sovelletaan samoja valintaperusteita. On kiistatta haastavaa luoda kustannustehokkaat ja oikeudenmukaiset valintaperusteet, joita voidaan soveltaa kaikkiin kelpoisiin hakijoihin.

Yliopistolain ja ammattikorkeakoululain (YoL 36a §, AMKL 28a §) mukaan korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalinta järjestetään yhteishakuna, lukuun ottamatta jatkotutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijavalintaa. Korkeakoulut voivat halutesaan käyttää yhteishaun asemesta erillisvalintaa laissa erikseen määritellyin perustein.

Korkeakoulun on ollut keväällä 2016 järjestetystä yhteishaussa alkaen varattava osa opiskelupaikoista niille, jotka eivät ole aikaisemmin suorittaneet Suomen koulutusjärjestel-

män mukaista korkeakoulututkintoa eivätkä ole vastaanottaneet korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa syksyllä 2014 tai sen jälkeen alkaneesta koulutuksesta. Paikkojen varaaminen on ollut mahdollista vuodesta 2014 alkaen, mutta käytännössä paikkojen varaaminen alkoi vasta sen tultua pakolliseksi keväällä 2016.

Paikkojen varaamisen, eli ”ensikertalaisikiintiöiden” tarkoituksena on parantaa niiden hakijoiden asemaa, jotka hakevat ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa. Kiintiön koosta päättää korkeakoulu. Korkeakouluilla on mahdollisuus käyttää ensikertalaisikiintiöitä myös erillishauissa.

Suomalaisilla korkeakouluilla on laaja autonomia ja kansallisesti on pidetty tärkeänä, että korkeakoulut päättävät itse opiskelijoidensa valintaperusteista. Kuten edellä todettiin, korkeakoulumme päättävät lainsäädännön mukaan opiskelijavalintojen perusteista (AMKL § 28, YoL § 36). Korkeakoulujen nykykäytäntö on, että ne päättävät valintaperusteistaan vain vuodeksi kerrallaan, eli esimerkiksi vuoden 2017 valinnoissa sovellettavista valintaperusteista päätetään vuonna 2016.

Ammattikorkeakouluissa on käytössä valtakunnallisesti yhteiset alakohtaiset valintaperustesuositukset. Ammattikorkeakoulujen opintoasiainpäällikköverkoston työvaliokunta koordinoi ja valmistelee valintaperustesuosituksen yhdessä alakohtaisten vastuuammattikorkeakoulujen kanssa. Ammattikorkeakoulujen valtakunnalliset valintaperustesuositukset käsitellään ja hyväksytään Arene ry:n koulutusvaliokunnassa.

Yliopistoilla ei ole käytössä vastaavaa valtakunnallista alakohtaista valintaperustesuositusta kuin ammattikorkeakouluilla ja erilaisten valintaperusteiden kirjo on huomattavasti laajempi. Alakohtaista valintayhteistyötä, jolloin alalla on käytössä yhteinen pisteitys ja valintakoe, tehdään myös yliopistoissa esimerkiksi tekniikan alan DIA-yhteisvalinnassa, kauppatieteiden alalla ja sosiaalityössä. Lisäksi yliopistoissa tehdään valintakoe yhteistyötä. Tällöin valintakoe voi olla sama usealle hakukohteelle, mutta valintaperusteet saattavat vaihdella ylioppilastutkinnon pisteytyksen osalta. Tästä esimerkkejä ovat tietojenkäsittelytieteen valintakoe yhteistyö sekä kasvatustieteen, luokanopettaja- ja lastentarhanopettajavalinnat (VAKAVA). Osa yliopistoista saattaa olla mukana valintakoe yhteistyössä ja osa sen ulkopuolella, esimerkiksi psykologiassa yhteistyössä ovat mukana vain Helsingin yliopisto, Tampereen yliopisto ja Turun yliopisto.

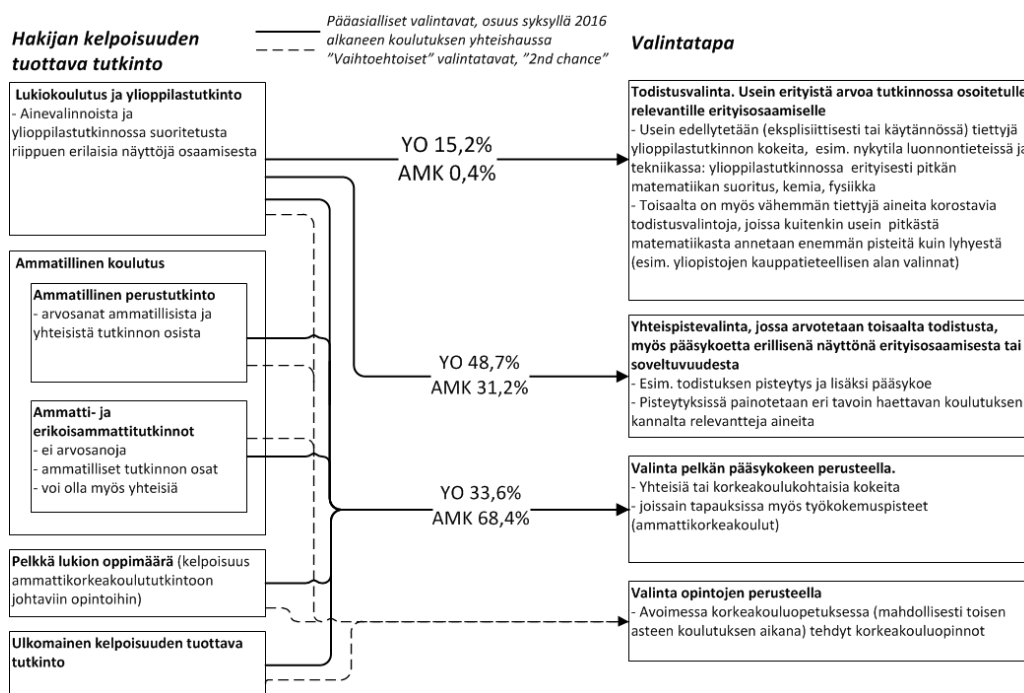
Suurin osa yliopistojen hakukohteista hyödyntää ylioppilastutkinnon arvosanoja opiskelijavalinnoissaan joko huomioimalla arvosanat osana yhteispisteitä tai valitsemalla hakijoita suoraan pelkän ylioppilastodistuksen perusteella. Käytössä olevat valintatavat voidaan jakaa karkeasti seuraaviin luokkiin:

- Ylioppilastutkintotodistukseen perustuva **todistusvalinta**

- Kilpailumenestykseen tai vastaavaan perustuva muu **suoravalinta** (käytössä vain yliopistoissa)
- Ylioppilastutkintotodistuksesta ja valintakokeesta saatavaan yhteispistemäärään perustuva **yhteispistevalinta**
- Pelkkään valintakokeeseen perustuva **pääsykoevalinta**.
- Valintakokeeseen ja työkokemuksesta saataviin pisteisiin perustuva valinta (käytössä vain ammattikorkeakouluissa)
- Avoimessa ammattikorkeakoulu- tai yliopisto-opetuksessa suoritettujen **aiempien korkeakouluopintojen perusteella tehtävä valinta** (ml. MOOC -kurssien perusteella tehtävä opiskelijavalinta).

Usein samaan koulutukseen valitaan opiskelijoita useammalla valintatavalla. Yleisintä on, että osa opiskelijoista valitaan ylioppilastutkintotodistuksesta ja valintakokeesta saatavan yhteispistemäärään perusteella, ja osa pelkän valintakokeen perusteella. Todistusvalintoja on yliopistoissa käytetty perinteisesti tekniikan ja luonnontieteiden aloilla. Keväällä 2017 myös kauppatieteeseen valitaan osa opiskelijoista todistuksen perusteella. Näissäkin tapauksissa osa hakijoista valitaan pelkän valintakokeen tai yhteispisteiden perusteella. Eri valintatavat ovat avoinna erilaisen pohjakoulutuksen suorittaneille. Nämä valintatavat on koottu kuvan 1. Kuvassa on myös valintatapojen osuus valituista opiskelijoista syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen yhteishaussa. Tapojen osuudet vaihtelevat aloittain, ja esimerkiksi yliopistojen luonnontieteellisellä alalla todistusvalinnan osuus oli noin puolet ja teknillistieteellisellä alalla kolmasosa. Aloittain tieto on esitetty Valmiina valintoihin -raportissa (OKM 2016, s.68). Kuvasta huomataan, että todistusvalintoihin ja yhteispistevalintaan kohdennetut aloituspaikat käytännössä rajaavat paikkoja, joista ammatillisen tutkinnon suorittaneet pääsevät kisaamaan. Toisaalta on huomioitava, että valintatapajonoja käsitellään yleensä sellaisessa järjestyksessä, että todistusvalinta ja yhteispistejono täytetään ensin, jolloin esimerkiksi paljon pisteitä valintakokeessa ja todistuksesta saavat tulevat valituksi jo yhteispistejonossa, eivätkä siten vie paikkoja valintakoejonosta. Toisaalta on myös muistettava että yliopistojen osalta hakijoissa on lähtökohtaisesti vähän ammatillisen koulutuksen suorittaneita.

Myös ammattikorkeakouluissa ollaan ottamassa ylioppilastutkintotodistukseen perustuvia todistusvalintoja käyttöön.

Kuvio 5. Kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneiden valintatavat ja syksyllä 2016 alkaneen koulutuksen yhteishaku

Valintakokeet voidaan jakaa seuraaviin tyyppeihin

- Yhden tai useamman oppiaineen lukion pakollisiin ja syventäviin kursseihin perustuvat kokeet mahdollisesti lisättyinä kokeissa jaettava materiaalilla
- Hakukohteen alan omaan kirjallisuuteen ja mahdollisesti koetilanteessa jaettavaan materiaaliin perustuva koe
- Päätelykykyä ja/tai aineiston omaksumista yms. mittaava pelkätään koetilanteessa jaettavaan materiaaliin perustuva koe
- Haastattelut ja soveltuvuuskokeet
- Tuottamis- tai esiintymistehtävät (esim. arkkitehtuuri, media, teatteri, musiikki, kuvataide)
- Valintakoetta pidemmät valintamenettelyt tai "pidennetyt pääsykokeet" jollaisina voidaan pitää esimerkiksi MOOC -kurssin suorittamista tai pientä määrää avoimessa yliopisto- tai ammattikorkeakouluopetuksessa tehtyjä suorituksia.

Tarkempia tietoja ja esimerkkejä valintaperusteista on koottu syksyn 2016 Valmiin valintoihin -raporttiin (OKM 2016)

4.2 Toisen asteen ammatillisen koulutuksen todistusten hyödyntäminen valinnoissa ennen ja nyt

Kevästä 2016 alkaen ammatillisen koulutuksen todistuksien arvosanoja ei ole hyödynnetty korkeakoulujen valinnoissa lainkaan. Vuoteen 2015 asti ammattikorkeakouluilla oli käytäntö, jossa todistus pisteytettiin. Yliopistot eivät pisteytä todistusta käytännössä lainkaan.

Ammattikorkeakoulujen yhteiset tavat pisteyttää ammatillisen koulutuksen todistus vuonna 2015 on kuvattu Arenen valintaperustesuosituksessa vuodelle 2015 (Arene 2014). Pisteytystapoja oli kolme; pisteytystapa, jossa maksimipistemäärä oli 30, pisteytystapa, jossa maksimipistemäärä oli 60 sekä tekniikan alan oma pisteytysmalli.

Vuonna 2015 ylioppilaat saivat pisteitä lukion päättötodistuksesta ja ylioppilastutkinnon arvosanoista. Esimerkkinä pisteytystavassa 1A (Arene 2014 s. 10) täydet 30 pistettä sai ylioppilastutkinnolla, jossa oli E tai L kolmessa kokeessa: äidinkielessä, pitkässä kielessä, parhaassa reaalissa tai matematiikassa ja lisäksi lukion päättötodistuksen kaikkien aineiden keskiarvon ollessa suurempi tai yhtä suuri kuin 9,5. Ammatillisen koulutuksen suorittanut sai maksimipisteet 30, todistuksessa käytetystä arvosteluasteikosta riippuen keskiarvolla joka oli suurempi tai yhtä suuri kuin 2,8 (arvosteluasteikko 1–3), 4,6 (arvosteluasteikko 1–5) tai 9,5 (arvosteluasteikko 4–10). Sekä ammatillisen että ylioppilastutkinnon suorittaneille oli tarjolla oma pisteytys, jossa puolet pisteistä sai ammatillisen tutkinnon todistuksesta ja puolet ylioppilastutkinnon arvosanoista.

4.3 Ylioppilaiden ja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden tasapuolinen kohtelu valinnoissa

Usein nostetaan esille, että ammatillisen koulutuksen suorittaneita tulisi kohdella korkeakoulujen valinnoissa yhdenvertaisesti tai, että ammatillista väylää eteneviä tulisi kohdella tasapuolisesti lukioväylää etenevien kanssa. Tasapuolisuuden tai yhdenvertaisuuden vaatimus suhteessa pohjakoulutukseen voidaan ymmärtää hyvin monella tavalla. Erilaiset pohjakoulutukset, esimerkiksi hyvin erilaisia ainevalintoja sisältänyt lukion oppimäärä, erilaisia kokeita sisältävä ylioppilastutkinto ja toisaalta erilaiset ammatilliset tutkinnot, tuottavat yleisen kelpoisuuden korkeakouluopintoihin.

Korkeakoulujen hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan perusteella jakaa opiskelijavalinnoissa erillisiin ryhmiin. Samaan ryhmään kuuluviin hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Esimerkiksi ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaneille ja ylioppilastutkinnon suorittaneille voidaan määritellä erilaiset valintaperusteet. Tarkoituk-

senä kuitenkin on, että erilaisten valintaperusteiden käyttö johtaa tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen korkeakoulutukseen pääsymahdollisuuksissa.

Toisaalta on selvää, että eri pohjakoulutukset tuottavat erilaista tietoa ja osaamista, ja erilaisia valmiuksia eri alojen korkeakouluopintoihin. Ammatillisen tutkinnon suorittaneet eivätkä toisaalta myöskään ylioppilaat ole tässä suhteessa homogeenisiä hakijaryhmiä. Eri-laiset valinnat tutkintojen sisällä ja toisaalta eri tutkinnot tuottavat erilaista osaamista.

Ylioppilastutkinnon parempaa hyödyntämistä korkeakoulujen valinnoissa pohtinut työryh-mä totesi yhtenä johtopäätöksensä, että korkeakoulujen opiskelijavalintojen tulee pää-
osin perustua toisen asteen koulutuksen aikana hankittuun osaamistasoon, eikä esimerkik-si pääsykoekirjoista opiskeltaviin korkeakouluopintoihin kuuluviin sisältöihin (OKM 2016 s. 50). Kun tarkastellaan kaikkia kelpoisuuden tuottavia tutkintoja, jotka tuottavat erilaista osaamista, on väistämättä täsmennettävä millaiseen osaamiseen valintojen tulisi perustua.

Itse osaamisen ja tietojen lisäksi tasapuolisuuden vaatimus voidaan liittää myös osaamisen osoittamisen tapaan. Tällöin tasapuolista on se, että osaamisen osoittaminen ei ole osalle hakijoista muita hakijoita helpompaa. Taulukkoon 9 on koottu muutamia, osin hypoteettisia näkemyksiä siitä, mitä tasapuolisuudella voidaan tarkoittaa.

Tasapuolisuuden kannalta voidaan erottaa kaksi äärimmäistä näkemystä. Se, että valin-tojen pitäisi perustua osaamiseen, joka on kaikkien kelpoisuuden tuottavien tutkintojen suorittaneilla tai toisaalta se, että valintojen pitäisi perustua osaamiseen, joka ei sisälly mi-hinkään kelpoisuuden tuottavaan tutkintoon.

Nykytilanne ja myös tavoiteltava tilanne löytynevät jostain näiden näkemysten välimaastosta.

Taulukko 9. Kelpoisuuden tuottavien tutkintojen tasapuolinen kohtelu

	Tasapuolisuuden vaatimus	Missä esiintyy
1	Korkeakoulujen valinnoissa voidaan edellyttää ja mitata vain osaamista ja tietoja, jotka ovat kaikkien lain mukaan kelpoisten hakijoiden tutkintojen osaamistavoitteena	Tällaista ei kannata tietävästi juuri kukaan.
1b	Korkeakoulujen valinnoissa voidaan edellyttää ja mitata vain osaamista ja tietoja, jotka ovat kaikkien Suomen koulutusjärjestelmän kelpoisuuden tuottavien tutkintojen tavoitteiden mukaisia.	Tällaistakaan ei kannata tietävästi juuri kukaan.
2	Korkeakoulujen valinnoissa voidaan edellyttää ja mitata myös osaamista, joka ei sisälly kaikkiin kelpoisuuden tuottaviin tutkintoihin, mutta tämä on mitattava kaikilta hakijoilta samalla tavalla, eli käytännössä erillisellä valintakokeella.	<p>Nykytilanteessa erityisesti yliopistojen tekniikan ja luonnontieteiden alojen valinnoissa edellytetään käytännössä lukion matematiikan ja esimerkiksi kemian tai fysiikan pitkän oppimäärän hallintaa ja ylioppilaskokeen suorittamista niistä, tai vaihtoehtoisesti oppimäärän hallintaa ja sen osoittamista pääsykokeessa.</p> <p>Julkisessa keskustelussa ja myös useissa Valmiina valintoihin -raporttiin (OKM 2016) saaduissa lausunnoissa on pidetty ongelmallisena raportissa esitettyä mallia, että joissain hakukohteissa ylioppilastutkinnon koetta käytettäisiin valinnoissa myös sellaisten hakijoiden osalta, jotka eivät ole suorittaneet koetta osana ylioppilastutkintoa. Tätä koetta osana ylioppilastutkintoon tai muun kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneet joutuisivat suorittamaan kokeen erikseen muun kelpoisuuden tuottavan tutkinnon ”lisäksi”.</p> <p>Tässä ongelmallisena pidettiin siis osaamisen osoittamisen tapaa, ei niinkään sitä, että osaaminen kuuluu joihin kelpoisuuden tuottaviin tutkintoihin ja joihinkin ei.</p>
3	Korkeakoulujen valinnoissa voidaan edellyttää ja mitata myös osaamista, joka ei sisälly kaikkiin kelpoisuuden tuottaviin tutkintoihin. Sikäli kun hakijan todistuksessa on arvosana, joka kertoo osaamisesta, sitä voi ja pitää hyödyntää valinnoissa – kuitenkin niin, että samantasoisesta osaamisesta saa saman verran hyötyä valinnoissa.	<p>Ammattikorkeakoulujen valintaperusteissa toteutettiin ennen vuotta 2015 ylioppilastutkinnon ja ammatillisten perustutkintojen osalta karkeasti ottaen tällaista periaatetta, mutta ei ulkomaisten kelpoisuuden tuottavien tutkintojen osalta.</p> <p>Nykytilassa ammatillista tutkintoa tai ulkomaisia kelpoisuuden tuottavien tutkintojen arvosanoja ei pisteytetä valinnoissa. ks. kohta 4.2</p>
3b	Kuten 3, mutta myös todistusvalinnat voidaan avata vain osalle kelpoisista hakijoista (esim. pitkän matematiikan suorittaneet tai tiettyjä ylioppilastutkinnon kokeita suorittaneet tai tietyn ammatillisen tutkinnon suorittaneet)	<p>Ylioppilastutkinnon osalta näin toimitaan esimerkiksi yliopistojen diploma-insinööriopintokoulutuksen valinnoissa.</p> <p>Todistusvalintaan osallistuvat voivat kuitenkin myös tulla valituksi valintakokeella, jos eivät pärjää todistusvalinnassa.</p>
3c	Kuten 3, mutta hakijoilla on kelpoisuuden tuottavasta tutkinnosta riippuen yksi valintatapa: mikäli hakijan olisi ollut mahdollista suorittaa osana kelpoisuuden tuottavaa tutkintoon vaadittavan osaamisen osoittava koe, häneltä edellytetään sitä. Tietyn tutkinnon suorittaneille ei tarjota muita mahdollisuuksia kuin tutkintonsa arvosanojen korottaminen.	<p>Näin toimitaan esimerkiksi Helsingin yliopiston matemaattisten tieteiden kandiohjelmassa (https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.31052699472). Koulutukseen on kuitenkin myös avoimen väylä.</p> <p>Todistusvalintaan osallistuvat eivät voi osallistua pääsykokeeseen.</p>
4	Tasapuolista on se, että valinnoissa mitataan vain sellaista osaamista, jota mikään (ainakaan kotimainen) kelpoisuuden tuottava tutkinto sisällä.	<p>Tällaisella tasapuolisuudella on perusteltu muun muassa alan omaan kirjallisuuteen perustuvia pääsykokeita. Esimerkiksi oikeustieteen sisältöjä ei sisälly juurikaan niin lukio- kuin ammatilliseenkaan koulutukseen.</p> <p>Selvää kuitenkin on, että erilainen pohjakoulutus tuottaa erilaisia valmiuksia pääsykokeisiin valmistautumiseen.</p>

Kuten taulukostakin nähdään, ylioppilastutkinnon suorittaneilla on hyvin erilaisia mahdollisuuksia tulla valituksi koulutukseen riippuen siitä, millaisia valintoja hakijat ovat tehneet lukiossa. Ammatillisen koulutuksen osalta ilmeisesti missään valinnoissa ei tällä hetkellä anneta pisteitä tietystä haettavan koulutuksen kannalta relevantista ammatillisesta osaamisesta.

Voidaan ajatella, että ylioppilastutkinnon uudistuksilla, esimerkiksi ainereaalien tuomisella tutkintoon, on haluttu jopa korostaa tätä. Nykytilasta kuitenkin nähdään ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon hyvin erilainen asema korkeakoulutuksen valinnoissa. Käytännössä ylioppilastutkinto näyttyy korkeakoulujen kannalta olennaisempaan koulutukseen, jossa tehtyjä näyttöjä (ylioppilastutkinnon kokeet) hyödynnetään sen mukaan kuin ne ovat relevantteja tietyn korkeakoulun koulutusohjelman kannalta. Vaikka tietty ammatillinen osaaminen olisikin erityisen relevanttia, ei sitä kuitenkaan arvoteta valinnoissa.

Alla tarkastellaan esimerkin vuoksi muutamaa kuvitteellista hakijaa ja sitä, miten tasapuolisuus toteutuu nykyisissä valinnoissa. Hakukohteet on poimittu havainnollistamaan käytännön tilanteita syksyllä 2017 alkavan koulutuksen tarjonnasta poimimalla.

Ylioppilas A on suorittanut lukiossa pitkän matematiikan, fysiikan ja kemian oppimäärät ja ylioppilaskirjoituksissa äidinkielen (arvosanalla C), pitkän matematiikan (M), pitkän englannin (C), keskipitkän ruotsin (C) sekä fysiikan (E), kemian (M) ja biologian (B) reaalikokeet.

Ylioppilas B on suorittanut lyhyen matematiikan oppimäärän. Ylioppilaskirjoituksissa B on kirjoittanut äidinkielen (M), pitkän englannin (E), keskipitkän ruotsin (C), lyhyen espanjan (L) sekä historian (C) ja terveystiedon (L) reaalikokeet.

Ajoneuvoasentaja C on suorittanut autoalan perustutkinnon autotekniikan osaamisalalla

Merkonomi D on suorittanut liiketalouden perustutkinnon

Lähihoitaja E on suorittanut kaksoistutkinnon: sosiaali- ja terveystieteen perustutkinnon lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen osaamisalalla. Ylioppilastutkinnossa hän on suorittanut äidinkielen (C), pitkän englannin (M), keskipitkän ruotsin (E) sekä terveystiedon (M) reaalikokeen.

Hakija F on datanomi ja siis suorittanut tieto- ja viestintätekniikan perustutkinnon. Ammatillisten opintojensa ohessa F on suorittanut lukiossa pitkän matematiikan kurssit ja pitkän matematiikan ylioppilastutkinnon kokeen arvosanalla E, mutta ei kuitenkaan muita kokeita, eli hänellä ei ole kaksoistutkintoa.

Hakijoiden hakiessa keväällä 2017 **sairaanhoitajakoulutukseen Metropolia-ammattikorkeakouluun**³, kaikki hakijat osallistuvat esivalintakokeeseen. Hakijoita kutsutaan esivalintakokeen perusteella varsinaiseen pääsykokeeseen, ja hakijoita valitaan ylioppilastutkintotodistuksesta ja pääsykokeesta saatavien yhteispisteiden perusteella ja toisaalta pelkän pääsykokeen perusteella. Hakijat A, B ja E saavat pisteitä ylioppilastutkinnosta, A saa 26 pistettä ja B kolme pistettä enemmän, 29 pistettä. Pääsykoe on kaksipäiväinen. Ensimmäinen päivä sisältää aineistokokeen ja laskutehtäviä. Aineistokokeeseen liittyvä materiaali ja laskutehtävät jaetaan koetilaisuudessa. Aineistokokeen materiaalista osa voi olla englanninkielistä. Kokeessa ei saa käyttää laskinta eikä sanakirjaa. Toinen pääsykoe sisältää ryhmätilanteen, jonka ohjeistus annetaan ryhmätilanteen alussa. Kokeesta ei kerrota etukäteen edellä kuvattua enempää, eikä siihen ole materiaaleja. On siis vaikea arvioida, missä määrin erilaisella taustakoulutuksella hakeville on koulutuksessa syntynyt erilaisia valmiuksia pärjätä siinä. Lähihoitajan E ammatillista osaamista ei arvoteta valinnoissa mitenkään. Metropolian sairaanhoitajakoulutukseen on tarjolla myös avoimen väylä jota nimitetään ”opintopoluksi”. Opinnot suoritetaan tutkinto-opiskelijoiden opetukseen integroituina, jolloin vuodessa suoritetaan 60 op opinnot.⁴

Hakijoiden hakiessa **Lapin ammattikorkeakoulun Tradenomikoulutukseen (liiketalous)**⁵ Rovaniemellä, osa hakijoista valitaan todistusvalinnalla, johon osallistuvat vain ne ylioppilastutkinnon suorittaneet, jotka ovat laittaneet kyseisen hakukohteen ensisijaiseksi korkeakoulujen yhteishaussa. Hakijoista A ja E saavat 55 pistettä ja B saa 59 pistettä kuudesta kymmenestä. Loput hakijat valitaan valintakokeella. Ylioppilaat voivat osallistua kumpaankin valintatapaan. Todistusvalintajono täytetään ensin. Valintakoe on valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen liiketalouden valintakoe. Valintakokeessa käytetään ennakkoaineistoa, joka julkaistaan jokaisen valtakunnallista koetta käyttävän ammattikorkeakoulun www-sivuilla 24.4.–9.6.2017. Valtakunnallisessa liiketalouden valintakokeessa on kolme osaa:

- kirjoitelma tai haastattelu (max 10 p.),
- ennakkoaineistoon pohjautuvat monivalintatehtävät (max 15 p.) ja
- loogista päättelyä sekä matemaattista osaamista mittaava osa (max 15. p).

Taloustaloustutkintokilpailussa 14 parasta hakijaa (loppukilpailuun päässeet) voivat saada opiskeluoikeiden ilman pääsykoetta (katsotaan saaneen täydet pisteet valintakokeessa). Ilman tietoa ennakkoaineistosta on vaikea sanoa, onko joillain hakijoilla koulutuksensa kautta erityistä etua sen sisäistämiseksi. Merkonomihakija D ei saa valinnassa etua suorittamis-

3 <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.48146366199>

4 <http://www.metropolia.fi/koulutukset/avoin-amk/opintotarjonta/sosiaali-ja-terveysala/opintopolku:sairaanhoitotyö/>

5 <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.78158828216>

taan liiketalouden opinnoista, mutta esimerkiksi kaksoistutkinnon suorittanut lähihoitaja saa pisteitä terveystiedon reaaliarvosanasta.

Hakijoiden hakiessa **Satakunnan ammattikorkeakouluun insinöörikoulutukseen (konetekniikka, päivätoteutus)**⁶ todistuksilla valitaan ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevat ylioppilaat, jotka ovat laittaneet kyseisen hakukohteen yhteishaussa ensimmäiseksi hakutoiveeksi, ja saaneet laajan matematiikan ylioppilaskokeesta vähintään arvosanan C tai lyhyen matematiikan ylioppilaskokeesta vähintään arvosanan E. Siten hakija A pääsee halutessaan koulutukseen matematiikan arvosanansa perusteella (mikäli hakijalla ei ole aikaisemmin vastaanotettua korkeakoulupaikkaa, ja hän laittaa hakukohteen ykköstoiveeksi). Datanomi F ei voi osallistua todistusvalintaan vaikka hänellä on suoritus pitkän matematiikan ylioppilaskokeesta. Myöskään autotekniikan osaaja ei saa etua mahdollisesti relevantista autotekniikan osaamisestaan. Loput hakijat valitaan valintakokeen perusteella. Valintakokeena on tekniikan alan ammattikorkeakoulujen yhteinen valintakoe. Valintakokeeseen on ennakkomateriaali, joka julkaistaan 18.5.2017. Valintakoe on 2–3 tuntia kestävä kirjallinen koe, jossa mitataan motivaatiota, loogista ajattelua ja ongelmaratkaisukykyä sekä luonnontieteiden ja matemaattisten aineiden perustietämystä. Satakunnan ammattikorkeakoulun koulutuksiin on myös avoimen väylä.

Hakijoiden hakiessa **yliopistojen diplomi-insinöörikoulutukseen**⁷, vain hakija A voi tulla valituksi todistuksen perusteella (suorittanut pitkän matematiikan sekä fysiikan ja kemian kokeen). A ja periaatteessa myös B ja E voivat tulla valituksi myös ylioppilastodistuksesta ja valintakokeesta saatavien yhteispisteiden perusteella. B:n ja E:n osalta pisteet jäävät kuitenkin heidän kirjoittamistaan aineista johtuen erittäin alhaisiksi. Muut hakijat (käytännössä myös B ja E) voivat tulla valituksi vain pelkän valintakokeen perusteella. Valintakokeissa vaatimuksena ovat lukion fysiikan, ja kemian tai fysiikan pitkät oppimäärät. Hakijoista A on hankkinut tämän osaamisen lukiossa. Muut hakijat eivät, ja joutuvat hankkimaan osaamisen erikseen. Diplomi-insinöörikoulutukseen on tarjolla myös pidempiä ja lyhyempiä avoimen yliopiston väyliä. Esimerkiksi Tampereen teknilliseen yliopistoon (TTY) on olemassa ”Lyhyt väylä”, jossa edellytetään valintaa edeltävänä keväänä suoritettuja insinööri-matematiikan, -fysiikan ja -kemian kursseja 20 opintopisteen edestä. Toisaalta yliopistoon on tarjolla myös ”pitkä väylä” jossa edellytetään 40 opintopisteen verran suorituksia ilman aikarajaa.⁸

6 <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.91427192074>

7 <http://dia.fi/haluan-diplomi-insinööeriksi/valintakokeet-di-tutkintoon-johtaviin-hakukohteisiin/vaadittavat-tiedot/>
<http://dia.fi/haluan-diplomi-insinööeriksi/valinta-alkupisteiden-perusteella/>

8 TY:n avoimen väylästä ks. <http://www.tut.fi/fi/tule-opiskelemaan/avoin-yliopisto/vaylat-tutkinto-opiskelijaksi/index.htm>

Hakijoiden hakiessa keväällä 2017 **Helsingin yliopiston matemaattisten tieteiden kandidijohjelmaan**⁹, hakijat A, B ja E osallistuvat todistusvalintaan, jossa heidän todistuksensa pisteytetään ja hakijat valitaan pistejärjestyksessä. Koska B ja E eivät ole suorittaneet pitkän matematiikan koetta vähintään arvosanalla M, he eivät tule valituksi. Mikäli hakija B tai E haluaa hakea koulutukseen tässä valinnassa, on hänen suoritettava ylioppilastutkinnon matematiikan pitkän oppimäärän koe vähintään arvosanalla M. Muut hakijat saavat kutsun pääsykokeeseen ja voivat tulla valituksi sen perusteella. Vaikka F on suorittanut ylioppilastutkinnon pitkän matematiikan kokeen, hänen on kuitenkin käytävä erillisessä pääsykokeessa, eikä tätä yksittäistä koetta pisteytetä. Voidaan kysyä, onko ongelmallista, että B ja E joutuvat osallistumaan ylioppilastutkinnon matematiikan kokeeseen, ja toisaalta olisiko ongelmallista, jos vastaavasti C, D ja F joutuisivat myös, kuten Valmiina valintoihin (OKM 2016) -raportissa ehdotetaan? Koulutukseen on lisäksi tarjolla avoimen yliopiston väylä, jossa opiskelupaikan edellytyksenä on, että hakija on suorittanut matemaattisissa tieteissä Helsingin yliopiston opetussuunnitelman mukaisia perusopintojen opintokokonaisuutta vastaavia opintoja 25 opintopistettä vähintään arvosanalla 3/5. Käytännössä avoimen yliopiston väylä tai esimerkiksi aikuislukiossa opiskeltu matematiikka ja ylioppilastutkinnon kokeen suorittaminen näyttävät realistisilta tavoilta hankkia tarvittava osaaminen, jos sitä ei ole hankkinut jo toisen asteen koulutuksen aikana.

Hakijoiden hakiessa keväällä 2017 **Aalto yliopistoon kauppatieteiden kandidaattiin ja kauppatieteiden maisterin koulutukseen**¹⁰ osana kauppatieteellisen alan yhteisvalintaa, jossa valitaan 292 opiskelijaa, hakijat A ja B ja E voisivat ylioppilaina periaatteessa osallistua todistusvalintaan, mutta koska heidän todistuksestaan saamat pisteet jäävät alle 30:een 40 pisteen maksimista (A saa 23, B 25 ja E 17 pistettä), he eivät ota osaa todistusvalintaan. Todistusvalinnassa täytetään korkeintaan 20% paikoista. A, B ja E ottavat kuitenkin pisteineen osaa yhteispistevalintaan, jossa jaetaan noin 50% paikoista. Loput 30% paikoista jaetaan pelkän pääsykokeen perusteella. A, B ja E ottavat osaa yhteispistevalintaan ja koepistevalintaan ja C, D ja F vain koepistevalintaan. Merkonomi F ei saa ammatillisesta osaamisestaan etua valinnassa pisteiden muodossa. Pääsykoe perustuu kolmeen johtamista, markkinointia, laskentatointa ja rahoitusta käsittelevään kirjaan ja lukion opetussuunnitelman mukaiseen talousmatematiikan oppimäärään. Talousmatematiikan kurssi on lukion lyhyen matematiikan syventävä kurssi. Merkonomilla F on ammatillisen tutkintonsa vuoksi ennakkotietoja osasta pääsykoekirjallisuuden aiheita. Talousmatematiikan kurssin käyneillä (ja myös pitkän matematiikan opiskelleilla) on ennakkotietoja aiheesta. Pääasiallisen valinnan lisäksi koulutukseen on tarjolla SAT-kokeeseen perustuva valinta, jossa valitaan korkeintaan 15 opiskelijaa ja talousguru-kilpailuun perustuva valinta, jossa valitaan korkeintaan 3 opiskelijaa. Lisäksi on olemassa avoimen yliopiston väylä, jossa edellytetään 60 opintopisteen

9 <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.31052699472>

10 <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.17586642492>

opintoja Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun tutkintovaatimusten mukaisesti vähintään painotetulla keskiarvolla 3,5. Avoimen väylältä valitaan enintään 20 opiskelijaa.

Esimerkeistä voidaan nähdä implisiittinen ajattelu, että lukion oppimäärä tuottaa oletusarvoisesti korkeakoulukelpoisuuden, ja lukion ja ylioppilastutkinnon valinnaisia osia voidaan antaa erityistä hyötyä valinnoissa, vaikka nämä ovatkin osaamista, joka ei kuulu kaikkien kelpoisuuden tuottavien tutkintojen tavoitteisiin. Vastaavaa haetun koulutuksen kannalta erityisen relevanttia ammatillista osaamista, joka on osana vain joitain tutkintoja, ei valinnoissa tunnusteta eikä tunnusteta.

Todistusten hyödyntämistä ohjaavat selvästi myös pragmaattiset seikat. Ammattikorkeakoulut ovat pitäneet ammatillisen koulutuksen todistusten pisteyttämistä työläänä. Ylioppilastutkintoon verrattuna näin onkin ollut, koska tietoa ei ole sähköisesti tarjolla. Keskiarvojen laskemisessa on myös tapahtunut virheitä ja myöhään paljastuessaan virheistä seuraa työläitä paikkojen perumistilanteita. Myös ulkomaalaisten kelpoisuuden tuottavien tutkintojen arvosanojen pisteyttäminen olisi suuritöistä. On kuitenkin hyvä muistaa, että malleja, joissa ylläpidetään muuntotaulukkoja hyvin monessa maassa suoritettujen tutkintojen arvosanoille, on olemassa, esimerkiksi Norjassa.¹¹

Sikäli kun on tasapuolisuuden kannalta ongelmatonta, että ylioppilastutkinto voidaan pisteyttää hyvin eri tavoin riippuen siitä, mitä kokeita hakija on suorittanut ja myös todistusvalintareitti voidaan tarjota vain tiettyjä aineita riittävän hyvin ylioppilastutkinnossa suorittaneille (esim. pitkä matematiikka), vastaavasti ongelmatonta on tarjota vain tietynlaisen ammatillisen tutkinnon suorittaneille todistusvalinnan mahdollisuus, tai pisteyttää heidän todistuksensa eri tavalla kuin muut todistukset.

Voitaisiin ajatella, että ylioppilastutkinnon ja ammatillisen tutkinnon tasapuolista kohtelua olisi se, että erilaisen pohjakoulutuksen suorittaneille voi ja tulee olla erilaisia valintaperusteita, mikäli tutkintojen tuottamassa todennetussa osaamisessa painottuu eri tavoin haetavan koulutuksen kannalta relevantti tieto ja osaaminen. Nämä voivat olla todistusvalintoja vain tietyn taustakoulutuksen suorittaneille tai myös yhteispistevalinnoissa käytettäviä erilaisia pisteytyksiä suorituksista riippuen.

Eryyisesti yliopistoissa koulutuksissa, joissa korkeakouluopinnot rakentuvat suoraan lukion oppimäärän pohjalle, voi olla tarkoituksenmukaista edellyttää kaikilta koulutuksessa aloittavilta lukion oppimäärän hallintaa tietyissä aineissa. Käytännössä tällainen tilanne on erityisesti yliopistojen luonnontieteiden, matematiikan ja teknillistieteellisten alojen koulutuksissa. Rajatusti tällaisissa tilanteissa Valmiina valintoihin -työryhmän (OKM 2016)

11 ks. https://www.samordnaopptak.no/info/utenlandsk_utdanning/

ehdotus, että korkeakoulu voisi edellyttää kaikilta tietyn koulutuksen hakijoilta ”yhtä kahta tai kolmea ylioppilastutkinnon koetta”, voisi olla perusteltu. Yhden tai kahden kokeen edellyttäminen olisi kuitenkin riittävää (esim. pelkkä pitkä matematiikka, pitkä matematiikka ja fysiikka, tai pitkä matematiikka ja kemia). On huomattava, että merkittävin potentiaalinen hakijajoukko, joka ei ole näitä suorituksia tehnyt osana toisen asteen tutkintoaan, ovat ylioppilaat, jotka eivät ole näitä aineita lukiossa valinneet - eivät niinkään ammatillisen koulutuksen suorittaneet. Mikäli näin toimittaisiin, olisi siirtymämahdollisuuksista huolehdittava lisäksi riittävän suurella avoimen yliopiston väylällä. Tällainen malli myös kannustaisi osaltaan pitkän matematiikan valitsemiseen lukiossa ja lukion pitkän matematiikan opiskeluun myös ammatillisen tutkinnon ohella. Lukiolain 18 a §:n mukaan ylioppilastutkintoon ja sen kokeisiin voi osallistua myös vähintään 2,5-vuotisen ammatillisen tutkinnon suorittanut tai sellainen, joka on vielä opiskelijana asianomaiseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa, mutta suorittanut puolentoista vuoden laajuiset opinnot.

5 Toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteistyö nivelvaiheessa

Toisen asteen ammatilliset oppilaitokset tekevät eri puolilla Suomea paikoin hyvinkin tiivistä yhteistyötä alueen korkeakoulujen kanssa. Erityisen tiivistä on ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyö. Yhteistyötä tehdään hyödyntämällä toisaalta ammatillisten perustutkintojen mahdollistamaa laajaa valinnaisuutta, toisaalta avoimen korkeakoulun opintoja.

Voimassa olevat ammatillisten perustutkintojen perusteet mahdollistavat jatko-opintovalmiuksia parantavien tutkinnon osien ja korkeakouluopintojen sisällyttämisen osaksi ammatillista tutkintoa valinnaisina tutkinnon osina. Tätä mahdollisuutta on hyödynnetty rakentamalla jatko-opintoihin tähtääviä opintopolkuja yhteistyössä alueen ammattikorkeakoulun kanssa. Jatko-opintopolun tutkinnon osat ovat esim. korkeakouluopintoihin valmistavia matematiikan opintoja tai ruotsin tai vieraiden kielten opintoja. Jatko-opintopolun osana on voitu tarjota myös ammattikorkeakoulun kursseja, jotka opiskelija on saanut tunnustetuksi osaksi korkeakoulututkintoa, jos hän on jatkanut opintojaan kyseisessä korkeakoulussa. Jatko-opintoihin tähtäävä opiskelija voi hyödyntää tätä tarjontaa osana yksilöllistä opintopolkuaan.

Osana hallitusohjelman osaaminen ja koulutus -painopisteen kärkihanketta **Nopeutetaan siirtymistä työelämään** Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella rahoitetaan valtakunnallisia hankkeita, joissa tavoitteena on kärkihankkeen keskeisten toimenpiteiden mukaisesti

- toiselta asteelta korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttaminen joustavien ja yksilöllisten opintopolkujen avulla
- erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen
- aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen parantaminen
- toisen asteen ja korkea-asteen yhteistyön tiivistäminen.

Hankkeet kuuluvat toimintalinjan 4: *Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen* erityistavoitteen 9.1: *Siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevien palveluiden paranta-*

minen valtakunnallisen Osuvaa osaamista -toimenpidekokonaisuuden Sujuvat siirtymät -osioon. Hankehaku oli keväällä 2016, ja haun tuloksena käynnistyi neljä hanketta. Hankkeet toteutetaan korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien yhteistyönä siten, että jokaisessa hankkeessa on mukana useampia korkeakouluja – pääosin ammatti-korkeakouluja – ja useita ammatillisen koulutuksen järjestäjiä eri puolilta Suomea. Hankkeita rahoittaa Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus.

NOPSA – Nopea ammatillinen väylä työelämään -hankkeessa muodostetaan ja syvennetään alueellisia ammattiopistojen ja ammattikorkeakoulujen välisiä kehittämiskumppanuuksia (NOPSA-tiimit) ja sekä muodostetaan vahva valtakunnallinen verkosto uusien toimintamallien kehittämiseksi ja hyvien käytänteiden levittämiseksi. Hankkeessa rakennetaan toisen asteen opiskelijoille yksilöllisiä ja joustavia opintopolkuja kohti korkea-astetta sekä kartoitetaan epätyypilliset opintopolut. Lisäksi hankkeessa tuotetaan digitaalisen ohjauksen toimintamalleja opinto- ja uraohjauksen tueksi. Erityistä huomiota kiinnitetään kielten oppimisen polkuopintomalleihin. Lisätietoa hankkeesta löytyy osoitteesta <http://www.hamk.fi/verkostot/nopsa/Sivut/default.aspx>.

Jatkoväylä – sujuvasti ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun -hankkeen tavoitteena on lyhentää kokonaisopiskeluaikaa opintopolulla, joka koostuu ammatillisesta toisen asteen tutkinnosta ja ammattikorkeakoulututkinnosta. Jatkoväylä-hankkeessa luodaan valtakunnalliset suositukset ammatillisen toisen asteen ja ammattikorkeakoulun välistä siirtymää tukevien opintojen ja palveluiden toteuttamiseen. Kehitystyön kohteena ovat mm. osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä opintojen ohjaus siirtymävaiheessa. Tavoitteena on luoda sujuvat polut ammatillisista opinnoista korkeakouluun ja parantaa samalla ammatillisen koulutuksen vetovoimaa. Lisätietoa hankkeesta löytyy osoitteesta <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/jatkovayla-sujuvasti-ammattillisesta-koulutuksesta-ammattikorkeakouluun/?userLang=fi>.

Osaamispolkujen tulevaisuuden (OSATA) -hankkeen tavoitteena on toteuttaa oppilaitoksille toimintamalli, jolla osaamisidentiteetin kehittymistä tuetaan opintojen alkuvaiheesta lähtien jatkokoulutusvalintaan ja työelämään siirtymiseen saakka. Lisäksi hankkeessa kehitetään opiskelijan omaa aktiivisuutta tukevia työkaluja ja valmennusta itseohjautuvaan opinto- ja urapolkujen luomiseen ja osaamisidentiteetin rakentamiseen. Hanke tarjoaa myös koulutusta koulutuksen järjestäjien henkilöstölle toimintakulttuurin muuttamiseen. Lisätietoa hankkeesta löytyy osoitteesta <https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/tutkimus/hankkeet/koulutus/Sivut/osata.aspx>.

Ruotsinkielisessä Smidiga övergångar i Svenkfinland -hankkeessa kehitetään malli tutkintorajat ja koulutusasteet ylittävälle opintopoluille sekä kuvataan, rakennetaan ja pilotoidaan yksilöllisiä opintopolkuja. Pilotoinnit arvioidaan, ja malleja kehitetään edelleen. Lisäksi hankkeessa kehitetään ohjauksen malli ammatilliseen koulutukseen ja jatko-opin-

toihin hakeutumiseen, siirtymävaiheisiin ja opintojen alkuvaiheeseen. Hankkeessa on tarkoitus luoda malli myös tutkinnon suorittamisen ja koulutusasteelta toiselle siirtymisen jälkeisen sijoittumisen seurantaan ja arviointiin. Lisätietoa hankkeesta löytyy osoitteesta <http://www.yrkesakademin.fi/index.php/utveckling-projekt/pedutveck/item/smidi-ga-overgangar-i-svenskfinland-s20825>.

Ammatillisen koulutuksen reformissa yksilöllisten opintopolkujen rakentamista on tarkoitus vahvistaa entisestään. Hallituksen esityksen mukaan osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista ja osaamista sekä tarvittavia ohjaus- ja tukitoimia koskeva yhtenäinen henkilökohtaistaminen on tarkoitus laajentaa koskemaan kaikkia ammatillisista tutkintoa tai sen osaa suorittavia. Henkilökohtaistamiseen liittyvää dokumentaatiota selkeytettäisiin ja yksinkertaistettaisiin siirtymällä yhteen henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan. Suunnitelmaan kirjattaisiin kaikki henkilökohtaistamista koskevat tiedot, ja se korvaisi nykyinsäädännön mukaiset näyttötutkintojen henkilökohtaistamista koskevat asiakirjat. Koulutuksessa keskityttäisiin hankkimaan vain sitä osaamista, joka opiskelijalta puuttuu suhteessa henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmasa asetettuun tavoitteeseen. Tavoite asetettaisiin yhdessä opiskelijan kanssa niin, että se tukee parhaalla mahdollisella tavalla opiskelijan opiskelu- ja urasuunnitelmia. Vahvistuva henkilökohtaistaminen ja luvussa 3.3 tarkemmin kuvattu ammatillisten perustutkintojen perusteiden sisältämä laaja valinnaisuus mahdollistaisivat sen, että jatko-opintoja korkeakoulussa suunnittelevaa opiskelijaa voitaisiin ohjata alusta saakka tekemään valintoja, jotka vahvistavat hänen jatko-opintovalmiuksiaan ja lyhentävät kokonaisopiskeluaikaa.

Esimerkkinä **käynnissä olevasta pilottihankkeesta** voidaan mainita Metropolia Ammattikorkeakoulun ajoneuvotekniikan pilottihanke vuosina 2016–2017, jossa osa pääkaupunkiseudun toisen asteen ammatillisista opiskelijoista opiskelee ammattikorkeakoulun ajoneuvotekniikan 1. vuosikurssin opintoja jo ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittamisen aikana. Kokeilun tavoitteena on, että kokonaisopiskeluaika (ammattikoulu + ammattikorkeakoulu) lyhenisi noin vuodella, kun ammattioppilaitoksen opiskelija suorittaisi ennen ammattikorkeakouluun siirtymistä 60 opintopisteen verran ammattikorkeakouluopintoja.

Hallitusohjelman tavoitteiden mukaisissa ESR-hankkeissa, piloteissa ja toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen välisissä yhteistyörakenteissa luodaan joustavia opintopolkuja, joiden tavoitteena on sujuvoittaa siirtymistä koulutusasteelta toiselle sekä lyhentää opintoaikoja. Meneillään olevassa kehittämistyössä rakennetaan koulutuspolkuja rajatulle kohdejoukolle ja tiettyihin koulutuksiin. Koulutusyhteistyö toimii hyvänä rekrytointiväylänä korkeakouluille, mutta koulutuspolut ovat opiskelijan näkökulmasta kapeita, jos suoritettavat opinnot tukevat koulutusasteelta toiselle siirtymistä vain, mikäli opiskelija valitsee yhteistyökorkeakoulun koulutuksen. *Yksilön näkökulmasta olisi siis parempi, että suoritettavat korkeakouluopinnot mahdollistavat useita erilaisia koulutusvaihtoehtoja.*

Yhteistyörakenteissa on myös kiinnitettävä huomiota *opiskelijavalinnan yhdenvertaisen kohtelun vaatimukseen*. Hankkeissa ja piloteissa on etsittävä ratkaisuja, jotka ottavat huomioon esimerkiksi sen, että korkeakoulutukseen voi hakea samaan aikaan henkilö, joka on ollut mukana yhteistyöhankkeessa, jossa hän on suorittanut toisen asteen tutkinnon, johon sisältyy tietty määrä korkeakouluopintoja ja henkilö, jolla on vastaava toisen asteen tutkinto ja vastaavat korkeakouluopinnot, mutta ei kytkeä mainittuun yhteistyörakenteeseen.

6 Korkeakouluopintojen alkuvaihe

Työryhmän toimeksiantona oli laatia toimenpideohjelma ammatillisen toisen asteen tutkintojen hyödyntämiseksi korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Työryhmä haluaa lisäksi kiinnittää huomiota korkeakouluopintojen alkuvaiheeseen.

Korkeakouluopintojen alkuvaiheessa opiskelijoita voidaan *jakaa ryhmiin* erilaisen koulutustaustan ja sitä kautta osaamisen pohjalta. "Toisinaan esimerkiksi LUMA-aineissa tehdään ryhmäjako koulutustaustan perusteella, minkä tarkoituksena on antaa aluksi enemmän ja hitaammalla tahdilla opetusta opiskelijoille, joilla ei ole riittävä matemaattista osaamista. Tarkoituksena on tasoittaa aikaisemmasta koulutustaustasta tai osaamistasosta johtuvia puutteita, jotta opiskelua voidaan myöhemmin toteuttaa yhtenä ryhmänä. Osaamiseroja voidaan toisaalta myös hyödyntää opetuksessa luomalla tilanteita, joissa opiskelijat voivat opettaa toisiaan hyödyntäen joko akateemista tai ammatillista osaamistaan." (Esimerkki, Metropolia Ammattikorkeakoulu)

Erlainen koulutustausta voidaan ottaa huomioon *aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisessa ja hyväksilukemisessa opintoihin*. Esimerkki: "sosiaali- ja terveysalan sairaanhoitotyön koulutuksessa toisen asteen ammatillisen tutkinnon eli lähihoitajan aikaisempi osaaminen otetaan huomioon kolmen viikon kliinisen perusharjoittelu-jakson hyväksilukemisella, joka on toteutettu samoilla periaatteilla koko Suomessa. Myös yrittäjyyden opintojen osalta on tehty niin sanottuja osa-ahotointeja niiden osalta, joilla lähihoitajan tutkinto on. Tulevaisuudessa on tarkoituksena tunnustaa ja tunnustaa aikaisempi osaaminen pedagogisin ratkaisuin kliinisen hoidon perusteissa, sekä lääkehoidon osalta mukautetulla tehtävällä/ näytöllä. Sairaanhoitajan opintojen aikana on tärkeää, että ammatillinen kasvu lähihoitajasta kohti sairaanhoitajuutta toteutuu suunnitelman mukaisesti. Keskeisenä tavoitteena opintojen aikana on päätöksenteko-osaaminen, ohjausosaaminen ja kädentaitojen syveneminen sekä ymmärrys näyttöön perustuvasta toiminnasta." (Esimerkki, Metropolia Ammattikorkeakoulu)

Raportin alussa, luvussa 2, vertailtiin lukion ja toisaalta ammatillisen tutkinnon suorittaneiden korkeakouluopintojen läpäisyä. Ammatillisen koulutuksen suorittaneet läpäisevät korkeakoulutuksen huomoinen kuin ylioppilastutkinnon suorittaneet. Ammatillisen kou-

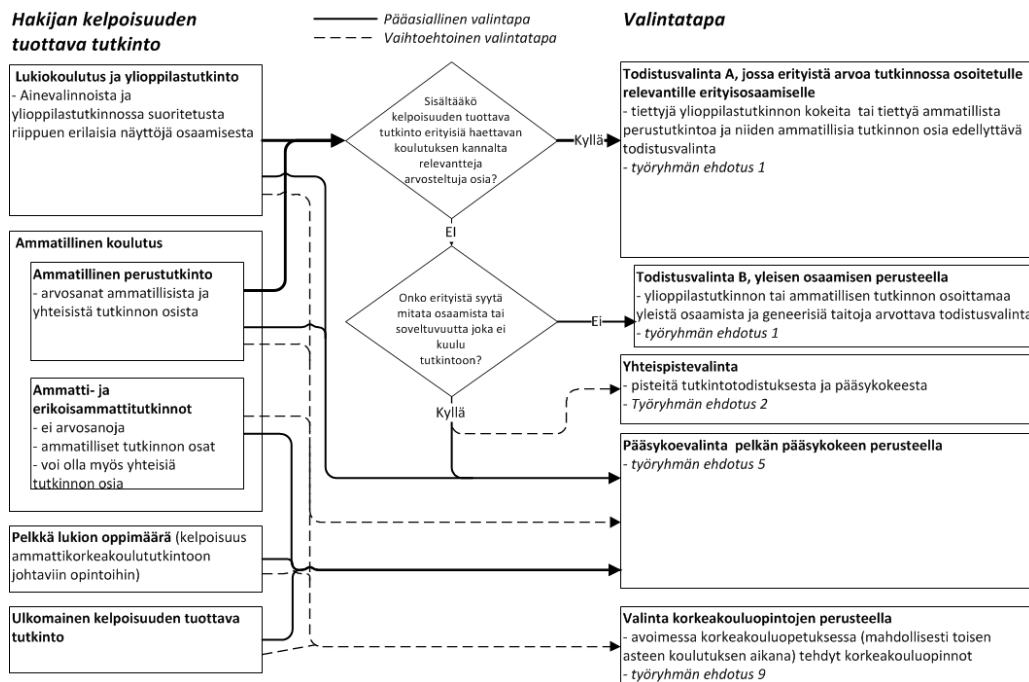
lutuksen suorittaneista suurempi osuus valmistuu hyvin nopeasti, mutta pitkällä aikavälillä suurempi osuus ammatillisen tutkinnon aiemmin suorittaneista jää valmistumatta kokonaan. 2011/2012 aloittaneista ammatillisen koulutuksen suorittaneista ammattikorkeakoulututkinnon suoritti kolmessa vuodessa 10,2 % ja lukiokoulutuksen suorittaneista 5 %. 2004/2005 aloittaneista ammatillisen koulutuksen suorittaneista 70,9 % ja lukiokoulutuksen suorittaneista 63,8 % suoritti ammattikorkeakoulututkinnon 10 vuodessa. 2009/2010 aloittaneista ammatillisen tutkinnon suorittaneista 25,8 % ja lukiokoulutuksen suorittaneista 13,9 % suoritti yliopistotutkinnon 5 vuodessa. 2004/2005 aloittaneista lukiokoulutuksen suorittaneista 67,3 % ja ammatillisen tutkinnon suorittaneista 60,1 % suoritti tutkinnon 10 vuodessa.

Edellä mainitut läpäisy tiedot voivat kertoa esimerkiksi siitä, että hyväksiluvut toisen asteen ammatillisesta tutkinnosta nopeuttavat opintoaikoja. Samalla läpäisy tiedot voivat kertoa opintojen ohjauksen ja tuen puutteesta. *Korkeakoulujen tulisi selvittää syitä heikkoon läpäisyyn ja kehittää ratkaisuja, jotka ottavat huomioon erilaisen koulutustaustan vaikutukset opinnoissa etenemiseen ja menestymiseen.*

7 Työryhmän ehdotukset perusteluineen

Korkeakoulukelpoisuutta koskevista säädöksistä seuraa, että korkeakoulujen tulee järjestää valinnat hyvin monenlaisia taustatutkintoja suorittaneille. Ammatillisista tutkinnoista ammatillinen perustutkinto ja ammattitutkinnot myös sijoittuvat tutkintojen kansallisessa viitekehyksessä ylioppilastutkinnon tapaan vaativuustasolle 4 ja erikoisammattitutkinnot tasolle 5 (Kansallinen viitekehys 2017). Erilaisen ammatillisen tutkinnon suorittaneilla on erilaista osaamista, ja toisaalta myös lukiossa ja edelleen ylioppilastutkinnossa voi tehdä hyvin monenlaisia valintoja. Eri taustatutkinnon suorittaneiden kannalta hyvin erilaiset valintatavat ja valintatapojen painotukset voivat näyttää joko heitä suosivilta tai syrjiviltä.

Työryhmän näkemyksen mukaan ylioppilastutkintoa ja ammatillisia tutkintoja olisi valinnoissa kohdeltava siten, että kummastakin saa hyötyä valinnoissa silloin, kun tutkinto sisältää haettavan koulutuksen kannalta merkityksellistä osaamista. Nykytilassa vain ylioppilastutkinnon suorittamista ja ylioppilastutkinnossa osoitettua osaamista hyödynnetään korkeakouluvalinnoissa. Lähtökohtaisesti kaikissa tilanteissa, joissa ylioppilastutkinnosta saa pisteitä, tulisi myös ammatillisesta tutkinnosta saada pisteitä. Kuvaan 3 alle on koottu erilaisia mahdollisia valintatapoja ja niitä hakijaryhmiä, joille valintatavat voisivat olla tarjolla, sekä viite valintatapaan liittyvään työryhmän ehdotukseen. Olennainen kysymys on, mitä valintatapojen yhdistelmiä hakukohteissa tulisi käyttää ja missä suhteissa, etenkin tilanteissa, joissa vain osa todistuksista pisteytetään.

Kuvio 6. Erilaiset valintatavat

Valintatapoja voidaan tarkastella toisaalta hakijoiden, toisaalta korkeakoulujen kannalta. Yksittäisen hakukohteen lisäksi valintojen kokonaisuus vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten moneen eri koulutukseen hakija voi hakeutua. Valmiina valintoihin -raportissa (OKM 2016) todettiin, että vaikka nykyisessä korkeakoulujen yhteishaussa hakija voi hakea kuuteen hakukohteeseen, käytännössä pääsykoepainotteinen valintojen kokonaisuus johtaa siihen, että tosissaan voi yleensä hakea vain huomattavasti pienempään määrään hakukohteita.

Kuten on aiemmin todettu, **todistusvalinta A** palvelee hyvin niitä hakijoita, jotka ovat tehneet itselleen mieluisien hakukohteen kannalta oikeaksi osoittautuneen valinnan lukion aineissa tai ammatillisessa koulutuksessa. Sikäli kun hakijoita voidaan erotella riittävän hyvin todistusten arvosanojen perusteella, valintatapa on näiden hakijoiden ja myös korkeakoulujen kannalta toimiva. Ylioppilastutkinnon osalta todistusarvosanat ovat sähköisesti korkeakoulun käytettävissä, ja tulevaisuudessa KOSKI-palvelun perustamisen myötä arvosanat ovat sähköisesti saatavissa myös ammatillisen koulutuksen osalta. Selvää kuitenkin on, että suora ylioppilastutkintotodistuksen tai ammatillisen tutkintotodistuksen perusteella tehtävä todistusvalinta ei voi olla ainoa tapa, koska myös muunlaisia valintoja tehneet hakijat ovat kelpoisia hakemaan korkeakoulutukseen, ja myös heidät täytyy pystyä laittamaan valinnoissa valintajärjestykseen.

Vastaavasti **todistusvalinta B** palvelee hakijoita, jotka ovat menestyneet toisen asteen opinnoissa. Haasteellista on, että mikäli valintatapa olisi tarjolla myös muille kuin ylioppilaille, hyvin monenlaisia valintoja opinnoissaan tehneitä täytyisi vertailla keskenään, ellei

heitä haluta valita eri ryhminä. Kysymyksenä esiin nousee esimerkiksi se, pitääkö erilaisia valintoja tehneille tarjota mahdollisuus maksimipisteisiin. Esimerkiksi nykytilassa yliopistojen kauppatieteellisten alojen valinnoissa vain pitkän matematiikan valinneilla on mahdollisuus saada maksimipisteet. Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osalta haasteena olisi siten päättää, minkä verran ammatillisen koulutuksen todistuksesta pitäisi saada maksimissaan. Kilpailuilla aloilla lukiossa ja ylioppilastutkinnossa tehty ainevalinta käytännössä rajaa niitä, joilla on mahdollisuus menestyä todistusvalinnassa. Ammatillisen koulutuksen osalta relevantti pisteytys voisi käytännössä perustua vain ammatillisen koulutuksen todistuksen keskiarvoon tai yhteisen tutkinnon osien arvosanojen keskiarvoon.

Kuten kummatkin todistusvalinnan muodot, **yhteispistevalinta** luo kannustimia suorittaa toisen asteen koulutus hyvin arvosanoin. Erilaisten tutkintojen pisteytyksessä on kuitenkin samat haasteet kuin **todistusvalinnassa B**. Väylä rajaa ulkopuolelleen kaikki ne, joiden todistusta ei ole mahdollista pisteyttää vertailukelpoisella ja riittävän erottelevalla tavalla.

Yhteispistevalinnassa ja pelkkään pääsykokeeseen perustuvassa **pääsykoevalinnassa** voidaan mitata osaamista samalla tavalla kaikkien hakijoiden osalta. **Pääsykoevalinnassa** myös ne hakijat, joilla on syystä tai toisesta huonoja arvosanoja toisen asteen todistuksessa ovat ainakin muodollisesti samalla viivalla muiden hakijoiden kanssa ja pääsevät näyttämään osaamisensa uudelleen. Toisaalta valintatapa on korkeakoulun kannalta kustannuksia aiheuttava: pääsykoe on järjestettävä itse tai yhdessä muiden korkeakoulujen kanssa. Mikäli erilaisia kokeita on paljon – kuten nykytilassa on, kokeiden määrä ja niiden edellyttämä valmistautumisaika rajaa hakeutumismahdollisuuksia. Myös yhteispistevalinnassa ja pääsykoevalinnassa voitaisiin erotella tapauksia sen mukaan, pyritäänkö mittaamaan spesifiä alan tuntemusta tai taitoja vai yleisiä valmiuksia. Ammattikorkeakouluissa painottuvat yliopistoja enemmän yleisiä valmiuksia mittaavat pääsykokeet. Yliopistoissa ovat alasta riippuen käytössä joko lukion oppimääriin tai alan kirjallisuuteen perustuvat kokeet. Yliopistojen pääsykokeissa painotetaan voimakkaasti alan kannalta relevanttia osaamista. Kummallakin sektorilla taide- ja taideteollisella sekä esittävän taiteen aloilla pääsykokeissa painottuvat tuottamis- tai esiintymistehtävät.

Yhteispistevalinta tai **pääsykoevalinta**, jossa pisteitä annetaan lisäksi myös työkokemuksesta, voi olla olennainen erityisesti sellaisten ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osalta, jotka ovat siirtyneet suoraan työelämään ammatillisen koulutuksen suorittamisen jälkeen. Nykytilassa valintatapaa, jossa pisteitä saa valintakokeesta ja työkokemuksesta, käytetään erityisesti ammattikorkeakoulujen monimuotokoulutuksissa, joissa opinnot on suunniteltu siten, että niitä voidaan suorittaa työn ohessa. Kokemus on kuitenkin osoittanut, että työkokemuspisteitä annettaessa hyvin suuri osa hakijoista saa täydet työkokemuspisteet, eikä työkokemuspisteillä siten ole juuri merkitystä valinnan lopputuloksen kannalta.

Valinta korkeakouluopintojen perusteella on avoin myös hakijoille, joilla ei ole sellaista tutkintoa, joka tuottaa korkeakoulukelpoisuuden. Korkeakouluopinnot ja niissä menestyminen ennustavat opinnoissa menestymistä myös jatkossa. Avoimen korkeakoulun opinnot eivät maksullisuutensa takia voi olla pääasiallinen väylä korkeakouluopintoihin. Korkeakouluilla ei kuitenkaan ole velvollisuutta periä maksuja avoimista korkeakouluopinnoista. Vähemmän vetovoimaisilla aloilla hyvinkin suppeista opinnoista (MOOC-kurssit) on positiivisia kokemuksia motivoituneiden opiskelijoiden saamisessa alalle (esim. Helsingin yliopiston tietojenkäsittelytieteen valinta).

Hakijan kannalta olennaista on sopivan valintaväylän olemassaolo. Jos hakijalla on jo toisen asteen tutkinnossaan näyttö haetun koulutuksen kannalta relevantista osaamisesta, hakijan etu olisi, että osoitettua osaamista hyödynnettäisiin valinnassa. Jos korkeakoulujen edellyttämän osaamisen näyttöä ei tutkintoon sisälly, hakijalle tulisi antaa toinen mahdollisuus näyttää korkeakouluopinnoissa edellytetty osaaminen. Toisaalta erilaisia tutkintoja suorittaneita pitäisi kohdella tasapuolisesti. Tasapuolisuuden kannalta ei ole ongelmallista tarjota esimerkiksi todistusvalintaväylä vain niille, jotka ovat valinneet relevantteja opintoja. Näinhän jo toimitaan yliopistoissa pitkälti tekniikan ja luonnontieteiden aloilla.

Korkeakoulun kannalta hyvin monenlaisten valintatapojen samanaikainen ylläpitäminen on työlästä. Sikäli kun johonkin koulutukseen valitaan hakijoita useilla valintatavoilla ja osa hakijoista voi tulla valituksi vain osasta näissä, on eri valintatavalla valittavien opiskelijamäärien mitoittaminen erityisen tärkeä kysymys. Esimerkiksi tilanteessa, jossa yhteispistevalinnassa pisteytetään vain ylioppilastutkinto, ammatillisen tutkinnon suorittaneet ovat jonon ulkopuolella. Koulutuksissa, joihin ammatillisen tutkinnon suorittaneita hakeutuu paljon, valintatavan painottaminen on ongelmallista.

Tapauksissa, joissa korkeakoulu valitsee osan opiskelijoista ylioppilastutkintoon perustuvalla todistusvalinnalla, mutta ammatillisen tutkinnon suorittamisesta ei saa hyötyä, tulisi riittävä määrä paikoista jättää valintatapaan, johon kaikki hakijat voivat ottaa osaa. Paikkojen jakaminen pelkkään todistusvalintaan ja toisaalta pääsykoevalintaan voi olla perusteltua.

Samoin, mikäli osa hakijoista valittaisiin ammatillisen todistuksen perusteella ja osa ylioppilastutkintotodistuksen perusteella siten, että vain tiettyjä ainevalintoja (esim. pitkä matematiikka ja fysiikka) tai tietyn ammatillisen perustutkinnon (esim. lähihoitaja) suorittaneita valitaan todistuksen perusteella, voisi olla perusteltua jättää loput paikoista pelkkään valintakokeeseen perustuvaan valintatapaan.

7.1 Todistusten hyödynnettävyyden lisääminen

On lukion ja toisaalta ammatillisen tutkinnon suorittaneiden tasapuolisen kohtelun kannalta ongelmatonta ja järkevää, että koulutukseen tarjotaan todistusvalintaväylä henkilöille, jotka ovat suorittaneet korkeakoulussa opiskeltavan alan kannalta erityisen relevanttia ammatillista osaamista tuottavan ammatillisen tutkinnon tai toisaalta valinneet tiettyjä aineita lukiossa ja ylioppilastutkinnossa. Nykytilassa tämä jo toteutuu ennen kaikkea yliopistojen tekniikan alan ja matemaattisluonnontieteellisten alojen valinnoissa: todistusvalinnat ovat tarjolla vain pitkän matematiikan ja muita relevantteja aineita (matematiikka, fysiikka) kirjoittaneille. Jo nykytilassa 68 % ammatillisen tutkinnon suorittaneista, ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutuksesta paikan vastaanottavista ottaa paikan vastaan nimenomaan saman alan ammattikorkeakoulututkintoon johtavasta koulutuksesta (ks. Luku 2). Tätä siirtymää voitaisiin sujuvoittaa todistusvalinnalla. Ylioppilastutkinnon hyödyntämistä vastaava käytäntö olisi tarkoituksenmukainen myös ammatillisen tutkinnon suorittaneiden osalta.

Eryyisen tärkeää tämä olisi esimerkiksi ammattikorkeakoulujen liiketalouden ja hallinnon alalla, sosiaali- ja terveysalalla ja toisaalta tekniikan alalla, joissa ammatillisen tutkinnon suorittaneita hakeutuu ja jo nykyisellään pääsee korkeakoulutukseen paljon. Ammattikorkeakouluihin valituista ammatillisen tutkinnon suorittaneista yli kaksi kolmasosaa on suorittanut saman alan ammatillisen tutkinnon. On tärkeää huomata, että todistusvalintaväylä tarjoaminen tietynlaisen tutkinnon tehneille ei tarkoita, että tämän ryhmän ei pitäisi halutessaan hakeutua muualle. Esimerkiksi se, että pitkän matematiikan, fysiikan ja kemian hyvin kirjoittaneita ylioppilaita otetaan yliopistojen tekniikan ja luonnontieteiden koulutukseen todistuksilla, ei tarkoita sitä, että tämä koulutuspolku olisi heille jollain tapaa suositeltu. Tärkeää on, että tieto osoitetusta osaamisesta hyödynnetään valinnoissa.

Työryhmän ehdotus 1

Korkeakoulut valitsevat toisen asteen ammatillisen perustutkinnon suorittaneita koulutukseen myös pelkkään todistukseen perustuvalla todistusvalinnalla. Erityisesti todistusvalintaa tulee kehittää ammatillisen tutkinnon suorittaneiden valitsemisessa soveltuvan alan korkeakoulutukseen. Tällöin todistusvalinnassa painotetaan todistuksella osoitettua ammatillista osaamista. Pisteitä tulee antaa sekä ammatillisista että yhteisistä tutkinnon osista. Todistuksiin perustuen voidaan valita myös muiden alojen ammatillisia tutkintoja suorittaneita.

Korkeakoulujen tulee tarjota hakeutumisväylä kaikille kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneille. Korkeakoulujen tulee huolehtia siitä, että korkeakoulujen valintaperusteet kannustavat tavoittelemaan opintomenestystä toisella asteella laajasti. Todistusarvosano-

jen huomioon ottaminen korkeakoulujen valinnoissa kannustaa tähän. On kuitenkin otettava huomioon se, että sikäli kun kaikki hakijat eivät saa todistuksistaan pisteitä, yhteispistevalinta rajaa paikkoja, joista kaikki hakijat voivat kilpailla. Käytännössä ammatti- tai erikoisammattitutkinnon suorittaneet ja ulkomaisen kelpoisuuden tuottavan tutkinnon suorittaneet eivät saa pisteitä todistuksistaan.

Vain ylioppilastutkinnon pisteytykseen perustuva yhteispistevalinta rajaa paikkoja, joihin ammatillisen koulutuksen suorittaneet voivat hakeutua. Tämä on ongelmallista erityisesti koulutuksissa, joihin ammatillisen koulutuksen suorittaneita hakee paljon.

Työryhmän ehdotus 2

Korkeakoulut suunnittelevat eri valintatavoilla (todistusvalinta, yhteispistevalinta, pääsykoevalinta¹²) valittavien määrät tarkoituksenmukaisesti siten, ettei erillisiä kiintiöitä ammatillisen tutkinnon suorittaneille tarvita. Yhteispistevalintaa tulee käyttää mahdollisimman vähän. Mikäli korkeakoulu käyttää hakukohteessa yhteispistevalintaa, joissa osa pisteistä annetaan todistuksen perusteella ja osa valintakokeen perusteella, myös ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden tulee saada todistuksestaan lähtöpisteitä. Pisteitä tulee antaa sekä ammatillisista että yhteisistä tutkinnon osista.

Korkeakoulut eivät ole hyödyntäneet ammatillisen koulutuksen todistusten arvosanoja valinnoissa osittain siksi, että käytössä olevalla 1–3 tai hyväksytyt/hylätyt asteikolla annettujen arvosanojen erottelevuus ei riittävästi ja toisaalta siksi, että eri vuosien todistusten vertailu ja tarkastelu on vaikeaa ja työlästä. Ammatillisen koulutuksen arvosanojen vertailukelpoisuutta ja erottelevuutta tulee lisätä sekä todistusvalinnan että mahdollisen muun pisteytyksen tarpeisiin. Ammatillisen koulutuksen arvosana-asteikon muuttaminen on opetushallinnolle ja koulutuksen järjestäjille suuritöinen asia, joten on tärkeää, että muutoksen jälkeen todistuksia myös hyödynnetään valinnoissa. Opetushallituksen tulee esimerkiksi tutkinnon perusteita uudistaessaan määrittellä arvioinnin kriteerit kaikissa ammatillisissa perustutkinnoissa ja kaikissa niihin sisältyvissä tutkinnon osissa kolmen arvosanan sijaan viidelle arvosanalle. Arvosanojen hyödyntämistä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa tukee lisäksi se, että korkeakoulut luottavat ammatillisessa koulutuksessa annettuihin arvosanoihin. Tästä syystä on tärkeää, että osaamisen laatu varmistetaan luvussa 3.2.4 tarkemmin kuvatulla tavalla.

¹² *Todistusvalinnalla* tarkoitetaan valintaa, joka tehdään yksinomaan pohjakoulutuksen todistusarvosanojen perusteella. *Yhteispistevalinnalla* tarkoitetaan valintaa, jossa hakijat valitaan pohjakoulutuksen todistusarvosanoista ja toisaalta pääsykokeesta saatavien pisteiden summan perusteella. *Pääsykoevalinnalla* tarkoitetaan valintaa jossa pisteitä saa pelkästään pääsykokeesta, eikä aiempia todistuksia huomioida millään tavalla.

Työryhmän ehdotus 3

Opetus- ja kulttuuriministeriö muuttaa ammatillisten perustutkintojen arviointiasteikon 5-portaiseksi (1–5). Lisäksi todistuksiin merkitään kaikkien asteikolla 1–5 arvioitujen tutkinnon osien tai yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden arvosanojen keskiarvo. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee valtioneuvoston asetuksen muutoksen asiasta ammatillisen koulutuksen reformin aikataulussa 1.1.2018 mennessä voimaan tulevaksi.

Koska ammatillisen koulutuksen arvosanat eivät ylioppilastutkinnon tavoin perustu valtakunnalliseen yhdenmukaiseen arviointiin, on arvioinnin yhdenmukaisuuteen ja sen varmistamiseen kiinnitettävä erityistä huomiota. Korkeakoulut eivät myöskään tunne toisen asteen ammatillisten tutkintojen arvioinnin perusteita riittävästi eivätkä täysin luota arvosanojen vertailukelpoisuuteen. Ammatillisen koulutuksen opiskelijan ja hänen osaamisensa arvioinnissa tapahtuneita muutoksia ja arvioinnin nykytilaa on kuvattu luvussa 3.1.2 ja ammatillisen koulutuksen reformin mukanaan tuomia muutoksia osaamisen arviointiin puolestaan luvussa 3.2.2.

Työryhmän ehdotus 4

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI toteuttaa vuonna 2022 kansallisen arvioinnin ammatillisen koulutuksen oppimistuloksista ja niiden suhteesta opiskelijoille annettuihin arvosanoihin.

Kaikille korkeakoulukelpoisille on tarjottava hakeutumisväylä kaikkeen koulutukseen, johon he ovat yliopistolain ja ammattikorkeakoululain mukaan kelpoisia. Tämä voi edellyttää osaamisen lisänäyttöä korkeakoulujen omissa tai korkeakoulujen yhteistyössä järjestämässä kokeissa. Jotta hakijoilla olisi kuitenkin mahdollisimman laajat mahdollisuudet hakeutua koulutukseen, olisi pääsykokeita kehitettävä ja niiden määrää vähennettävä huomattavasti.

Esimerkiksi ammatti- ja erikoisammattitutkinnot eivät sisällä numeerisilla asteikoilla arvoseltuja arvosanoja. Siten näitä ei voi ylioppilastutkintoa ja ammatillista perustutkintoa vastaavasti pisteyttää erottelevalla tavalla. Ammattikorkeakoulujen monimuotokoulutuksessa on ollut käytössä valintatapa, jossa pisteitä annetaan työkokemuksesta. Koulutuspolku, jossa ammatillisen tutkinnon jälkeen siirrytään työelämään, ja myöhemmin erityisesti ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen, on merkittävä ja sitä tulisi ylläpitää ja kehittää.

Todistusvalinnan lisäksi kaikille hakijoille tulee olla väylä, jossa osaamisen ja kyvykkyytensä pääsee näyttämään. Väylä palvelee hakijoita, joilla ei ole todistusta, jonka arvosanoja pisteytetään sekä esimerkiksi hakijoita, joilla toisen asteen koulutus on mennyt syystä tai toisesta huonosti. Valintakokeita tulisi kuitenkin olla huomattavasti nykyistä vähemmän.

Yhteisten valintakokeiden suunnittelussa on syytä tutustua kansainvälisiin esimerkkeihin, esimerkiksi Ruotsin Högskoleprovetiin. Samoja valintakokeita tai valintakokeen osia voitaisiin käyttää hyvin monilla koulutusaloilla. Taide-, taideteollisella ja kulttuurialalla yksittäisen korkeakoulun omat koejärjestelyt lienevät kuitenkin edelleen tarkoituksenmukaisia.

Työryhmän ehdotus 5

Todistusvalinnan lisäksi hakijoille tulee olla väylä, jossa osaamisen ja kyvykkyytensä pääsee näyttämään. Korkeakoulujen tulee kehittää yhä yhteisempiä, useilla aloilla käytettäviä valintakokeita, joissa mitataan osaamista, valmiuksia ja kyvykkyyttä korkeakouluopintoihin, mutta ei itse korkeakouluopintojen sisältöjä. Valintakokeiden tulee huomioida sekä ammatillisesta koulutuksesta että lukiokoulutuksesta tulevien osaaminen. Tämä edistää myös ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittaneiden pääsyä korkeakoulutukseen.

Ammatillisen koulutuksen tutkintotodistusten saattaminen sähköisesti korkeakoulujen valintojen käyttöön mahdollistuu tulevaisuudessa, kun tietoja kootaan perustettavaan KOSKI-palveluun. KOSKI-palvelun perustamisesta on tarkoitus antaa hallituksen esitys kevään 2017 aikana. Laissa säädettäisiin perustettavasta perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen valtakunnallisesta tietovarannosta. Tietovarantoon tallennettaisiin perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen opiskelua, suorituksia ja tutkintoja, läsnäoloa sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämistä koskevia tietoja, joita henkilö tarvitsee hakeutuessaan koulutukseen, koulutuksen aikana, työelämässä sekä hakiessaan koulutukseen liittyviä etuisuuksia. Tietovarantoon tallennettaisiin lisäksi tietoja, joita tarvitaan myönnettäessä opetuksen ja koulutuksen rahoitusta. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät toimisivat tietovarannon rekisterinpitäjinä ja Opetushallitus teknisenä ylläpitäjänä.

Perustettava KOSKI-palvelu ("Kansallisten opiskeluoikeuksien ja suoritusten keskitetty integraatiopalvelu") helpottaa ammatillisten tutkintojen hyödyntämistä, kun arvosanat saadaan suoraan sähköisesti valintojen käyttöön. Myös ehdotuksessa 3 mainittu kaikkien tutkinnon osien keskiarvo saataisiin valmiina. KOSKI-palvelusta saatava tietosisältö ei kuitenkaan tule kattamaan takautuvasti menneitä vuosia, ja korkeakouluissa on edelleen tarkasteltava ja käsiteltävä paperitodistuksia ja niiden kopioita. Keskitetty tuki voisi kuitenkin helpottaa valintaprosessia näiltä osin.

Vuonna 1998 ammatillisen koulutuksen lainsäädäntöön tehtyjen ja 1.1.1999 voimaan tulleiden muutosten jälkeen kaikki ammatilliset perustutkinnot ovat olleet saman laajuisia ja rinnastettavissa laajuudeltaan lukion oppimäärään. Tutkinnot olivat ensin kolmivuotisia ja 120 opintoviikon laajuisia. Syksystä 2015 alkaen tutkintojen laajuus on määritelty osaamisperusteisesti osaamispisteinä, ja aikaan perustuvasta määrittelystä on luovuttu. Ammatil-

lisen perustutkinnon 180 osaamispisteen laajuus vastaa aiempaa 120 opintoviikon laajuutta. Ammatillisten tutkintojen muodostuminen on pysynyt vuodesta 1999 jokseenkin samana, vaikka ammatillisiin tutkinnon osiin on tehty työelämän muutoksesta johtuvia tarkistuksia ja yhteisten tutkinnon osien muodostumiseen ja laajuuteen on tehty pieniä muutoksia. Muutokset eivät kuitenkaan ole niin merkittäviä, etteikö vuonna 1999 voimaan tuleen lainsäädännön mukaisesti tai sen jälkeen suoritettujen ammatillisten perustutkintojen arvosanoja voisi vertailla riittävän tasapuolisesti keskenään. Korkeakoulut voivat halutesaan pisteyttää myös ennen 1999 voimaan tulleen lainsäädännön mukaisia tutkintoja, erityistä tukea tälle ei ehdoteta.

Työryhmän ehdotus 6

Ammatillisen koulutuksen tutkintotodistusten arvosanat saadaan valinnoissa käytettäväksi sähköisesti KOSKI-palvelusta vuoden 2018 alusta lähtien. Vanhojen todistusten käsittelyn helpottamiseksi Opetushallitus ja korkeakoulut valmistelevat yhdessä ohjeet ja suositukset vuonna 1999 voimaan tulleen lainsäädännön mukaisesti ja tämän jälkeen suoritettujen ammatillisten perustutkintojen arvosanojen vertailusta sekä todistusten ja niiden liitteiden tulkinnasta. Opetushallitus tarjoaa korkeakouluille tarvittaessa apua näiden tutkintotodistusten tulkitsemisessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee edellä mainittua työtä taloudellisesti.

Valmiina valintoihin -raportissa esitettiin valintaperusteiden pysyvyyden lisäämistä (OKM 2016, s.11, toimenpideohjelmaluonnoksen kohta 4). Asia on olennainen myös ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien kannalta. Valintaperusteet käsittävät sekä valinnan prosessin että kriteerit, joita sovelletaan hakijoiden vertailussa, esimerkiksi mahdollisen todistuksen pisteytyksen ja eri valintatapojen suhteet, ensimmäistä paikkaa hakeville varattavien paikkojen määrän ja toisaalta pääsykokeen ja siihen valmistauduttaessa edellytetyt materiaalin.

Työryhmän ehdotus 7

Korkeakoulut muuttavat valintaperusteiden päivitysrytmiä siten, että erityisesti todistusten hyödyntämisen osalta valintaperusteet ovat nykyistä pysyvämpiä. Sekä ammatillisessa koulutuksessa että lukioissa opiskelevien tulee voida tietää opintojensa alkuvaiheessa, ennen ratkaisevien valintojen tekemistä, millaisilla perusteilla korkeakouluihin valitaan opiskelijoita. Entistä yhtenäisemmät valintaperustesuositukset sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa selkeyttäisivät koulutukseen hakeutumista ja lisääisivät kustannustehokkuutta.

7.2 Muiden valintaväylien kehittäminen: valinnat korkeakouluopintojen perusteella

Korkeakoulut valitsevat opiskelijoita myös avoimessa korkeakoulutuksessa suoritettujen opintojen perusteella. Esimerkiksi 60 opintopistettä hyvillä arvosanoilla suorittaneille tarjotaan mahdollisuus siirtyä tutkinto-opiskelijaksi.

Useat korkeakoulut ovat yhdessä toisen asteen oppilaitosten kanssa luoneet alueellisia tai paikallisia toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen välisiä väyliä, joissa pyritään sekä lyhentämään opintoaikoja hyväksilukukäytäntöjen avulla että hyödyntämään oppilaitos-korkeakouluyhteistyötä opiskelijavalinnassa.

Usein mallit ovat alueellisia, paikallisia tai jopa vain kahden oppilaitoksen välisiä ratkaisuja. Tällaiset räätälöidyt ratkaisut voivat olla opiskelijavalinnan yhdenvertaisuusvaatimuksen kannalta ongelmallisia: sekä ammattikorkeakoululain että yliopistolain mukaan hakijoita voidaan jakaa ryhmiin ja heihin soveltaa erilaisia valintaperusteita vain, mikäli hakijoihin ei voi koulutustaustan vuoksi soveltaa samanlaisia valintaperusteita. Käytännössä tämä tarkoittaa opiskelupaikkojen jakamista hakijaryhmien kesken, ja samanlaisten valintaperusteiden soveltamista näissä ryhmissä. Avointen korkeakouluopintojen väylä tutkinto-opiskelijaksi toimii kummallakin sektorilla pääsääntöisesti siten, että avoimen korkeakoulun opinnot pitää olla suoritettuna ”omassa” ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Siten se, että lähtökohtaisesti vain oman oppilaitoksen opintoja hyödynnetään avoimen väylässä tai polkuopinnoissa, ei ole yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallista.

Koulutustaustaksi katsotaan pääsääntöisesti kelpoisuuden tuottava tutkinto. Polkuopinnot voivat olla ongelmallisia, mikäli hakumahdollisuus tosiasiallisesti sulkee samanlaisen tutkinnon suorittaneilta yhdenvertaisen hakumahdollisuuden. Opinnot, joiden perusteella valinta tehdään, tulisi periaatteessa olla tarjolla kaikille, ei vain yhden toisen asteen oppilaitoksen oppilaille.

Toinen vaihtoehto on, että myös muualla suoritettuja vastaavia opintoja hyödynnettäisiin valinnoissa. Korkeakoulujen erilaisista opetussuunnitelmista johtuen systemaattisemat mahdollisuudet hakeutua avoimessa korkeakouluopetuksessa, mahdollisesti toisen asteen opintojen aikana suoritetuilla korkeakouluopinnoilla toisiin korkeakouluihin, ovat haastavia kehittää. Tästä huolimatta työryhmä näkee tämän tarkoituksenmukaisena. Meillä on sopivia ESR- ja korkeakoulutuksen kehittämisen kärkihankerahoitusta saaneita opiskelijavalintojen ja toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteistyön kehittämishankkeita, joissa asiaa tulisi edistää ja malleja tulisi ylläpitää ja kehittää myös hankkeiden jälkeen

Työryhmän ehdotus 8

Toisen asteen oppilaitokset ja korkeakoulut lisäävät laaja-alaista yhteistyötä ja kehittävät yhteistyöratkaisuja korkeakoulutukseen pääsyn nopeuttamiseksi ja opintojen sujuvoittamiseksi. Työryhmä haastaa myös yliopistot kehittämään yhteistyötä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa.

Työryhmän ehdotus 9

Korkeakoulut varmistavat yhdenvertaisen opiskelijavalinnan toteutumisen myös toisen asteen ja korkeakoulujen yhteistyömalleissa. Meneillään olevissa ESR-rahoitteisissa hankkeissa ja korkeakoulutuksen kehittämisen kärkihankerahoitusta saaneissa opiskelijavalintojen kehittämishankkeissa tulee vuoden 2018 aikana kehittää systemaattisia ja valtakunnallisia malleja, joissa suoritettujen korkeakouluopintojen perusteella voi hakeutua ja päästä eri korkeakouluihin opiskelemaan.

Työryhmän ehdotus 10

Korkeakoulut voivat hyödyntää kansallisia ja kansainvälisiä ammattitaitokilpailuja valinnoissa vastaavasti kuin hyödynnetään esimerkiksi Viksu-tiedekilpailua ja Talousguru -kilpailua.

7.3 Koulutuksen sisällöllinen kehittäminen, henkilökohtaiset opintopolut ja joustava opiskelijavalinta

Erilaisen pohjakoulutuksen suorittaneilla on erilaisia vahvuuksia opintojen alkuvaiheessa. Usein esimerkiksi lukion suorittaneilla on vahvuuksia matematiikassa ja muissa teoreettisissa aineissa, kun taas saman alan ammatillisen koulutuksen suorittaneilla on vahvuuksia ammatillisessa osaamisessa.

Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden oppimispolkujen seuranta ja osaamisen kehittämisen henkilökohtaistamista voidaan tukea oppimisanalytiikkaa kehittämällä. Oppimisanalytiikan keinoin saadaan tietoa siitä, miten oppijat eri koulutusasteilla ja ammatilliseen koulutukseen hakeutuvat voivat omilla valinnoillaan ja opiskelumenestyksellään vaikuttaa tuleviin mahdollisuuksiinsa. Opintoprosessien rekisteripohjainen analyysi tuottaa tätä tietoa.

Oppimisanalytiikan hyödyntäminen korkeakouluissa on vielä suhteellisen vähäistä. Oulun yliopiston Oppimisanalytiikka ammatillisen koulutuksen kehittämisessä -tutkimushanke tuottaa tietoa erilaisista oppijan poluista, niiden henkilökohtaistamisen mahdollisuuksista,

sekä aiheeseen liittyvistä eettisistä ja tietosuojakysymyksistä. Jotta ammatillisen koulutuksen suorittaneiden korkeakouluopintoja voidaan henkilökohtaistaa, tarvitaan laajempaa ymmärrystä oppijan poluista sekä siitä, miten eri koulutusasteilla toimivat ohjaustahot voisivat hyödyntää tietoa osaamisen henkilökohtaistamisen ohjausprosesseissa ja siten tehostaa osaamisen kehittymistä suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Työelämässä tarvitaan monenlaisia osaajia, ja eri koulutuspolkuja ammatillisen koulutuksen kautta korkeakouluihin kulkeneet rikastuttavat työvoiman rakennetta monella tavalla.

Työryhmän ehdotus 11

Korkeakoulut rakentavat monipuolisia henkilökohtaistettuja opintopolkuja ottaen huomioon opiskelijan aikaisemman osaamisen. Opintojen ohjaus ja henkilökohtaistaminen tehdään pohjakoulutuksen ja muun, esimerkiksi työelämässä hankitun osaamisen perusteella opintojen alkuvaiheessa.

Ammatillisen koulutuksen reformin myötä ammatilliseen tutkintoon haetaan ja tutkintoja suoritetaan ympäri vuoden. Jatko-opintoihin korkeakouluissa haetaan kuitenkin edelleen 1–2 kertaa vuodessa. Tulevaisuudessa olisi syytä miettiä, miten korkeakoulujen opiskelijavalintoja voidaan kehittää siihen suuntaan, ettei ammatilliseen tutkintoon valmistuneille tule tarpeettomia taukoja jatko-opintoihin siirtymiseen. Erilaiset arvioinnit ovat kuitenkin varsin kuormittavia koulutuksen järjestäjille, ja tämä tulisi huomioida arviointien rytmityksessä.

Työryhmän ehdotus 12

Opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa edellä olevien ehdotusten toteutusta säännöllisesti. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö laatii esityksen opiskelijavalintojen kehittämistä koskevaksi tutkimussuunnitelmaksi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus toteuttaa vuonna 2020 seuranta-arvioinnin Liikettä niveliin –arviointille (KARVI 2016) ja ottaa siinä huomioon myös yliopistojen ja toisen asteen oppilaitosten yhteistyön.

8 Lähteet

- ARENE (2014) Valintaperustesuositus 2015, Arenen opiskelijavalintaprojekti, 23.5.2014
- KARVI (2007) Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö opetuksen järjestämisessä. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 23
- KARVI (2016) Liikettä niveliin. Ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun johtavien opintopolkujen ja koulutusasteiden yhteistyön toimivuus. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2:2016.
- Laki tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 93/2017
- OKM (2016) Valmiina valintoihin – Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavainnoissa, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-429-0>
- VNK (2015) Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015, Hallituksen julkaisusarja 10/2015
- VNK (2016) Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019, Päivitys 2016, Hallituksen julkaisusarja 2/2016
- Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, <http://vipunen.fi/>

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN: 978-952-263-476-4

ISBN: 978-952-263-477-1 (PDF)

ISSN: 1799-0343

ISSN 1799-0351 (PDF)